

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

*Адиб ва
жамият*

Сирожиддин РАУФ

НИЛИЙ НАҚШЛАР

Шеърлар, дoston ва таржималар

ТОШКЕНТ
“АДАБИЙОТ”
2021

УЎК: 821.512.133-32-1
КБК: 84(5Ў)7
P 26

Рауф, Сирожиддин
P 26 **Нилий нақшлар** [Матн]: *Шеърлар, достон, таржималар.*
С. Рауф. – Тошкент: «Adabiyot» нашриёти, 2021. – 216 б.

ISBN 978-9943-6782-0-0

Масъул муҳаррир
Ғайрат МАЖИД

Қўлингизда турган ушбу китобда таниқли шоир, таржимон Сирожиддин Рауфнинг Ватан, миллат, улуғ аждодларимиз васфида битилган, шунингдек меҳр-муҳаббат, садоқат каби муқаддас туйғулар тараннум этилган шеърлару достони ҳамда жаҳон ва қардош халқлар адабиётидан қилган таржима асарларидан намуналар ўрин олган.

Ишонамизки, ушбу китобдаги дилбар сатрлар қалбингизга бир умрга нақшланиб қолади.

УЎК: 821.512.133-32-1
КБК: 84(5Ў)7

*Китоб Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
ҳомийлигида чоп этилди.*

ISBN 978-9943-6782-0-0

© С. Рауф, 2021
© “ADABIYOT”, 2021

ИСТЕЪДОД ЖИЛОЛАРИ

Кейинги йилларда давлатимиз томонидан миллий адабиётимизга, умуман, санъат ва маданиятга қаратилаётган катта эътибор барча зиёлиларимизни, жумладан, адабиёт муҳибларини ҳам хурсанд қилмоқда. Бугун инсоннинг кўнгли билан ҳисоблашиш, унинг эзгу орзу-ниятлари рўёби учун қайғуришга фурсат топилмаётган тезкор, асабий бир даврда мамлакатимиз раҳбарининг китобхонлик маданиятини юксалтириш борасида қабул қилган фармойиш ва қарорлари таҳсинга сазовор воқеадир. Чунки муҳтарам Президентимиз таъкидлаганларидек, *«Адабиёт, санъат ва маданият яшаса, миллат ва халқ, бутун инсоният безавол яшайди»*¹.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, унинг аъзолари бўлмиш адиб ва шоирларимиз бу даъватга жавобан кенг кўламли ижодий ишларни амалга оширмоқдалар. Ёшларни она юртга садоқат ва муҳаббат руҳида тарбиялайдиган, буюк тарихимизни тараннум этадиган ватанпарварлик мавзуидаги асарларни ўқувчилар ҳукмига ҳавола этишмоқда.

Шунингдек, «Адабий дўстлик – абадий дўстлик» деган чуқур маъноли тамойилга амал қилган ҳолда, жаҳон адабиётининг дурдона асарларини ўзбек тилига таржима қилиш ва нашр этиш масаласига ғоят жиддий эътибор қаратилмоқда. Айни пайтда, мумтоз ва замонавий адабиётимизнинг энг сара намуналарини хорижий тилларга ўгириш ва чет элларда тарғиб

¹ Ш.М.Мирзиёев. “Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишнинг долзарб масалалари” мавзусидаги халқаро конференция иштирокчиларига табрик // president.uz / 2018 йил 7 август.

этишда ҳам Уюшмамизнинг хизматлари эътирофга лойиқ.

Улуғ адибимиз Абдулла Қаҳҳорнинг афоризмга айланган бир гапи бор: *“Ижодкор адабиёт майдонига тутаб кириб келдими, у бир умр тутайди. Адабиётга ёниб кириб келган бўлса, бир умр ёниб ижод қилади”*. Йиллар ўтган сайин улуғ адибнинг юз карра ҳақлигига қайта-қайта амин бўляпмиз. Ҳамон бу майдонга тутаб кирганлар тутаб юрибди, ёниб кирганлар эса адабиётимиз ривожига баҳоли қудрат ўз ҳиссаларини қўшиб келмоқда.

Сирожиддин Рауф ўзининг рангин шеърияти билан адабиётимизга дадил кириб келган, бугун ҳам ўзига хос шижоат ва илҳом билан ижод қилаётган ўрта авлод шоирларимиздандир.

Хўш, шоир шеърятининг ўзига хослиги нималарда кўринади? Буни ижодкорнинг биринчи тўплами “Йиғлаётган ой”дан бошлаб, қўлимизда тутиб турган мазкур “Нилий нақшлар” китобига жамланган янги шеърлар ҳам исботлаб турибди.

Авваламбор, Сирожиддин Рауф иймонли-эътиқодли шоир. Унинг юрагида она юртга нисбатан чексиз муҳаббат мужассам. У Ватанни бирон-бир манфаат илинжида эмас, бор ҳолича бегидир, бетаъма севади, унинг корига ярашни, хизматида бўлишни шараф деб билади.

*Асрий синовлардан мардона ўтган
Қаддинга суқланиб қарасам дейман.
Аждодлар кифтида улғайган, Ватан,
Фарзанддай корингга ярасам дейман!*

У “Юртдан олисда”, “Кўкгумбаз”, “Ватан”, “Шаҳрисабз қўшиғи”, “Соҳибқирон” сингари ўнлаб шеърлари-

да ана шу азиз Ватаннинг турли суратларини чизади, унинг ўтмиши, бугуни, келажаги ҳақидаги шоирона ўйларини санъаткорона ифода этади.

*О, юртим, хуснингга боқиб тўймайман,
Бундайин гўзал ранг қайда бор ахир –
Камалакнинг етти тусига татир.*

Маълумки, муҳаббат мавзуси ҳеч бир шоирни четлаб ўтмаган. Бинобарин, бу нозик мавзу Сирожиддин Рауф шеърятининг ҳам муҳим бир бўлагини ташкил этади. Мен бу мавзудаги битикларни фавқулодда топилмаларга, инжа ташбеҳларга, қочирим ва ўхшатишларга бой шеърят дегим келади.

*Тим қаро сочларим, ҳайҳот, бўлди оқ,
Бу вақтнинг ҳукмидир: йиллар беомон.
Ҳамон сени десам қалбимда титроқ,
Кундан-кунга майдек қувватли армон...*

Ёки:

*Вужудлар чайқалар мисоли денгиз,
Ҳапқириб кетмасин дегандай қалблар –
Тобора қаттиқроқ жипслашар лаблар!*

Туйғулар сержило, ҳолат эса ниҳоятда табиий ифода этилган. Бундай бадиий пишиқ, рангин бўёқларга қоришиқ сатрлар пировардида гўзал муҳаббат манзумалари дунёга келишига омил бўлган. Шоирнинг “Севги”, “Бир кун”, “Хато” сингари шеърлари, қатор сонетлари мазкур фикримизни тасдиқлайди.

Сирожиддин Рауфнинг сонетлари ҳақида фикр юритганда, шоир шундай мураккаб ҳамда ниҳоятда юксак маҳорат талаб қиладиган шеърый шаклни пухта ўзлаштирганини алоҳида қайд этиш лозим.

Зеро, сонет бузилмас, қатъий қонуният асосида яра-тиладиган ғоявий-бадий лирик асардир.

Сонетнинг мумтоз намунаси ҳар бири ўн бир ҳижо-ли ўн тўрт мисрани, ҳаммаси бўлиб эллик тўрт ҳижони ўз ичига олади. Мумтоз сонетнинг гўзал намуналари-ни Данте, Петрарка, Бокаччо, Камоэнс, Ронсар, Эредиа, Бодлер, Митскевич, Брюсов, Колар, Бехер каби ўнлаб машхур шоирлар ижодида учратиш мумкин.

Айни пайтда, сатрлар сони ва жойлашуви қону-ни бузилган, лекин сонет деб аталган шеърлар ҳам учрайди. Уларда фақат ўн тўрт сатрли умумий шакл сақланиб қолади, бошқа жанрий талаблар эса бажа-рилмайди. Масалан, таниқли шоир ва адабиётшунос олим Абдулла Шернинг ёзишича, В.Шекспир, Ж.Дон сингари инглиз шоирлари турли хил қофияланган ҳар бири тўрт мисрадан иборат уч банд ва икки мис-радан ташкил топган бир бандли шаклни, П.Неруда эса, катрен ва тертсетларга бўлинган, лекин қофиясиз ўн тўрт мисрали шеърни сонет, деб тақдим этадилар. Булар орасида, айниқса, Шекспирнинг бир юз эллик тўрт шеъри сонет номи билан машхур¹.

Ўзбек шеъриятига сонет XX асрнинг 30-йилларида кириб келган. Унинг анъанавий намунаси илк бор Ус-мон Носир ижодида учрайди. Кейин бу жанрда Барот Бойқобилов, Рауф Парфи, Эргаш Муҳаммад, Жамол Камол, Мирпўлат Мирзо, Фахриёр сингари шоирлар ижод қилди. Шу маънода, Сирожиддин Рауфнинг со-нетлари ҳам алоҳида диққатга лойиқдир.

Ҳеч эътибор берганмисиз, Умар Хайём рубоийлари нима учун сира тилимиздан тушмайди? Катта-кичик давраларда улардан намуналар айтиб юрамиз. Чунки Сирожиддин Рауф айтганидай:

¹ Абдулла Шер. Сонет сирлари // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси. 2009 йил, 43-сон.

*Ҳикматдан сўз айтсам агар тўрт қатор,
Шубҳасиз, бўлажак улар зўр қатор.
Бамисли дилларни овламоқ, учун
Гулдан тўқилгандай нафис тўр қатор.*

Аён бўладики, тўрт қаторнинг зўрлигига шунчаки қофияга солинган гап-сўзлар эмас, ҳаёт чиғириқларидан ўтган хулоса-ҳикматлар сабаб экан. Шоир Сирожиддин Рауф бу сўзларни чин юракдан айтади ва ҳеч қачон бунга зид бормади. Ваъда қилганидек, албатта, ўша тўрт қаторга бир ҳикматни усталик билан жойлайди:

*Ғам чекма, гарчи зар кўпроқ топмадинг,
Ё мансаб, эътибор хўброқ топмадинг.
Дод десанг арзигай ўтар дунёда,
Бир мунис, меҳрибон ҳамроҳ топмадинг.*

Назаримизда, китобдаги “Тўртликлар”ни уч туркумга: Оллоҳ ишқи, ёрга муҳаббат, ҳаётий кечинмаларга алоқадорларини мавзуга қараб алоҳида-алоҳида ажратилса, айти муддао бўларди.

Ҳозирги ҳолида мавзулар бир-бирига аралашиб кетгандек туюлади. Агар тўртликларга биз айтгандек тартиб берилса, шоирнинг муайян ҳодиса ва воқеаликларга муносабати янада ойдинлашиб, ҳикматга йўғрилган кечинмалар бутун бор бўйи билан юз кўрсатар эди, деб ўйлайман.

Мазкур тўпламдан ўрин олган “Видо” достони Сирожиддин Рауфнинг кўнгли, дилидан тошиб чиққан муҳташам сўз бўлибди. Шоир одамзот токи ўз-ўзлигини англамагунча, беш кунлик дунёдан арзигулик бир маъни топмаслигини, йиллар ва йўллар оша минг югургани билан асл моҳият сари бир қадам ҳам қўёл-

маслигини маҳорат билан талқин этган. Достоннинг ютуқ ва ўзига хосликлари ҳақида адабиётшуносларимиз ҳали кўп муносабат билдиришади, деб ўйлайман.

Сирожиддин Рауф таржима бобида баракали ижод қилиб келаётганини алоҳида таъкидлашни истардим. Тўпламда унинг рус адиблари орасида адабиёт йўналиши бўйича Нобель мукофотининг илк совриндори Иван Буниндан қилган шеърӣй таржималари, шунингдек, украиналик улуғ шоир ва ёзувчи Иван Франконинг “Боқӣй ҳаёт ҳақида афсона” достони ва шеърларидан намуналар жой олган.

Айниқса, у украин халқининг яна бир озодлик ва эрк куйчиси Леся Украинка ижодининг чўққиси ҳисобланган “Ўрмон қўшиғи” драмаси таржимасига дадил қўл урибди. Бу ишни юксак маҳорат билан урдалаб, ўқувчилар ҳукмига ҳавола этганини эътироф этиш лозим.

Бир вақтлар аллома ижодкоримиз, Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов Леся Украинканинг “Мағораларда” драмасини тўлиқ ўзбек тилига ўгирганидан, кейинроқ эса “Ўрмон қўшиғи” драмасидан ҳам айрим парчаларни ўзбекчаштирганидан хабаримиз бор. Бу далил машҳур шоиримиз мазкур драма таржимаси билан ўзбек китобхонларини хурсанд қилиш истагида бўлганидан далолат беради. Афсуски, бу эзгу ният амалга ошмади. Шу боис, Сирожиддин Рауфнинг ушбу асар борасидаги муваффақиятини устоз руҳини шод этиш йўлида садоқатли шогирднинг сидқидил саъй-ҳаракати, деб баҳолаш мумкин.

Мухтасар айтадиган бўлсак, Сирожиддин Рауфнинг “Нилий нақшлар” деб номланган янги китобида Ватан, элу юрт васфида битилган, аини пайтда, тинчлик, ишқ-муҳаббат мавзуидаги шеърлари, лирик-фал-

сафий достони ҳамда жаҳон ва қардош халқлар адабиётидан қилган таржима асарларидан намуналар жамланган.

Ҳар бир яхши китоб инсон учун ўзига хос маънавий озиқ манбаидир. Шу маънода, мазкур китоб адабиёт ва шеърият ихлосмандлари, умуман, барча ўқувчиларнинг меҳрини қозонади, деб ишонаман.

Акмал САИДОВ,
академик

ЮРТДАН ОЛИСДА

Ўзимда эмасман. Ичикдим,
Кўнглим бу дам – мулки вайроним.
Оҳ, сенсиз мен Ойда ҳам ҳеч ким,
Она юртим, ота маконим.

Дерлар бунда: “Господин”, “Мистер”,
Янграб қолар баъзан: “Эфендим”.
Мен эса жон-жонимга татир
“Ошна” деган сўзни соғиндим.

Қайда бўлмай, Лондон, Парижда –
Ҳайбати, ҳайрати чўт эмас,
Не тонг, бугун кибор хорижда
Тошкент, Термиз, Андижон ҳавас.

Шубҳа нечун?
Тақдир зайли бу:
Шундай бўлган, шундай бўлажак.
Милён-милён юрак майли бу,
Буюк ўтмиш – буюк келажак!

Қайси эл иймонда пойидор,
Эътиқодда собитдир бирдай –
Унга Оллоҳ ўзи бўлиб ёр,
Улуғларнинг руҳи қўллагай.

Ён бермасак турфа каззобга,
Ким ҳам бизга ёмонлик ўйлар.
Ногаҳоний офат-қазога
Балогардон Нақшбандийлар.

Бу шундайин юрт – жаннатмонанд,
Осойишта еру осмони.
Эзгуликка диллари пайванд
Одамлари одамнинг жони.

Қад ростлайди Боғи Эрам, чин,
Қай томонга нигоҳинг тойса.
Нохос билмай босганинг учун
Кайфиятинг бузмайди майса...

Шу дам юртим тошу гиёҳин
Ҳар кимга мақтаниб толаман.
Баён этсам ҳоли сиёқим:
Она деб ичиккан боламан.

КЎК ГУМБАЗ

*Қарши шаҳридаги XVI–XVII асрга мансуб
тарихий обида қошидаги ўйлар*

Долғали кечмишни раво кўрибди,
Сени суронларга ташлаган қисмат.
Мангулик қаҳқаҳа уриб турибди,
Бошингда йилларни қиличдек сермаб.

Мағрурсан, елкангда асрлар чанги,
Пойингда тин олар саҳройи еллар.
Ўтди не замонлар ўчганча ранги,
Қарайсан: яна не давронлар келар.

Шарафга гувоҳсан, хўрликка гувоҳ,
Барчасин ўйласам, шошади ақлим.
Мўминлар тилидан тушганда Оллоҳ,
Илк бор кўчиб тушган ғиштларинг балким.

Кўрдинг, вақт уммонин тўлқини билан
Неча дов-дарахту хаслар ўтдилар.
Ҳасадда тўлғониб, сени заминдан
Супурмоқ истаган каслар ўтдилар.

Кўйнингдан олтину гавҳар излаган
Ўвузлар қўлида неча тўп кўрдинг.
Энг мушкул дамда ҳам Ҳақ деб бўзлаган,
Дилида Худоси борни кўп кўрдинг.

Нилий нақшларда ўйнаган офтоб
Ҳамсухбат бўлгандир сенга гоҳида.
Сен – нокас ўтида ёнмаган китоб,
Ўтмиш ва келажак оралиғида.

Болангман, бош уриб тавофга келдим,
Хотирот кунжлари ёришди элас.
Даврлар ўткинчи, сен боқий, билдим,
Олис болалигим осмони – гумбаз!

* * *

Бағрингда беш кунлик меҳмон бўлдимми?
Эй, ота маконим, эй она тупроқ!
Бошда қиров, энди қадринг билдимми?
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Туғилмоқ – ўлмоқ деб айтмишлар... қайдам,
Сенда кўз очибман, ўлимлар майда!
Умр – қоғоз кема бамисли сойда,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Болалик гаштини тотганим эсда,
Оёқяланг бўлиб чопганим эсда,
Баҳорда бойчечак топганим эсда,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Қўйнингдан хас каби учирди тақдир,
Гоҳ у ён, гоҳ бу ён кўчирди тақдир,
Феъли кенг отамдек кечирдинг охир,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Муҳаббат шунчаки бир эрмак девдим,
Бир қизни лахча чўғ, ўт бўлиб севдим...
Сўнг ҳижрон, азобга эш қилди севгим,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Кувонсам, ул севинч ёшимда бўлдинг,
Гам чексам, шу руҳсиз лошимда бўлдинг,

Ҳамиша ўйимда – қошимда бўлдинг,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Мен фано илкида, бақодадирсан,
Кўзимга суртгудек озодадирсан,
Муштипар онамдай дуодадирсан,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

Ҳануз англолмадим ўзим ўзимни,
Мангу юмар бўлсам бир кун кўзимни,
Ўзингга ишонгум ўғил-қизимни,
Эй, ота маконим, эй, она тупроқ!

УМР ПОЁНИДА МУҚАННАНИНГ ХАЁЛИДАН КЕЧГАНЛАРИ

Ў, элим,
Эркни боласидек суйган элим-а,
Ишончинг қолмади наҳот ўзингга?
Ўтларда тобланган
Тиғ каби кескир
Нигоҳлар кўрмоқни истаб эзилдим
Қуриган денгиздек бўм-бўш кўзингда.
Ишондим:
Пичирлаб яшамоқ жонингга тегиб,
Наъра тортажаксан очиқчасига –
Ёришиб кетажак барчанинг онги
Озодлик сўзининг алангасида.
Орзу қилавердим.
Майсалар чинорга айланмагандек,
Орзум ушалмади – бахтинг кулмади.
Тафтига қуёш ҳам дош бера билмас
Оловга юрагинг макон бўлмади.
Сабр ва бардошнинг патларин тишлаб,

Тақдирга тан берган одамлар, қайтинг,
Бу хўрлик бизларга мангу насиба
Эмасдир,
Оламга баралла айтинг!

... Армон-ла ўтмоқни истамасман, йўқ,
Шу боис ўт қўйгум энди ўзимга*–
Вужудим оловдан либослар кийиб,
Абадий
Акс этсин, элим, кўзингда.

1989

* * *

Бир сўз бор,
Номус деб тўкилган қондек мўътабар.
Қуёшнинг илк нурин ичиб кўз очган,
Борлиққа кўрк бўлган гулдек муаттар.

Бир сўз бор,
Ҳар бир пок оғизга бирдек ярашган.
Бу сўзнинг сочларин Тўмарис момо,
Муқанна боболар суйиб тарашган.

Бир сўз бор,
Унга етолмаган ҳали кўп миллат.
Шу сўзни унутиб яшаган элнинг
Еган нони бўлмас асло беминнат.

Бир сўз бор,
Йўл эрур у мангу васлига Ҳақнинг.
Пешонаси ойдан, тонгдан-да ёруф
Шу сўзни туғ қилиб кўтарган халқнинг!

** Ривоятларга кўра, Муқанна ловуллаб турган гулханга кириб, ўз-ўзини ҳалок қилган.*

ВАТАН

Бу замин дарёю тоғлари билан
Қачон бино бўлган? Билмас бир банда.
У мозий шавкати, доғлари билан
Қизиқиш уйғотар кундан-кун манда.

Ўтмишнинг турфаранг қабатларига
Ўйларим бош уриб, қақшайди ёдим:
Ер шарин мана шу сарҳадларида
Илк бор туғ қадаган қайси аждодим?!

Азиз бўлиб қай кун жулдур саҳролар,
Қай замон муқаддас саналган тупроқ?
Не учун қасд айлаб келса Доролар
Ажалнинг кўзига тик боққан Широқ?

У қандай туйғудир ҳаётдан аъло,
Қалқон қилиб ҳар дам жону жисми,
Ғанимлар бошига солгучи яғмо,
Юракдан ўчириб қўрқув исмини?

«Бирлашсак, бизники бўлади очун!»
Ҳайқириб, от суриб ҳам сўлу ўнгга,
Ёвга ташланаркан бамисли лочин,
Ўшал ҳисни туйгандир Алп Эр Тўнга.

«Будуним, Туроним!..» О, ўтли калом,
Қай аср ўйилдинг битиктошларга?
Эл бўлиб юрт таниш бошланган замон
Алп Тегин бошмиди қутлуғ ҳашарда!?

Ватан, яралдингу ҳар бир сония
Юксалдинг, топталдинг чарх ўйинида.
Букилган қаддингни тиклайин дея,
Қон кечди Менгбурни Аму бўйида.

Қонлар силқиб оқди, бағринг доғлади,
Мазлумлар оҳию қилич жаранги.
Улуғ жанггоҳларга чорлаб, боғлади,
Соҳибқирон Амир Темур ярангни.

Шу шонли курашлар ёритди йўлинг
Тийра кечмишингнинг кундузи бўлиб.
Етти иқлим аро доврўғ сололдинг
Мирзо Улуғбекнинг юлдузи бўлиб.

Тенгингни топмади дунёни бўйлаб
Не кабир зотларнинг буюк салафи.
Ўтди Навоийдек васфингни куйлаб,
Неча Хоразмийлар, неча Насафий.

Сен эдинг, шубҳасиз, Шарқнинг гавҳари –
Шеърят, илму фан, бари бунда жам.
Тегрангни дўст-ёрлар қуршаган сари
Кўпайди бадкирдор ғаламислар ҳам.

Жоҳиллар фош этди йўғу борингни –
Энг ёвуз ғанимдир ғофиллик асти.
Тупроғингни топтаб, талаб зарингни
Бостириб келди-ку қизил алвасти.

Кажрафтор измида қолди хур ўлка,
Борлиқни қоплади тўфон, қасирға.
Ўлим ваҳшатини сочди кўр кўлка
Эркталаб Чўлпону Усмон Носирга.

Оғир кишанларнинг зангин кўрган эл,
Озодлик кўйида бўлгай адолар.
Тўсиқлар дош бермас тошган каби сел –
Шарқираб оққанда оққан дарёлар!..

Кўксида ўзликни чўғдек асраган
Авлодга юксалиш ҳар дам ярашар.
Бу кўҳна маъвога нигоҳ қадаган
Тарих битигидан бохабар башар.

Оқиллик, жўмардлик омондир қонда,
Ҳаяллаб қолмагай нузли келажак.
Мерос ҳуқуқ ила жумла жаҳонга
Ўзбек ўз сўзини яна айтажак.

Асрий синовлардан мардона ўтган
Қаддингга суқланиб қарасам дейман.
Аждодлар кифтида улғайган, Ватан,
Фарзанддай корингга ярасам дейман!

ШАҲРИСАБЗ ҚЎШИҒИ

Олис кечмишингга гувоҳдир Ҳисор,
Шону шуҳратингдан сўйлар ҳар чинор,
Мозийни ёритди «Авесто» такрор,
Битикларда номинг азал, шаҳри Кеш,
Унут бўлмас ноёб ғазал, шаҳри Кеш.

Она дегай сени қанча буюклар,
Эл бахти деб юрак-бағри куюклар,
Дунё борки, улар мудом суюклар,
Кўҳна тарих эшигисан, шаҳри Кеш,
Соҳибқирон бешигисан, шаҳри Кеш.

Дерлар: бу дунёнинг неъматини сенда,
Ватаннинг энг улуғ қисмати сенда,
Ҳазрати Баширнинг ҳикмати сенда,
Авлиёлар қўним топган шаҳри Кеш,
Эзгу ният унум топган шаҳри Кеш.

Уйғонишнинг айни оби-тобида,
Ўтди халқлар битта бошмоқ ғамида,
Тафаккурга ҳайкал бўлган обида –
Темур қурган Оқсаройсан, шаҳри Кеш,
Гўзалликда тоқ саройсан, шаҳри Кеш.

Бўлмади эл бир тан, ҳар иллат енгди,
Маърифат чекинди, жаҳолат енгди,
«Дунё маним» деган салтанат енгди,
Фарзандларинг бўлиб зор-зор, шаҳри Кеш,
Мустабиддан чекдинг озор, шаҳри Кеш.

Нечоғлик машъумдир ғаним назари,
Таланди она юрт сийму гавҳари.
Бу зулм домидан Озодлик сари
Талпиндинг ҳар лаҳза, ҳар он, шаҳри Кеш,
Қолмади ниҳоят армон, шаҳри Кеш!

Энди аҳилликда дoston бўлгайсан,
Эзгулик барқ урган бўстон бўлгайсан,
Жаҳон ичра буюк жаҳон бўлгайсан,
Истиқлолдан бахти кулган шаҳри Кеш,
Истиқболдан кўнгли тўлган шаҳри Кеш.

2002

ИСТИҚБОЛ ЙЎЛИ

*«Тошкент–Қарши» тезюрар поезди қатнови
йўлга қўйилиши муносабати билан*

Йўлланиб турибман ёруғ ҳисларга,
Мунаввар туйғулар қалбимга ёрдир.
Дутор торларидай темир изларда
Ушалган орзулар излари бордир.

Бир замон карвонлар Қарши чўлидан
Йилларни оралаб ўтиб қайтгандир.
Уларнинг хабарин гулхан тилида
Даракчи тепалар элга айтгандир.

Дийдор илинжида кўзлар бўлиб тўрт,
Соғинчнинг селида йўқотган хобин.
Водариғ, узилган неча жонки мўрт,
Сарбон тортолмаган йўллар танобин.

Гар манзил олисдир, ўнқир ва чўнқир
Эрксиз йўловчига минг азоб бўлган.
О, юрак, сен бугун шодлан ва ҳайқир,
Юрт озод, йўл эса файзиёб бўлган!

Ҳарир ҳаволарда учқур қаторлар
Гулшанлар оралаб елиб боради.
Тонгда сафар қилган ошиқи зорлар
Оқшом қайтиб ёрга кўнгил ёради.

Ҳайратга чулғанган ҳаёт шиддати
Ақлни шоширар, порлагай шуур.
Буюк келажакнинг сенсан суврати,
Истиқлол ғояси – озод тафаккур!

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ИЛК ЖАҲОН ЧЕМПИОНИГА

Сен учяпсан...

Мўъжиза юз бермас дея ишонган
Ғанимлар кўксида бир армон қишлар.
Парвозинг пойида асов денгиздай
Тўлғониб-тўлғониб гувлар олқишлар.

Сен учяпсан...

Шамол бақраяди, унинг қарвони –
Булутлар тарқалиб кетади шу тоб.
Милён тилсимларга гувоҳ бўлса ҳам
Ҳайратдан оқариб боради офтоб.

Қайга ахир,

Ахир нимага?!

Беадад саволлар қолар жавобсиз.
Бир меҳр кўзингда чўғдай ёнади,
Гумроҳлар англамас кўзларни, эсиз.

Йўқса, ўқирдилар кўнгил лавҳини,

Кўзларда акс этар мисли аланга:

«Менга қанот бўлган кўк ишқи эмас,
Оташ муҳаббатим она Ватанга!»

Учяпсан!

Юртнинг осмонига ойдаи ярашиб,

Йўқотиб қўяди қушлар хушларин.

Ёдингга тушади, юрагинг тўлиб,

Маъюс кузатганинг бир вақт қушларни...

МУТОЛААДАН СЎНГ

Субҳидамда уйғонибман Навоийнинг навосидан,
Сипқорурман мудом энди кўҳи маъни ҳавосидан.

Каҳқашонми эрди матлаб, юлдузлардан ўтдим ҳатлаб,
Юксалибди руҳим, ажаб, Ҳақиқатнинг сафосидан.

Адам дашти, алам тоғи роҳимда дуч келар гоҳи,
Ювилгуси кўнгил доғи ҳазратнинг бир дуосидан.

Париваш домиға тушдим, жудо ўлдим эсу хушдин,
Вале, зинҳор йўқ илинжим ишқ дардининг шифосидан.

Манам банда бордир хато, қутулмоқлик чин муддао,
Не тонг, алар бўлгай адо маърифатнинг зиёсидан.

Ҳама шайхлар масиҳнафас, ризо истаб боргим келмас,
Ўзгаси ҳеч даркор эмас улуғ пирнинг ризосидан.

Сирожиддин, гар бенаво ўтсанг оҳинг тинмас асло,
Фано умринг бўлур бақо асл ҳикмат садосидан.

ВАТАН СУРАТИ

Ватан суратини чизмоқ оғирдир,
аммо шу суратни чизмоқ истайман,
унга мос рангларни тинмай излайман,
қайда бўёқ бўлса, кўраман бир-бир.

Лек қандай чизаман кўнглим тўлмаса,
бу қадим маъвонинг буюклигини,
энг эзгу сўз каби суюклигини
ифода этувчи бўёқ бўлмаса.

О, юртим, хуснингга боқиб тўймайман,
бундайин гўзал ранг қайда бор, ахир –
камалакнинг етти тусига татир.

Чизаман, фарзандман, чизмай қўймайман,
чизмай десам сўнгра қийнар армоним,
балки бўёқ бўлар юрагим қони!..

1984

ҚАШҚАДАРЁ ЁШЛАРИ ҚЎШИҒИ

Соҳибқирон авлодларимиз,
Бобомерос азму шижоат.
Бунёдкорлик ҳаёт тарзимиз,
Эллар ҳавас қилсин тоабат.

Оқсаройни билади жаҳон,
Қудратимиз унда намоён.

Дўстга дўстмиз, ёвга беомон,
Мардоналик бизларга одат.
Таҳдидларга кўксимиз қалқон,
Юрт тинчлиги – олий саодат.

Қалбимизда, эй она диёр,
Муқаннанинг жасорати бор.
Бир ён Ғузор, бир ён Муборак,
Улашади юрак кўрини.
Машъалалар меҳрдан дарак,
Олислардан турар кўриниб.

Маъдан кони – чўлу сахро бу,
Меҳридарё Қашқадарё бу.

Тоғ лочини виқори бизда,
Чўл жайрони каби чаққонмиз.
Эрк ёлқини юрагимизда,
Келажакка мағрур боққанмиз.

Собит қадам, собит сўздирмиз,
Она юртга қошу кўздирмиз.

ОЛАМ ЖАВҲАРИ

Нафис гулдир тинчлик дегани,
Ўз ҳолича яшнамас демак.
Оталарнинг гапи пурмаъни:
“Тинчлик учун курашмоқ керак!”

Асли удир олам жавҳари,
Офтоб қадар ёп-ёруғ тилак.
Лекин қувинг зулматни нари,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

Жангу жадал ичра бу замин
Асрларки айланар ҳалак,
Хавотирда ололмайди тин,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

Не тонг, ақл етди қиёмга,
Аммо нафс ҳам отди ҳакалак.
Инсоф берсин бани Одамга,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

Ахир, эллар бир тан бўлмади,
Манфаатлар эмас муштарак.

Ёвуз иблис ҳали ўлмади,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

Мавжуд экан дунёда токи,
Темир қалб ва темир замбарак,
Топталмасин аждодлар хоки,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

Униб-ўссин меҳрга қониб,
Ота-она бағрида гўдак.
Келажак деб курашинг ёниб,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

Пок ниятлар бўлгай ижобат,
Эзгулик деб уради юрак.
Тинчлик эрур бебаҳо неъмат,
Тинчлик учун курашмоқ керак!

СОҲИБҚИРОН

Харобат аҳлига Сен нажот бўлдинг,
Жавонмард йўлдоши – Соҳибқироним!
Эркталаб ўйларга нур, ҳаёт бўлдинг,
Ботирлар қўлдоши – Соҳибқироним!

Ғайратинг, қудратинг азмингда зоҳир,
Адолат туғини тутган баҳодир,
Қайғу-алам ариб, тинди-ку, охир,
Мазлумлар кўзёши, Соҳибқироним!

Истибдод, жаҳолат занжирин узган,
Ўтмиш салафлардан мардона ўзган,
Ибрати мангулик “Тузук”лар тузган
Салтанат қуёши – Соҳибқироним!

Арслон келбатли бу қадим Турон
Фафлат уйқусидан уйғонган замон,
Амрингга бўйсунди неча шоҳ, султон,
Неча юрт, элбоши, Соҳибқироним!

Пойингда ястанди дунё дафъатан,
Садқа бўлса арзир унга жон ва тан,
Хаёлингга лекин жонажон Ватан
Ҳар гиёҳ, ҳар тоши, Соҳибқироним!

Довруғи оламни этди сарбаланд –
Хунарлар соҳиби Фарҳодга монанд,
Заминнинг сайқали пойтахт Самарқанд
Меъмору наққоши, Соҳибқироним!

Манзилу маконлар бўлиб гулистон,
Мақбара, саройлар тикланди шоён.
Обод бўлди юртнинг шаҳри Туркистон,
Кеши бирла Шоши, Соҳибқироним!

Жаҳоний муаммо ечилмай, илло,
Осойиш топмади бу кўҳна дунё.
Бизга хавф солмоқда, деди Оврупо,
Қайсар Рум Бебоши, Соҳибқироним!

Қудратли тўлқиндай кўзғолди қўшин,
“Куч – адолатда!” деб тўлғонди очун.
Шу жангда эртасин кўриб Чин-Мочин
Ногоҳ қотди боши, Соҳибқироним!

Бандасин тадбири мудом муаллақ,
Яратганнинг тақдир, қазо ҳукми ҳақ!
Улуғ мақсадларга айлади илҳақ
Тожу тахт талоши, Соҳибқироним!

Қоқигул баргидай тўзғимас давлат,
Метин қоя каби ростлагайдир қад,
Асли, илму урфон бирла маърифат
Бўлса тамал тоши, Соҳибқироним!

Гарчи, холисликни хуш кўрар тарих,
Замона зайлига боқиб, водариғ,
Ўтмишга тош отди сохта муаррих
Чимирилиб қоши, Соҳибқироним!

Бўхтоннинг аҳволин кўринг, бир зумлик,
Филлик даъво қилган пашша хартумлик,
Йўқликка юз тутди ёлғон тузумдек,
Етмади бардоши, Соҳибқироним!

Бугун кимлигимиз билади башар,
Истиқлол нуридан кўзлар қамашар.
Бу фахр-ифтихор тоабад яшар –
Бўлмагай одоши, Соҳибқироним!

Сенгадир эҳтиром, салом бизларнинг,
Кўзларга тўтиё энди изларинг,
Келажаги буюк ўғил-қизларнинг
Буюк Ватандоши – Соҳибқироним!

БУГУННИНГ ОДАМИ

Кеча ўтиб кетди гулдурос солиб,
Ўтмишга айланди қувончу ғами.
Эртанинг тақдирин кўлига олиб,
Қандай яшаётир куннинг одами?

Бугуннинг одами вазмин ва ўйчан,
Кўпнинг бахти учун Ҳаққа юкинган.

Бўлмаса ҳам жуда қоматдор, бўйчан,
Елкасини тутган элнинг юкига.

Ўзига ярашган савлат, виқори,
Ҳалол меҳнат билан ўтказди кун.
Ҳар недан улуғдир номусу ори,
Нафсини жиловлаб олган бус-бутун.

Англамоқчи бўлиб ҳар зарб шитобин,
Юракни тинглаган шифокор каби.
Эшитиб кекса-ёш кўнгил хитобин,
Ижобат этмоқлик олий матлаби.

Ҳа, шундай инсон у, ҳар субҳи содиқ
Чўққига тирмашган офтобга боқар.
Эзгу мақсадлари, аъмоли аниқ,
Келажак бағрида гулханлар ёқар.

Юксак ниятларни кўксига жойлаб,
Тавоф этиб келгай Маккатиллони.
Жаҳон минбарларин файзиёб айлаб,
Обод қилсам дейди бутун дунёни.

Ҳа, шундай инсон у, риёдан йироқ,
Мардоналик жўшган жисми-қонида.
Сўзласа гаплари бўлмас тумтароқ,
Ўзбекистонни севар кўпроқ жонидан.

Ҳа, шундай инсон у, кўзлари тийрак,
Булоқдай тип-тиниқ қалби – юраги...
Жимжима таърифлар нимага керак?
У мунис халқимнинг орзу, тилаги!

ДУНЁНИНГ ИШИ

Дунёнинг ишлари аёндир кундай,
Яхшилик бир ёну, бир ён ёмонлик.
Хукм ҳам ўқилар минг йилки шундай:
Ёвузга – ўлиму, мардга – омонлик.

Таёқнинг иккита учидай аниқ,
Шундай ақидалар омон бормикан?
Чунки бугун сира кўрмадим мантиқ –
Нега гул экканлар термоқда тикан?!

Сўзларимни тинглаб, агар бирор зот,
Нима ҳам қилардим, бадбин, деб айтса.
Лекин ўзи чунон айларди фарёд,
Яхшилик қилса-ю, ёмонлик қайтса!..

ҲАСБИ ҲОЛ

Ҳатто ўзимгаям аёнмас феълим,
Мени қайдан билсин таниш-билишлар?
Баъзида эшитиб оғрийди дилим,
Дийдаси қаттиқ деб таъна қилишар.

Рости гап, кун сайин ошмади дардим,
Тошларга урмадим бошимни ёриб.
Ахир, ташлаб кетди энг яқинларим –
Онам... отам... устоз Абдулла Ориф.

Нақадар оғирдир бундай йўқотиш,
Мабодо ҳис қилсам, ёрилар юрак.
(Айрилиқ қалбимга ботирса-да тиш,
Жон-жонимга тўзим сўрайман, ё Раб!)

Жудолик кўнгилга солса-да ғулув,
Алвидо демасман бағримни тиғлаб.
Ишонгум: олдинда бордир учрашув,
Салом, деб айтмоққа мудом интиқ лаб.

Ҳа, шундай ўзимни овутаман мен,
Гўё қаторимда хато бўлмаган.
Жизғанак юракни совутаман мен,
Дейман: “Яқинларим асло ўлмаган!”

Нимадир аслида “ўлим” деган сўз,
Ўзи тирик туриб ўлганлар камми?
Қорин қайғусидир уларда гап-сўз,
Беҳуда қувончи, бачкана ғами...

Сохта такаллуфу сохта табассум,
Ясама соғинчдан безорман минбаъд.
Ғийбатлар тутуни ўрлаган гавжум
Давралардан минг бор афзалдир хилват.

Гоҳ кимдир тупугин кўз ёшга қориб,
Ёлғон йўқлов айтиб юрган кезларда
Жаннатмакон устоз Абдулла Ориф
Нигоҳин туяман, нигоҳ – серзарда!

Кимга керак, дейди, бундай сатанглик,
Энди шу айтимлар шон бўлармиди?!
Ўйлайман, ялтоқлик ҳар дам аттанглик,
Аввал ҳам бормиди ё баттармиди?..

Кажрафтор измига, ҳайҳот, кўнайми,
Увол-савобига бўлиб дахлдор?
Замона зулмими замона зайли –
Ахир, ҳар саволга охир жавоб бор!..

Азизу мукаррам сабоғи билан
Йилларни тўзгитар вақтнинг шитоби.
Кўз ёшимдай тийра сиёғи билан
Ҳолимни дарж этар ҳаёт китоби.

Минг шукр, ўзимни олганман йиғиб,
Аммо ҳеч бандадан олмадим улги.
Шу боис бўғзимдан отилмас йиғи,
Кўзларимда чақнаб портламас кулги.

Баҳорни англамай, ёзга етибман,
Умрим боғларида ғимирлар кузак.
Ўзимдан шунчалар олис кетибман,
Бамисли ҳавога тўйинган пуфак.

Осмоннинг четида шафақлар саржин,
Кунга қўл силкитиб тун оғаётир.
Қалбимда бир ҳадик, хавотир парчин,
Тун менинг наздимда тунд оғаётир.

Долғали замонда яшадим, аммо
Бўронлар бағрида сурон солмадим.
Дарёга интилган жилғадай, илло,
Жилдираб-жилдираб, асло толмадим.

Ўзидан ортмаган касларни кўринг,
Ўзгалар қадамин пойлаб юради.
Агарда бўлмаса заринг ё зўринг,
Палахмонга тошни жойлаб уради.

Дунёнинг суврати тахминан шундай,
Бошидан қолмасми ўпка-гинаси.
Улуғлар ўтдилар куйманиб Кундай,
Қолганлар гап-сўзи... энди нимаси!

САРАТОН

Тандирдан узилган нондай қизариб,
Ловуллаб ёнади фалакда куёш.
Заминда тириклик бўлмаса зарил,
Бу олов тафтига беролмасди дош.

Беҳушдай сўррайган дарахт пинжида
Бир нави жон сақлар қушлар галаси.
Оқшомги бир пуфлам ел илинжида
Нафасини ютган Насаф даласи.

Олисдан кузатиб туради лоҳас
Қирлар елкасига минган булутлар.
Тупроққа қоришиб боради хор-хас
Кўкига кўк кийиб сарғайган ўтлар.

Михлаб қўйгандайин худди оғир дард
Борлиқ бемор каби кўзга тўқинар.
Шу лаҳза бир мева, ҳатто бирор барг
На-да қилт этади, на-да тўкилар...

* * *

Тим қаро сочларим, ҳайҳот, бўлди оқ,
Бу вақтнинг ҳукмидир: йиллар беомон.
Ҳамон сени десам, қалбимда титроқ,
Кундан-кунга майдек қувватли армон.

Бесурур умримнинг пучмоғида ҳам
Олис хотиралар чирқираб бўзлар.
Эслайман, висолнинг қучоғида ҳам
Соғинчдан жовдираб турарди кўзлар.

Кўнгиллар чулғаниб ажиб зиёга,
Ўшанда йўқ эди бирорта кам-кўст –
Гўёки бисёрдай бир кам дунёда
Ошиқ юракларга хайрихоҳ, ҳам дўст!

Ўшанда орзулар осмондек мовий
Ва тубсиз кўринди – қолдик алданиб...
Дафъатан қулади севги самовий,
Боғларни тарк айлаб кетди андалиб.

Иккимиз қайрилдик икки томонга –
Буларнинг барига аччиқма-аччиқ,
О, шунда енгилдим қаттол ҳижрондан,
Кўксимда айрилиқ туғлари санчиқ!

Энди сен эмассан ўша қаламқош,
Безовта ҳам қилмас балки хотирот.
Мени эса, ҳайҳот, йигирма беш ёш
Гўзалнинг фироғи ўртар умрбод!

СОНЕТ

Таъқиб этаверар тинмай хаёлинг,
Жонимни ўтларда куйдиради, бас.
Ушалмас орзудир энди висолинг,
Жонбахш туйғуларнинг барчаси абас.

Чўғланар ёдимда ҳар дам, ҳар нафас
Куйган юлдуз каби қоп-қора холинг.
Ишқ, дебман мен гумроҳ, шунчаки ҳавас,
Сўнгсиз азоб экан унинг уволи!..

Кўзимга санчилар ўтмиш, хотира,
Қувончу аламга оғушта дамлар
Дилим ойнасида акс этар хира.

Шўрлик юрак, э воҳ, ғамларни ғамлар,
Тобора авжланар армон гуркираб –
Аланга тиллари умримни ямлар!..

* * *

Довулдай дориди дардларга дармон –
Ижобат бўлди-ку ўтли тилаклар,
Учрашди ниҳоят оташ юраклар,
Ёниб кетмасинда қақшаган жаҳон!

Висолсиз дамларнинг бадали ёмон,
Дунё гуноҳкорни балки дараклар?!
Қайда, бутун борлиқ бахтдан ярақлар,
Сира чалғитолмас кечаги армон.

“Мен наҳот яшадим, жонгинам, сенсиз?..”
Тиллар кўмагида унсиз ва тинсиз
Саволу жавобни эплашар лаблар.

Вужудлар чайқалар мисоли денгиз,
Ҳаприқиб кетмасин дегандай қалблар –
Тобора қаттикроқ жипслашар лаблар!

ҲАДИК

Ҳаёт ташвишларга бўлса-да тараф,
Ҳайиту байрам ҳам кам эмас, шукр.
Дўстларни қутламоқ мен учун шараф
Ва табрик олганда, дейман: “Ташаккур!”

Гарчанд байрамларнинг шукуҳи бисёр,
Бағримни ўртайди аммо бир ҳадик...
Йўқ-йўқ! Ҳар сафар ҳам барча дўсту ёр
Қутловлар йўлласин ва олсин табрик!

БАХТ

Нима ҳам қилардик, одам боласи
Турфа хислатларга эмас бегона.
Бир шоирга фахр сочин толаси –
Ҳамон қоп-қораки, бахтдан нишона.

Осуда ҳаётни, тинчликни ёниб
Куйлашдан ҳеч қачон толмадим, дейди.
Олган унвонларин санайди қониб,
Уйғун домладан ҳам қолмадим, дейди.

Яна бир танишим носир ва ношир,
У ҳам ўз бахтини мақташга мойил:
Менга берилмади, дейди, минг шукр,
Миркарим Осимни қақшатган ўн йил!

ОДАМ ВА ОМАД

Одам, омад деган икки сўз –
Ўрни бежо тушган тўртта ҳарф.
Бир-бирига эмас яқин дўст,
Бир-бирига бўлолмас ҳариф.

Фақатгина одамнинг одам
Бўлиши шу: омадга боғлиқ.
Омад келса, бойлик, амал жам,
Панд бермайди ҳеч қачон соғлиқ.

Ташрифига не-не зотлар зор –
Шу эмасми бахтнинг қулгани?
Омад кетса, одам бўлар хор,
Гўр топилмас ҳатто ўлгани!..

* * *

Тиқ этса қанийди
Эшик ғиқ этмас
Қулоққа айланиб қолгандир вужуд
Ёрнинг хабарини олган лаҳзада

Дук дук дук
Тобора шиддатли
Тобора баланд
Садоланар юрак уриши

ТҮРТЛИКЛАР

“Бисмилло” – ҳар сўзнинг аввали бўлсин,
Аввали, зарҳали, сайқали бўлсин.
Дуру ганжинадир айтилмаган сўз,
Илло, айтилдими – афзали бўлсин!

* * *

Ҳикматдан сўз айтсам агар тўрт қатор,
Шубҳасиз, бўлажак улар зўр қатор.
Бамисли дилларни овламоқ учун
Гулдан тўқилгандай нафис тўр қатор.

* * *

Осмон яқин бўлди, ер йироқ – севдим,
Бағримда жўш урди минг булоқ, севдим.
Ишқу муҳаббатдан мутлақ беҳабар,
Ғафлатда тош қотган мен гумроҳ севдим!

* * *

Минг шукр, васлингга қонаман энди,
Ҳижрон балосидан тонаман энди.
Ҳажрингда оғочдек қақшаган эдим,
Ўт тушди – гуриллаб ёнаман энди!

* * *

Олами кубро ҳам суғро Сендандир,
Туну кун Сендандир, зиё Сендандир.
Қаҳринг ҳам, меҳринг ҳам вобаста эрур,
Бори дард-аламга шифо Сендандир.

* * *

Обдон ўргатилган итдай қўлга ман,
Васлингга талпиниб мудом йўлдаман.
Асҳоби қаҳф ити шарафин топсам,
Қанийди, тоғу тош, ҳатто чўлда ман!

* * *

Ҳусну малоҳатинг адосидурман,
Меҳру мурувватинг гадосидурман.
Сен Шоҳим, Султоним, мен ҳоли нигун,
“Бўл!” деган сўзингнинг садосидурман.

* * *

Сен менинг иймоним – яроғимдасан,
Зулматда нур кўрган қароғимдасан.
Бу чигал йўлларда ҳою ҳавас кўп,
Нафсимга урилган тароғимдасан!

* * *

Қандай урар бу юрак Сенсиз?
Наҳот менга у керак Сенсиз?
Сенга етиб топдим ўзимни,
Кетгум яна бедарак Сенсиз!

* * *

Ҳар лаҳза жамолинг, Жонон, кўраман,
Ўнгимда, тушимда – ҳар он кўраман.
Нечун ўз ҳолимга қўймаслар мени,
Ким ногоҳ чалғитса, ёмон кўраман.

* * *

Маъно жавҳарида шундай талқинман:
Бепоён уммонда саркаш тўлқинман.
Томчиман, Сендаман, бўлгайдир хато –
Агарчи, мен десам: “Сенга яқинман!”

* * *

Сени десам чунон илҳом тошади,
Ҳайратим ҳаддидан обдон ошади.
Мўъжиза излаган ғофилни кўрдим,
Ўзидан беҳабар – ҳар ён шошади.

* * *

Тиканзор йўл бердинг, сабримни сабил қилма,
Ўнг эмас, сўл бердинг, сабримни сабил қилма.
Бандангман, тоқатим тоқ бўлмасин, тоқ Эгам,
Синовни мўл бердинг, сабримни сабил қилма!

* * *

Ҳаёт – савдоси кўп савдоли бозор,
Менинг эса ҳар кун улушим озор.
Минг шукр, харидим боиси, Эгам,
Юзланиб тураман Ўзингга зор-зор!

* * *

Жумлаи жаҳонни яратган Эгам,
Бунчалар Ваҳҳобсан, бунча бокарам.
Савобдан бенасиб қўймайсан, ҳатто
Ўзимга соғинган яхшилиқни ҳам!

* * *

Гарчи неъматларинг беҳисоб жуда,
Изнингсиз бир кимса ололмас бурда.
Мен тадбир қиламан насиб этсин деб,
Сен тақдир қилмасанг бари беҳуда.

* * *

Ҳорғин одимлайман, пешонамда тер,
Биламан, омонат – шу тупроқ, шу ер.
Мен-ку, ортдагилар бахтини дейман,
Ўзинг олддагилар инсофини бер.

* * *

Риёзат чекиб ризқ тергувчи қилдинг,
Шу боис кўксимни кергувчи қилдинг.
Ё Раббим, минг шукр, олгувчи эмас,
Банданинг афзали – бергувчи қилдинг.

* * *

Ризку насибамнинг манбаи турлик,
Ё султон етказар, ё гадо шўрлик.
Бугун-чи, бир ножинс кўлида кўрдим,
Қайси гуноҳимга, ё Раб, бу хўрлик?!

* * *

Ўлим ҳақ. Демасман ўлишдан сақла,
Валекин ноўрин ҳар ишдан сақла.
Савоб деб ўзимни ўтга ташладим –
Айбсиз айбдор бўлишдан сақла!

* * *

Омадга йўрғакчи дояларингдан
Дод десам, қайтади қояларингдан.
Баъзида япроқча ҳузур топилмас,
Оллоҳим, ердаги сояларингдан!

* * *

Худойим, бир ажиб давронни кўрдим,
Унда ғалат “омон-омон”ни кўрдим.
Очдан ўлмасин деб олимни подшо,
Ўғрига дўст қилган замонни кўрдим.

* * *

Ғаффор ҳам, Қаҳҳор ҳам Ўзингсан доим,
Шу ишонч йўлида иймоним қоим.
Лекин назари паст, бадкор, ғаламис,
Аҳли норасодан асра, Худойим!

* * *

Йўқликдан чиқмади оҳ-воҳим, шукр,
Тўқликдан чиқмади оҳ-воҳим, шукр.
Ризку насибамни бердинг ҳамиша,
Муҳтож бўлмасимдан, Оллоҳим, шукр.

* * *

Сенинг ризолигинг гарчи баётим,
Лек рақиб зарбидан маҳзун ҳаётим.
Бу ҳолат менгзаиди Уҳуд жангига...
Ажри ҳам ўхшасин – шудир муродим!

* * *

Раҳмонсан, раҳм қил, сўзингни унутсам,
Кундалик нону ош, тузингни унутсам.
Ўзимдан кўнглим тўқ дамда ногаҳон,
Ўзимга ўз бўлган ўзингни унутсам.

* * *

Беш кунлик дунёни ғам-алам қилма,
Бошимни ҳам қилма, кўзни нам қилма.
Оллоҳим, назаринг кўпларга тушмиш,
Кўплар қаторида мени кам қилма!

* * *

Марҳамат сўрайман, ёрдам сўрайман,
Мен ҳам ўшал бани Одам, сўрайман.
Мискинлар сўрайди оч-юпун қолса,
Мен Сендан, Худойим, ҳар дам сўрайман.

* * *

Ўнглагувчи ўзинг кўрган тушимни,
Тизгувчи бир ипга ёзу қишимни.
Оллоҳим, не бўлса, ўзингдан кўрай,
Бандага тушгулик қилма ишимни!

* * *

Орзу-ҳавас айлаб уйли бўлдим мен,
Дилга маҳрам қўшиқ, куйли бўлдим мен.
Ўзимни англашга қўрқаман энди,
Худойим, кўп оғир уйли бўлдим мен.

* * *

Амрингдан ташқари келмадим, ё Раб,
Бежиз йиғламадим, кулмадим, ё Раб.
Барчаси ироданг маҳсули экан,
Мендан розимисан, билмадим, ё Раб?

* * *

Олам чархпалакдай айланар экан,
Кофир ҳам, водариг, сайланар экан.
Буни Яратгандан иноят демай,
Мўминга қасд учун шайланар экан.

* * *

Эзгулик истасанг, қолма дуодан,
Уйингни асрагил бало-қазодан.
Эшикдан не кирса сабабчи ўзинг,
Меҳмоннинг ташрифи фақат Худодан.

* * *

Дилингда борини билишимдан қўрқ,
Пинҳона қон ютиб, кулишимдан қўрқ.
Нокас, ниятингни аён эт дангал,
Оллоҳга ҳавола қилишимдан қўрқ!

* * *

Табиатнинг азал ҳукмига кўра,
Заминда туб кўйдик, гулладик, жўра.
Тафаккур қуёши гарчи беминнат,
Биримиз бол бўлдик, биримиз ғўра.

* * *

Сиқилсанг, тушмасми бир нажот эсга,
Наҳот ақл сенда шунчалар қисқа?
Фаҳм эт, не сабаб омон чиққайдур,
Қаҳри қаҳратондан қурту қумурсқа?

* * *

Сенга ҳеч тараф йўқ, эй яхши инсон,
Ёвга ҳам қилурсан мурувват осон.
Лек мазлум оҳини тўхтатмоқ учун
Ёмонлар наздида ёмон бўл, ёмон!

* * *

Ойни этак билан ёпганга доғман,
Ҳар қилдан бир қийиқ топганга доғман.
Бировга буюрмас бировнинг ҳақи,
Шуни билиб-билмай чопганга доғман.

* * *

Икки дил бирлашди, бир дона бўлдик,
Муҳаббат баҳрида дурдона бўлдик.
Зар қадрин билгувчи заргар бўлмадик,
Оқибат, вовайло, бегона бўлдик.

* * *

Еб кетар деб қилмаслар гумон,
Сотар деб ҳам қўрқмаслар аён.
Бизданмас деб мунофиқ каслар,
Отарлар тош менга ҳар замон.

* * *

Эр-хотиннинг арзигулик тилаги йўқ,
Унинг бунга, бунинг унга кераги йўқ.
Тақдир дея тилин тишлар иккиси ҳам,
Ҳақиқатни тан олмоққа юраги йўқ.

* * *

Бандаман, ҳар ишга жаҳд қилдим,
хато қилдим мен,
Замона зайли деб шахт қилдим,
хато қилдим мен.

Ё Раб, бу хатолардан тамоm
чарчадим, энди
Хато қилмайман деб аҳд қилдим,
хато қилдим мен.

* * *

Умримиз камондан узилган ўқми,
Тақдирнинг ҳукмидан кўнглимиз тўқми?
Қанча ўқлар учди бизлардан аввал,
Билмасмиз, нишонга тегдими-йўқми?

* * *

Санаб кўр, биласан, саккизми-етти,
Риёзат чекканлар муродга етди.
Қарагин, кундага бош қўйган банда,
Худо деган эди, қутулиб кетди.

* * *

Балки қийин, балки осон топасан,
Нимани изласанг, инсон, топасан.
Хуш кўрсанг бировни шаксиз фазилат,
Агар ёмон кўрсанг, нуқсон топасан.

* * *

Манглайда ёзуғинг бир энлик бордир,
Тун ила кунингда бир тенглик бордир.
Дилингда шукронанг зиёда бўлса,
Ҳар танглик ортида бир кенглик бордир.

* * *

Тақво эшигига кимки бош урар,
Оллоҳ карамининг жўшганин кўрар.
Мўмин кундузлари риёзат чекиб,
Қадр кечасида мағфират сўрар.

* * *

Кўклам ёмғиридан яшнар қир, адир,
Илдизлар бир йиллик сувга қонадир.
Вале, бир кечада икки жаҳонга
Офият бахш этар Лайлатулқадр.

* * *

Тўғри сўз олмосдир, тиғдай ботади,
Қилма – қайтади, деб кўплар айтади.
Отасин хўрлаган нокасни кўрдим,
Бола-чақаси йўқ, кимдан қайтади?

* * *

Дунёнинг ишига бўламан ҳайрон,
Ҳар замон ясалар сохта қаҳрамон.
Вале, қўғирчоғу қўғирчоғбоздан,
Бир даврон эврилса, қолмагай нишон.

* * *

Ҳайвонда фаҳм йўқ, осон қўрқади,
Терс келса, сичқондан сиртлон қўрқади.
Бандалар Худодан қўрқмайин қўйса,
Шўри шу – инсондан инсон қўрқади.

* * *

Ҳаётнинг мазмунин сўрдинг қайдадир,
У ишқни куй қилган ғовак найдадир.
Муҳаббатсиз дунё, ҳайҳот, бир чақа,
Ўддайдан тоғу тош, уммон майдадир.

* * *

Тунда уйқум йўқдир, кундуз қарорим,
Кўкка ўрлагайдир оҳ ила зорим.
Бу не ситам дея арз қилиб борсам,
Унинг номи ишқ деб, куйдирди ёрим.

* * *

Ёсуманим висол – онни қизғанди,
Гўё полопондан донни қизғанди.
Шунчалар бахил у, бепичоқ сўйди,
Вале, ўлдирмади, жонни қизғанди.

* * *

Ол дединг бўйнингдан билагимни сен,
Ёлғон деб ўйладинг тилагимни сен.
Мен-ку олиб бергум кўксимни ёриб,
Ўқий олармисан юрагимни сен?

* * *

Тириклик оламин нафасида мен,
Фақат ўй-хаёлинг қафасида мен.
Ҳадди поёни йўқ улкан ҳаётнинг
Ишқ деган лутфининг бир сасида мен!

* * *

Шу ақл, фаросат, қадду қоматни,
Беҳисоб молу мулк, яъни, давлатни –
Қиморда ютқаздим, деявер, тамом,
Худойим бермаса агар омадни.

* * *

Ҳар битта юракнинг зори бўлади,
Шу зорнинг яна ўз кори бўлади.
Бетоб ётган йигит магар ошиқдир,
Маъшуқа кулгуси дори бўлади.

* * *

Шукрим, кам эмас таниш-билишлар,
Ҳолимни билишмас, балки билишар.
Баъзан саломимга алик олишса,
Камида бир бузоқ таъма қилишар.

* * *

Сенсиз кенг дунёда қисинажакман,
Айрилиқ зарбидан дим синажакман.
Ҳижрон кечасида музлаб батамом,
Оташ хаёлингга исинажакман.

* * *

Югурик умр бу, бир дам сустлашма,
Илдам бўл, ҳар нега тўхтаб, қасдлашма.
Панадан тош отган нотавон, ахир,
Янчаман деб уни ҳаргиз пастлашма.

* * *

Бу инсон кўп ҳалол, оппоқ, ишонай,
Хокисор бамисли тупроқ, ишонай.
Лекин гумаштаси муттаҳам экан,
Ул таъриф-тавсифга қандоқ ишонай?!

* * *

Дард келса қўш келар, сираям тоқмас,
Шунда қоп-қорадир дунё ҳам, оқмас.
Симиллаб турса жон: на бир хуш эрмак,
На ширин бир таом, ҳеч нарса ёқмас.

* * *

Уйғониб кетаман баъзан тонготар,
Турфа фикрларни бот-бот онг отар.
Биз эрта бормизми ва ёки йўқмиз,
Барибир, шу тахлит яна тонг отар.

* * *

Бағоят гўзалсан, бағоят кўркам,
Бўлсинда, илоё, бахтинг ҳам бекам.
Хуш қол, деганимда, бу қандайин дард
Синиқ табассуминг ортида, эркам?

* * *

Инсоннинг бошига иш тушса ногоҳ,
Аввало, яқинлар бўлишсин огоҳ.
Бегона билмаса, гина қилмас у,
Лек дўстдан юз буриб кетади, э воҳ!

* * *

Жуда кўп синовлар ўтди бу бошдан,
Йил ўтар, санасам агар бир бошдан.
Минг йилки ўзгармас сабоқдан айтай:
Қаттиқ нон афзалдир миннатли ошдан.

* * *

Атайлаб сўз қотмас, бардош қилади,
Ўзгалар бардошин одош қилади.
Дўстлик ришталарин бирма-бир узиб,
Дўстингман, деб яна кўзёш қилади.

* * *

Кўкламни ҳис этиб, майса ниш бўлди,
Ёз ўтди, куз ўтди, тағин қиш бўлди.
Ҳаётинг тонгида шомингни ўйла,
Дунёга келдингми, бўлар иш бўлди.

* * *

Меҳр йўқ майинроқ менинг меҳримдан,
Қаҳр йўқ қаттиқроқ менинг қаҳримдан.
Бу феъли ниҳоним ёдда тут, эй дўст,
Бир кун кечар бўлсанг агар баҳримдан.

* * *

Хаёлан умримга тўнлар бичарман,
Қўлимда тахир май, ночор ичарман.
Бу азал фалакнинг иши кўп жумбоқ:
Манзилим ноаён, отни қичарман.

* * *

Кўз очиб тириклик тупроғин кўрдим,
Тупроқда ўтганлар урпоғин кўрдим.
Беш кунлик маконда шод ўлмадим, оҳ,
Вале, дард-ҳасратнинг кўпроғин кўрдим!

* * *

Толеимга тақдир нечук қовоқ уйди,
Ўртанмоқдин неча ой, йил бағрим куйди.
Сен деб қанча куйиб-ёнсам, гулим, ажаб,
Ҳижрон отлиқ бало мени шунча суйди.

* * *

Қачон вафо қилган вафо топаркан?
Қачон жафо қилган жафо топаркан?
Оч-наҳор ётган ит қопоғон бўлса,
Сўнгак ташлар бўлсанг, ҳайҳот, қопаркан!

* * *

Оҳ, дунё бағритош, билмайсан, эй дил,
Бошингда маломат тошлари чил-чил.
Бу тошлар қайдин деб, кўрмоқчи бўлсанг,
Манглайингда қотган қонни сурма қил!

* * *

Манманлик дардига чалинган бемор
Тузалиб кетмоғи ҳаргиз кўп душвор.
Ул нокас худолик даъвосин қилиб,
Шу дарду балога бўлган гирифтор.

* * *

Ҳаёт сўқмоғидир гоҳ баланд, нишаб,
Бақамти келгандек саҳар ила шаб.
Нечун қайғу чексин ошуфта диллар,
Кимдир яшар бўлса ғийбатни кавшаб?

* * *

Бу ширин ёлғоннинг шакаридан қўрқ,
Хушомадгўйларнинг айтаридан қўрқ.
Забунлар ҳолига кулмоқдин сақлан,
Чархи кажрафторнинг қайтаридан қўрқ.

* * *

Ёруғ келажакка, албатта, йўллар –
Қурилса мустаҳкам, безавол йўллар.
Бироқ ярармикан бу улуғ ишга
Бехуда қарсақдан қаварган қўллар?

* * *

Бугунга масъулмиз, билсанг, асли биз,
Бир эзгу ном ила қолсин исмимиз.
Кеча-ку йўқ эди биздан бир нишон,
Эрта ҳам қолмайди, шаксиз, жисмимиз.

* * *

Эшитгандан, йўқ-йўқ, кўргандан дейин,
Яхши одам деган ном олмоқ қийин.
Келганда айтилган мақтов – ғирт ўтрик,
Чин баҳо берилар кетгандан кейин.

* * *

Келсак – ярашади муҳаббат учун,
Кулсак – ярашади муҳаббат учун.
Қўйида сарғариб, лахта қон ютиб,
Ўлсак – ярашади муҳаббат учун.

* * *

Шукр қил, нолима – бири камликдан,
Асрасин, зар дебон кўзи намликдан.
Ўз қадрин англаган ҳар банда учун
Улуғроқ бахт йўқдир хотиржамликдан!

* * *

Шакар у, захар у – сўздан огоҳ бўл,
Меҳр у, қаҳр у – кўздан огоҳ бўл.
Гоҳ мамнун, гоҳ маҳзун, лек замин томон
Чўкиб бораётган Ўздан огоҳ бўл.

* * *

Ғам чекма, гарчи зар кўпроқ топмадинг,
Ё мансаб, эътибор хўброқ топмадинг.
Дод десанг арзигаёй ўтар дунёда
Бир мунис, меҳрибон ҳамроҳ топмадинг.

* * *

Менинг хаёлимни банд этган, зебо,
Сен каби гўзални кўрганми дунё?
Мен сени юлдузга қиёс этолмам,
Юлдузлар саноқсиз, сен эса танҳо.

* * *

Обод ҳуснинг ила кўп лол этасан,
Серишва нигоҳ-ла беҳол этасан.
Бу хаста кўнглимга раҳм қилмасанг,
Бир кун ёш умримни увол этасан.

* * *

Айта қол, севмоқлик, азизам, надир?
Кўксимда бир оғир дард-алам надир?
Биргина нигоҳ деб жондан кечмаклик,
Чин севги бўлурми ёки кам, надир?

* * *

Неки кўргулик бор, ў, зимдан кўрдим,
Бўғзимни куйдирган бўзимдан кўрдим.
Минг шукр, очилиб кўнглимнинг кўзи,
Ўзгадан эмас, йўқ, ўзимдан кўрдим.

* * *

Худойим қисмаган бўлса томоқдан,
Ризқингни теравер энди ҳар ёқдан.
Фақат насиб дегил, Ироқдан келиб,
Тағин кетар бўлса қошу қобоқдан.

* * *

Гарчи, мўминман деб, тинмайди лаби,
Лекин шубҳалидир унинг матлаби.
Чунки мансабдорга сиғиниб яшар
Бутга сажда қилган мушриклар каби.

* * *

Ҳақсевар банданинг топгани алам –
Саломга яраша бўлса алик ҳам.
Бир умр тушмади қора рўйхатдан,
Қорани оқ дея айтмаган одам.

* * *

Тўқмоқли бўларкан асли тўғри сўз,
Уни айтмоқ жоиз, чиқса ҳамки кўз.
Қўрқиб айтмаганга бир умр ҳамроҳ –
Бўтанинг бўғзида қотган аччиқ бўз.

* * *

Баковул ҳавойи бўлса агарда,
Кўпкари чопилар ҳатто шаҳарда.
Асл чавандозлар бир четда қолиб,
Соврин ҳам берилар ҳаваскорларга.

* * *

Ёшлиқда не қилсак хўжакўрсинга,
Отам койир эди: «Ишинг курсинда...»
Бугун-чи, вожааб, хўжа бохабар,
Кўп ишлар қилинар ўша йўсинда!

* * *

Баҳор ҳисларимни бу гал ҳам туртар,
Тағин юрагимда соғинчлар бўртар.
Хушбўй атиргулнинг тикани янглиғ
Ширин хотиралар дилимни ўртар.

* * *

Ишқми шу, бир лахча чўғни суйдирар,
Ёздамас, қаҳратон қишда куйдирар.
Гоҳ жону жаҳоним руҳсиз танимга
Жон берар, гоҳида жондан тўйдирар?

* * *

Инсоннинг тақдири мисоли шиша,
Ният акс этганда яралгай пеша.
Нокас тўрт тангани кимдан олсам дер,
Мўминнинг ўйида бермоқ ҳамиша.

* * *

Ким дунё ишқида сочини юлмас –
Билинг, у хожадир нафсига қулмас.
Топтаб бир-бирини интилган қанча,
Дунё – сатанг хотин, парвоям қилмас.

* * *

Кексалар қулоққа қуйиб қўйишган:
Шоҳлар амалдорни суйиб қўйишган.
Амалга минганлар зиммасида юк –
Истаган жойига қуйиб қўйишган.

* * *

Аразлаб кетди ёр, бўзга кирмишман,
Баҳорин бой берган кузга кирмишман.
Ҳижронда ҳар куним ўтди ўн йилдай,
Бир ҳафта ичида юзга кирмишман.

* * *

Гозини йўқотган хашакка минг ҳайф,
Бургага ин бўлган тўшакка минг ҳайф.
Келтирган донини тупроққа булаб,
Ҳожатбарор бўлган эшакка минг ҳайф.

* * *

Ўр феълимдан бўлманг бадгумон,
Асли шундай тоблаган хумдон.
Этагига қўлим узалмас,
Дунё мендан кечганда осон!

* * *

Бўлмагай нони ҳам, тузи ортиқча,
Гояси, ҳар битта сўзи ортиқча.
Ишини ўрганинг, олинг борини,
Фақат буюкларнинг ўзи ортиқча!

* * *

Этни сескантирар ундаги ранг-рўй,
Ит қувгандай қочар хеш ҳам, кўча-кўй.
Бировнинг луқмаси тоғдай кўриниб,
Ботмон ютганини сезмас ҳасадгўй.

* * *

Чин ихлос ва дилдан қилинган тавба –
Гуноҳ эшигига қўйилган тамба.
Тавбадан бўшама, бирор кун, ҳатто
Бегим кунларию шанба, якшанба!

* * *

Айбини юзига айтдингми дангал,
Бу улуғ неъматдир, айла шукрини.
Оғринма, сўзингга қилмаса амал,
Банда тузатолмас, ахир, букрини.

... ГА

Мен қаро қисматдан бир умр қочдим,
Чўмдим ҳам демасман бахтнинг атрига.
Толе эшикларин зўр-базўр очдим,
Хўш, нечун етмайин Ҳаёт қадрига?

ТАЗОД

Соғинчга дўнсамда кўникмайди онг,
Сокин тун бағрида юрак урар бонг.
Офтоб жамолинг деб дилим сим-сиёх,
Қорангни кўрмасам ёришмайди тонг.

ТУЮҚ

Сенга боғлангандир хаёлим бутун,
Васлинг умидида ўтажак бу тун.
Оҳу фиғонларим узуқ-юлуқдир,
Номингни ёд этсам ҳамиша бут ун!

ВИДО

Достон

Йўқотмасанг, топа олмайсан!

I

Бир чинқириқ,
бир йиғи
Сачраб кетар ҳавога –
Норизо жон аччиғи
Ё исёни дунёга.

Содир бўлди буюк айрилиқ,
Биров билди,
бирав билмади.
Бақодан узилган дилинтиқ,
Бу жон энди фано эрмаги.

Эринмай эланар эллик элакдан,
Синовлардан сира силлиқ ўтмайди.
Ҳаётнинг мағзини баъзан данакдан
Ажратиб олишга умр етмайди.

* * *

Аччиқ-чучук, оқу қора, афсунлик,
Гоҳида тўқ, гоҳида оч – юпунлик,
Балки беш кун, балки, валлоҳ, уч кунлик,
Одам умридир бу,
О, дам умри бу!

Нафсу ҳирс олдида ожиз тафаккур,
Озга қаноат йўқ, кўпига шукр,
Қалб ёнса парча чўғ, ёнмаса – кўмир,
Одам умридир бу,
О, дам умри бу!

Серҳашам қасрлар – қафаслар зое,
Беадоқ орзую ҳаваслар зое,
Беҳуда олинган нафаслар зое,
Одам умридир бу,
О, дам умри бу!

Умиди уммону соҳилдан кечмас,
Рост туриб, водариғ, ботилдан кечмас,
Алдамчи, омонат кафилдан кечмас,
Одам умридир бу,
О, дам умри бу!

Ҳақман деб авраган рўёга ошно,
Ясанган-тусанган дунёга ошно,
Охир кўз ёшга ғарқ дарёга ошно,
Одам умридир бу,
О, дам умри бу!

Неки яралмишдир жозиб ва соҳир,
Унга дил берганлар куйибди охир,
Ахир, ҳар лаҳзада айрилиқ зоҳир –
Одам умридир бу,
О, дам умри бу!

II

Илк бора атрофга боқди у,
Гарчи гўдак жисмида ҳали.
Эзгу ташриф ибтидоси бу,
Кўриш ва Билишнинг аввали...

* * *

Даричаси нақ кунгай,
Чоғроққина бир хона.
Хумча топган гадодай
Суюнар ота-она.

Шукроналар қилишар,
Тилларида тиловат.
Уларни элга қўшар
Оллоҳ берган омонат!

Шу парча эт боиси,
Кўкка етар бошлари.
Энтиктирар бахт иси,
Юраклари тошади.

Ҳолбуки, билмас улар,
Бу хумчада нима бор?
Балки олам орзулар,
Балки алам устувор...

Бу муҳаббат теран шу қадар,
Тамомила таъмадан холи.
Йўқдир унда гинаю қадар,
Йўқдир унинг бирор тимсоли.

* * *

Шивалаб-шивалаб ёққан ёмғирдай,
Беминнат меҳрга қониб, тамшаниб,
Пошшолик абадий дея ишониб,
Болалик жўшади Амудай, Сирдай.

Чақмоқлар чақиши чўчитмас уни,
Қарағай қарсиллаб, қулаб қўрқитмас,
Зулматда игнадай йўқолмас, йитмас,
Кундуздай чароғон ўтади тунни.

Атрофга аланглар дилида туғён,
Бир лаҳза тин бермас ҳайратлар ҳаргиз.
Орзулари янглиғ бепоён, ҳадсиз –
Терак учларига илашган осмон.

Қўл тутса қўнғудай юлдузлар яқин,
Оқшом ойдинида ойдир овунчи.
Кўксини куйдирар сафар соғинчи,
Балоғат шавқидан кўзларда ёлқин.

Қалбини забт этиб муҳташам билги,
Йироқ-йироқларга шайланди бир кун,
Камоннинг ўқидай учмоғи учун
Ота-она қадди ёйдаи эгилди!

III

Ўзликни англамоқ учун бетоқат,
Олисларни кўзлаб қўйилган қадам.
Қанча умидларга завол бешафқат,
Қанча орзуларга қанот мустаҳкам.

Ўзини топажак кечган ўзидан,
Синашта йўлларга алвидо айта.
Арслон сингари қайтмай изидан,
Сўқмоқлар кашф этиб қайта ва қайта...

* * *

Ўнқир-чўнқир, текис, нотекис
Ўнгу сўлга туташган йўллар
Йўловчини қаршилаб беҳис,
Яна мубҳам йўлларга йўллар.

Гўё дарёга тушган томчи
Борар бетин оқим измида.
Йўқ, йўқ, бу тасаввур алдамчи,
Ҳар қатра собитдир ўзида.

Дарёдай тошган йўл – битта ўзанда
Фақат ўз йўлидан юрар одамлар.
Кимнингдир лабида табассум, ханда,
Кимнингдир кўзидан аримас намлар.

Сокин одимлаган, чопганлар қанча,
Адоқсиз манзилда манзил ахтариб.
Бунда йўқотгану топганлар қанча,
Топганлар бой эмас, йўқотган – ғариб.

Гоҳо сафардошга ўхшамас улар,
Зимдан бир-бирига ёвдай қарашар.
Нокас шеригини чалмоқни ўйлар,
Шубҳасиз, жавоб ҳам шунга яраша.

Чиғаноқ бағрида дур эрур пинҳон,
Инсон моҳияти қалбда яширин.
Афсус, буни англаб етмас оломон,
Сувратига қараб сийлар бир-бирин.

Чўлу биёбондан, боғлардан кечиб,
Тоғлардан ошаркан улкан издиҳом,
Ҳар кимса айрилиқ шаробин ичиб,
Унга бериб кетар мезбон деган ном.

Аmmo нораводир бу таъриф мутлоқ,
Мезбонлик зеб эмас инсон шаънига.
Меҳмонлик рутбаси ярашгай кўпроқ,
Буни билган банда Ҳақни таниган!..

IV

Йигит йўлга тушдию шахдам,
Кенглик ва тенгликни кўзлади.
Ҳаёт томон ташларкан қадам,
Ўзғир ўй ўзидан ўзади.

Ён-верига сер солиб йигит
Ҳайрат бармоғини тишлади.
Кўзига тўқинди бир тахлит
Ҳаётнинг бемантиқ ишлари.

Мисли бозор: озор, зор ва ор
Аралаш-қуралаш дунёда
Кимлар сийму зарга харидор,
Кимлар ишқ йўлида афтода.

Битта қилни қирқ ёрган олим
Ночор тинглар нодон сўзини.
Қиличидан қон томган золим
Раҳмдил деб айтар ўзини.

Ўтиб борар нафсидан ўзга
Қайғуси, орзуси йўқлар ҳам.
Зеб-зийнатни илмаган кўзга
Қорни оч, дийдаси тўқлар ҳам.

Ўткинчи дунёда, алҳазар,
Мангулик даъвоси – масала.
Чоллар ҳар кун соқолин кузар,
Охират деб қилмас ҳафсала.

Бир қарасанг, ҳамма тақводор,
Оллоҳ дейди судхўру дайди –
Хўжакўрсин ибодат бекор,
Риёкорлар кимни алдайди?!

Суворийлар отини суяр,
Отлар турфа, оқу қорадир,
Лек жиловни тутолмай куяр,
Умр эса ўтиб боради...

* * *

Хушу беҳуш кунлар ўтдилар,
Офтоб балқди, яширди булут.
Қайғу йигит бағрини тилар,
Хуш дамларнинг сафоси унут.

Нима эди келмоқдан мақсад
Ва кетмоқдан мақсад нимадир?
Савол уни эзади беҳад,
Кўнглига бир ғашлик инадир.

Бўронлар бўкирган ўрмонда
Барги хазон оғочлар қақшар,
Донлари янчилган хирмонда
Бани одам сомонга ўхшар.

Шу сомоннинг нафси балоси
Дунёларни айлагай ғорат,
Йўқлик бўлса охир савдоси,
Нечун қурмоқ жумла иморат?

Қайда, асли, энг катта хатар,
Хавфдан холи бўларми олам? –
Коинотнинг қаърини титар
Ўз қалбидан беҳабар одам.

V

Йўлини йўллардан излаган ўғлон
Йўл истаб йўлларда бўлди саргардон.

Боғу роғ оралаб юрганди бир вақт,
Гўё оғушига чорлагандек бахт.

Шодон одимларди, дуч келди ногоҳ,
Товонин тирнаган сахрога, эвоҳ!

Борлиқни куйдириб саратон ўти,
Бошида айланди самум булути.

Судралиб, зўр-базўр юргани сари,
Тишида ғичирлар қум зарралари.

Ташналикдан бўлиб ҳоли чун хароб,
Дам-бадам кўринди кўзига сароб.

Саробни қувиб у денгизга етди,
Осмонга тўш урган тенгсизга етди.

Водариғ, етдим, деб, ҳар дам адашди,
Йўллар адоғига йўллар туташди.

Тўлқинлар чайқалиб улкан бешикдай,
Гирдоблар бағрига тортди пайдар-пай.

Ҳалокат бўлмоғин сезиб шу лаҳза,
Тушди юрагига қўрқув ва ларза.

Вужудин зил-замбил тўлқин кўмдию,
Ё раб, деб, кўзларин бехос юмди у.

Ўзига таваккул қилган бир чоқда,
Ажабо, ўзини кўрди қирғоқда.

Сафар тугамади, кетди илгари,
Сўқмоқлар оралаб ўрмондан нари...

* * *

Йўл юрди йўловчи, йўли унмади,
Дилистар манзилдан топмади дарак.
Мақомига солиб олдга ундади
Мурвати шайланган кўҳна чархпалак.

Йўрғалаш бир куни жонига тегди,
Жонига тегдию шу рангсиз ҳаёт,
Улуғ донишмандга бошини эгди:
– Умримга тола нур бахш этинг, устод!

Уриниб-суриниб топар, албатта,
Излаган нарсасин сўқир одам ҳам.
Мен эса юрибман нуқул ғурбатда,
Манзилу маконим – барчаси мубҳам.

Лекин соғинаман, ҳар бир хужайрам
Кўз бўлар, орзиқар, ҳар лаҳза уйғоқ.
Дийдор илинжида нигоҳим қайраб,
Бедорман, киприklar соқчидай огоҳ.

Пирим, кафтингизда тургандай аён,
Бизларнинг минг йиллик нари-беримиз.
Марҳамат кўрсатиб, айлангиз баён,
Қандоқ манзил эрур борар еримиз?

Ҳар лаҳза умрдан узилган бурда,
Бурда-бурда қилиб танни музлатди.
Ўзимни йўқотиб, айлансам нурга,
Насиб қилармикан висол лаззати?

VI

Ўрнидан кўзғалди илкис оқсоқол,
Ҳис этиб саволнинг балоғатини,
Йўлчи теран шўнғиб бир ғаввос мисол
Изларди ҳаётнинг моҳиятини.

Деди: – Сен заминда беармон юриб,
Излар қолдирибсан ана ҳар тараф.
Валекин, ҳаллослаб шунча югуриб,
Бир қадам қўймабсан ўзингга қараб.

Бесамар йўлларда улоқиб охир,
Тақдирга тан берган бўлолмас ғолиб.
Сен энди сандиқдан чиқолган Тоҳир,
Ўгитлар мағзини чақолган толиб.

Каттароқ очгайсан кўнгил кўзингни,
Зулмату соядан айлабон ҳазар.
Мўъжиза изласанг, топгил ўзингни,
Юрагинг тубига ташлагин назар.

Ичингда ниш уриб, кўкармоқ истар
Қанча офияту қанча касофат.
Бирда шодумонсан, бирида музтар,
Чуқур қафасингда урэн масофа...

Хушxabар кутмоқда, хатар кутмоқда,
Барибир, сен олдга юргайсан илдам.
Ғофиллар ўтмоқда, ошиқ ўтмоқда,
Қай бири бахтиёр, қай бири пурғам.

Туман йўл бошида йўлсизлик ёмон,
Аччиқ қалампирдай янчилар тоқат.
Қай томон юрмоқни айтаман бу он,
У йўлдан бир ўзинг ўтасан фақат.

Лозимдир кўймоғинг икки қадамни,
Минг йиллик машаққат тутса ҳам ҳатто.
Бошингга тож қилиб дарду аламни,
Синовдан ўтгайсан мардона, аъло.

Беҳосил умрингга боқма қайрилиб,
Ишққа ёр дамларни безайди шараф.
Афсус, остонамда турар айрилиқ,
Камолинг кўришга бўлмаму шарраф.

Хайр-хўш демоққа бергайсан изн,
Кўз тутиб топганим, дўсти анисим.
Сафарим сўнгида ташрифинг таскин,
Руҳим ҳаволанур, қолади жисмим.

* * *

Билмагайсан, давру даврон ўтгуси,
Ҳам вужуддан дарду дармон ўтгуси.

Тийғи ҳижрон жон-жонингни ўртабон,
Вах, руҳафзо жону жонон ўтгуси.

Чўл-биёбон, тоғу дашту баргресон,
Гулга чўмган боғу бўстон ўтгуси.

Майдон ичра бир вафодор мард қани?
Чин вафодор марди майдон ўтгуси.

Мингта дўстинг бўлса ҳам кам, водариғ,
Гарчи битта – дўст-қадрдон ўтгуси.

Ломаконни билмайин аҳли башар
Айрилиқдан зору нолон ўтгуси.

Эй ажал, сен қасди жонсан музтариб,
Жидду жаҳдинг ҳар дам армон ўтгуси.

VII

Ўша йўл
боши ҳам, охири ҳам йўқ.
Эски манзарага тўлиқ
ўнгу сўл.

Ўша ер –
қишлоғу шаҳару пойтахт.
Машаққатли ўша меҳнат,
ўша тер.

Ўшадир
меҳр-оқибат, муддао,
саховат, ғараз, иддао,
шаън, қадр.

Ўзгача
фақат орифнинг нигоҳи,
қувончи, ҳасрати, оҳи –
сўзгача.

Боради
ҳар ён барқ урар эзгулик.
Ҳар он етилар мангулик –
кўради.

Ошади
мақомдан яна мақомга.
Борлигин бериб илҳомга
тошади.

Пайдодир
қалбида ҳайбат-ҳаяжон.
Завқ ила шавққа тўла жон
адодир...

* * *

Заминда турфа гул, чечак очилар,
Ужмождан андоза олгандай олам:
Бир танқис, анвойи ифор сочилар,
Одамдай яйрайди, ўйлайди одам,
Заминда турфа гул, чечак очилар.

Хайрли ўй-хаёл дунёнинг боши,
Эзгу сўз ва эзгу амал устувор.
Яхшилик яхшининг доим йўлдоши,
Покдомон дилларда йўқ зарра ғубор,
Хайрли ўй-хаёл дунёнинг боши.

Юз неъмат юз очар ернинг юзида –
Кўнгилга юзланган кўради уни.
Камалак товланар ҳар кундузида,
Қаҳқашон базмига мезбондир туни,
Юз неъмат юз очар ернинг юзида.

Гул бўлар, қуш бўлар, гўё туш бўлар,
Роҳат-фароғатга эш бўлар нафас.
Ўздан кечиб бормоқ айни хуш бўлар,
Ечилиб, тўкилиб боради қафас,
Гул бўлар, қуш бўлар, гўё туш бўлар.

Борлиққа қоришар одам боласи,
Эй ўрмон, дарёю сахро, салламно.
Ичию таши бир, бўлмас оласи,
Эй якка-ягона, Танҳо, салламно,
Борлиққа қоришар одам боласи.

Борлиққа қоришар одам боласи!..

ТАРЖИМАЛАР

ЯКУБ КОЛАС

(Белорус)

ЎРМОН

Эслаш мароқлидир яшил ўрмонни,
Қарағайлар гўё тож кийган онни,
Тизилиб туради сершоҳ дарахтлар.

Бепоён кенгликда борлиқ ранг-баранг,
Баҳамжиҳат яшар қарағай, эман,
Сенга аён бари – дилрозу аҳдлар.

Бир сафда туришиб эманлар, ана,
Арчаларга нигоҳ ташлашар ёна –
Худди бўй қизларга қараган мисол.

Мен ҳам бунда узоқ кездим саросар,
Лек қалбда қайғудан йўқ эди асар,
Ойдин хаёлларга эш бўлиб хушҳол.

Эй ўрмон! Бағрингда онлар бетакрор,
Қалбим ором истаб келганман кўп бор,
Юрагим орзиқар... нимадан мудом?

Бундан хилват гўша огоҳдир азал,
Сен, мен, яна ўша навниҳол гўзал...
Ким у? Жим, соқов бўл, гапирма, тамом!

1916

ЯНГИ ЙИЛГА

Ким жавоб беради, айтинг, яхшилар,
Янги йил бизларни қандай қаршилар,
Совғага ҳозирлаб қўйган нимани?

Ўтган йил кўп оғир қадам ташлади,
Бутун олам, ахир, титраб-қақшади,
Аччиқ тутун қоплаб буткул самони.

Тириклик йўқотиш сари юз бурди,
Беаёв, бешафқат ажал чанг урди
Тинчликнинг куйига илҳақ очунга.

Экинзорнинг бўм-бўш, яйдоқ бағрида
Ўрам-ўрам бўлиқ ҳосил ўрнида,
Эвоҳ, уюм-уюм сўнгат сочилган.

Далаларга чиқиб замбарак, ҳайҳот,
Тўпларни ёғдирди тинимсиз бедод,
Экилди беармон қайғу-аламлар.

Йўлларга белгилар қўйиб хоч билан,
Саргардон кезишди кўзда ёш билан
Кулбаларин ташлаб кетган одамлар.

Белорус тупроғи бўлиб зор-нолон,
Даҳшатли кулфатда қолди беомон,
Кимсасиз мунғаяр жонажон ўлкам.

Йил хушхабар билан келарми, ёҳу?
Қаҳри қаттиқ бўрон тинарми мангу?
Нима ваъда қилар янги йил бу дам?

1915

Иван ФРАНКО

(Украина)

БОҚИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДА АФСОНА

1

Дунёни забт этиб буюк Искандар,
Бобилда илоҳдек яшар музаффар.

Зоҳид-чи бир умр чўлу саҳрода
Тангрига сиғинди – бўлди тақвода.

Зулматни қувгандек қуёш бир зумда,
Тун чоғи кўринди ногоҳ маъбуда.

Яқинлашиб деди: “Эй, содиқ бандам,
Тила тилагингни, берайин шу дам!”

Зоҳид деди: “Ҳаёт, гарчи, қайғули,
Лекин етмасайди ажалнинг қўли”.

Маъбуда дер: “Аён ниятинг мутлоқ,
У ҳолда бу сенга, олтинранг ёнғоқ.

Бир кеча ухламай ва сукут сақлаб,
Ёнғоқни чақасан ақлингни чархлаб.

Мағзин еб, пўчоғин отасан ўтга,
Шунда эришасан боқий ҳаётга”.

2

Кун бўйи сукутда, тун бўйи бедор –
Зоҳид улуг ишга бўлди талабгор.

Хушбўй оғочларни ёқа бошлади,
Ҳатто исириқдан мўл-кўл ташлади.

Тақдирлар тангридан этилган ато –
Ақлни пешлайди, қилмай деб хато.

Қалбини ўртади ногаҳон ҳадик:
“Нега керак менга ўзи мангулик?”

Қураш оламига қайтиш учунми?
Мангу яшамоқлик?.. Шу куним кунми!

Маъбуда, афв этгил, гуноҳ қилдим мен,
Неъматинг соҳибин энди билдим мен.

Навқирон шоҳимиз мисоли маъбуд,
Камини бу неъмат яна айлар бут.

Милёнлар учун нур, офтоб эрур у,
Милёнлар бахтига яшасин мангу”.

3

Дунёни забт этган буюк Искандар
Бир сулув ишқида қулдек мунғаяр.

Рахшона – суғд қизи¹ гўзал, бетакрор,
Шу чирой боиси юракда шарор.

Мағрур қиз кўксига қўяр экан бош,
Оғушида эрир, беролмас бардош.

Лекин ўтмасидан бирор дақиқа,
Қиз қалбин чулғайди ғаюр таҳлика.

Ишқу эҳтиросдан намли кўзида,
Чақнайди ёвуз ўт шу вақт ўзида.

Лабидан учади даҳшатли истак –
Ёнгин, ўлим, ғамга эгизак.

Шоҳ ҳам садоқатдан буткул тонади:
Персеполис ёнди! Суза ёнади!

Клитни ўлдирди! Бу ишқ саробми?..
Кундан-кун кучаяр дўзах азоби.

¹ Муаллиф “Форс қизи” деб атаган. Таржимада бу далил тарихий ҳақиқатга мослаштирилди – тарж.

4

Маъбудга ёлворди буюк Искандар:
“Вайрон қил, дунёдан қолмасин асар!

Ёхуд изтиробим айлагил осон,
Билайн, у ёрми ва ёки илон?

Бунча кўп тусланар, айтақол яна,
Қалбининг соҳиби менми ягона?”

Зоҳид пайдо бўлиб қошида шу зум,
Заминнинг шоҳига айлади таъзим.

“Ғанимлар даф бўлсин, шоҳим, йўлингдан,
Тухфа қабул айла содиқ қулингдан!

Нописанд қарама! Шу митти ёнғоқ –
Маъбуда инъоми! Ғурур ё гуноҳ”.

Сўнгра изоҳ берди, қайдан бу ҳосил,
Маъбуда шартларин айтди батафсил:

“Милёнлар бахтига офтобман десанг,
Мангу ёш бўласан, ёнғоқни есанг”.

5

“Боқийлик манбаи – Ҳақдан иноят!”
Шоҳ ўзин қудратли ҳис этди ғоят.

“Мен мангу яшайман ўқтам, навқирон!
Ёрим-чи? Гул каби сўларми нолон?

Усиз ҳаёт нечун? Нимадир жаннат?
Йўқ, йўқ, ўлим афзал! Тириклик – даҳшат!”

Шоҳ карахт югурди Рахшона томон:
“Гулим, мангу яшна, сенга бу инъом!”

Сўнгра сўйлаб берди, қайдан бу ҳосил,
Маъбуда шартларин айтди батафсил:

“Қуёшим, сен мени севсанг чинакам,
Шу мағиз кифоя иккимизга ҳам.

Йўқса... – тутилар шоҳ. – Ўзинг, майли, бил!
Мана, сенга ёнғоқ! Нима қилсанг, қил!”

Қизарди қиз бирдан қон тепиб юзга,
Искандар шахт билан қайрилди изга.

6

Рахшона, гўзал қиз, нени ўйларсан?
Шоҳ билан мангулик томон бўйларсан?

Йўқ! Уни куйдирган алам ўзгадир!
Қалбида илоҳ ҳам, шоҳ ҳам ўзгадир.

Азиз деб кўз тиккан, куну тун демай,
Довруғли саркарда, у – Птолемей.

Гарчи йигит севмас, интилмас зинҳор,
Қиз эса жонини беришга тайёр.

“Мангу яшамоқлик... ёрсиз? Асло, йўқ!
У боқий яшаса – кўнглим бўлар тўқ!

Сирли ёнғоқ билан қалбин забт этай!
Бўлмаса, на илож, дунёдан ўтай”.

Саркардага уни элтди ўша он
Ва барча шартларни айлади баён.

Оқшом чўкканида қайта қолди қиз,
Искандар майига заҳар солди қиз.

7

Шоҳ оғриқ зўридан оҳ-фарёд урар,
Рахшона бепарво, жимгина турар.

Кўпни кўрган табиб ночор бош силкир,
Саройни чулғайди тундай хавотир.

Даҳшатли туш янглиғ тарқалар хабар,
Салтанат қайғуда, хўрсинар шаҳар.

Куртизанка¹ ялтир-юлтир либосда,
Шу пайт кириб келар хонаи хосга:

“Кўпнинг бахти учун яша беадоқ,
Шоҳим, мендан ҳадя бу сирли ёнғоқ!

Маъбуда инъоми – есанг мағзини,
Мангу ёш бўласан – айтдим сўзини”.

Искандар дарғазаб: “Қақшагин, бадбахт!
Кимдан олдинг буни? Тўғрисини айт!”

Қиз кўрқмай гапирди, ҳоли бўлмаи танг:
“Уни менга берди сенинг саркарданг”.

¹ Куртизанка – ўқимишли, кўпгина санъат турларидан бохабар, зодагонларнинг кўнглини овлаб юрадиган аёл.

8

Искандар ётаркан оғриққа чидаб,
Муъжиза ёнғоқни турар чангаллаб:

“Абадий яшамоқ, севмоқ, севилмоқ!
Ҳаёт эса жангдир! Муҳаббат – алдоқ!

Курашиб яшамоқ алдов тўрида!
Куну тун! Куну тун! Азоб қўрида!

Маъбуда, тухфангни қилмасман ҳавас!
Мен шоҳман дунёга, қалбимга эмас!

Милёнлаб одамни ўлдириш осон,
Мажбурлаб суйдириш – буниси гумон!

Абадий яшамоқ! Ҳазил-мазах-ку!
Шу ёнғоқ бахт тухфа этарми мангу?

Бахтсиз, яна ишонч, севгисиз, ҳайҳот,
Мангу яшаш – ўтда ёнмоқ умрбод!

Йўқ, маъбуда! Қайтариб ол тухфани!
Кутқар, йўқса, дўзах кутмоқда мани!”

9

Тўшакда ўртаниб оғриқдан подшо,
Ёнғоқни кўзига қилди тўтиё.

Сўнг хушбўй оғочлар чарсиллаб турган
Гулханга неъматни ташлади бирдан.

Гўёки оғриқлар пасайди, тинди,
Қайнаган қонига салқинлик инди.

Ақли тиниқлашди, кетди хомхаёл
Ва тунда жонига етишди завол.

СОҲИБЖАМОЛ ҚИЗГИНА

Соҳибжамол қизгина, қадду қомат қурчгина,
Нечун қалбингда бунча араз ҳамда ўч, гина?
Лабларинг мисли ғунча – дуога чоғланганми,
Сўзларинг тийғи ханжар – жазога чоғланганми?
Нигоҳингда акс этган нозу карашма, ҳайҳот,
Юрагимга ўт қалаб, айлагай гулхан бунёд.

Тундан-да қаро бу кўз, эй офатижон наргиз,
Уни бир кўрган киши офтобни демас ҳаргиз!
Кулгуларинг жон ўртар, эркалаб чунон ўртар,
Бу қандай жоду, айтгин, бағримда бўрон ўртар?
Сарвқомат дилбарим, кундан ёруғ наҳорим,
Қувончим ўзингдирсан, ўзинг менинг озорим!

Соҳибжамол қизгина, қадду қомат қурчгина,
Нечун қалбингда бунча араз ҳамда ўч, гина?
Сени кўрган онимда йўқотаман сўзимни,
Сенсиз қандай яшайман, унутаман ўзимни?
Қувончим ўзингдирсан, ўзинг менинг озорим,
Сарвқомат дилбарим, кундан ёруғ наҳорим!

* * *

Сен, фақатгина сен – севгилим ёлғиз,
Сен билан яйрамоқ бўлмади раво.
Қонни оғулаган қайғумсан илкис,
Кўксимни чок этган – сен ўша рўё.

Илҳом онларида тушдай бир садо,
Унга муносиб сўз топмадим, афсус.
Сен шараф манбаи, мен-чи – жонфидо,
Иймоним йўлимни ёритган фонус.

Сўнган эҳтиросдек, умид ордона,
Мен айтмаган қўшиқ, ният мардона,
Барчаси улуғвор қалбимда мени.

Танимни илтиб, ёндирган олов,
Маҳв этиб, азобдан халос этган ёв –
Мамотдек, ҳаётим, севаман сени.

Иван БУНИН

(Россия)

* * *

Нақадар нурафшон гуллаган баҳор!
Ҳар галгидек боқиб кўзимга бедод
Ва, айт-чи, нимага маъюссан, дилдор,
Нимадан сўзингда бунча илтифот?

Сукут ичра нафис гулдек титрайсан...
О, майли, гапирма! Иқрор не керак?
Англадим: илтифот – ҳижрондан дарак,
Мен яна ёлғизман!

ОҚШОМ

Биз бахтни хотирдан излаймиз музтар,
Ҳолбуки, у мавжуд ҳар ерда ҳар вақт –
Чайла ортида кузги боғ муаттар
Ва дарчадан эсан сабо эрур бахт.

Тубсиз осмон узра парку булутлар
Ястанар, товланар... Мен-чи, айлаб жаҳд
Кузатиб англадим, бизлар беҳабар:
Ғофилга берилмас асло бахтдан тахт.

Очиқ даричага чирқиллаб бир қуш
Кўнаркан, китобдан кўз узиб шу он,
Ҳорғин нигоҳ ташлаб қўйдим у томон.

Оқшом чўкаётир, осмон рўйи хуш.
Тегирмон қўшиғин тинглайди тандир...
Кўряпман, эшитдим – бахтим шундадир!

* * *

Бугун тунда кимдир куйлади узоқ,
Зимистон далани кезиб дарбадар,
Ўтмиш бахт ва эркни қўмсади кўпроқ,
Овозида силқиб ўкинч ва кадар.

Сен ором олардинг... Дарчани бирдан
Очдиму қўшиқни ёниб тингладим...
Ёмғирдан сўнг жавдар ҳиди уфурган
Салқин кеча ғоят хушбўй ва надим.

Бу нола қалб торин чертдимми? Билмам,
Маъюс хотиралар дилда уйғонди...
Сени шундай жондан севгандим мен ҳам,
Сен ҳам севган эдинг мени қачондир!

* * *

Қандай осойишта ва қандай очиқ,
Хувиллаган замин ғариб тус олган.
Хазонрез боғларда хотирот сочиқ,
Улуғвор осмон ҳам совуқ-бўзарган.

Эй, бепоён осмон, сенинг забонсиз,
Сокин ҳайбатингдан шошиб қоламан.
Ахир, бу ғариблик кўнглимга эгиз,
Мен кузни қувониб қарши оламан.

Сочилган оловдай япроқлар лак-лак,
Нодир бўёқларда товланар экан,
Боғда ора-чира чирқиллар читтак,
Уларга хуш ёқар шу унут маскан.

Фақат куз шамоли гувлаган тунда,
Манзара ўзгарар, ҳаво айнийди.
Ошиқ қалб ҳижрондан бўзлайди шунда:
Ох, кўнглим маҳрами бўлса қанийди!..

* * *

Бир кун келиб жисму жоним йўқолар,
Лек шунда ҳам ҳувиллаган бу хона
Бутун ашқол-дашқоли билан қолар –
Аввалгидай оддий ҳолатда яна.

Ва яна шундай тинсиз учиб юрар
Қанотлари рангин капалак:
Париллар, шитирлар ҳамда пирпирар
Зангори шифт узра жонсарак.

Ва яна шундай осмон ҳам пастга,
Очиқ даричага боқади аста.
Мовий денгиз жимир-жимир тинмайди –
Бўм-бўш кенг бағрига чорлаб имлайди.

БИРИНЧИ БУЛБУЛ

Кўкда новвот каби эриб, ялтирайди ой,
Олма гули оқ, қўнғироқ – ажиб бир чирой.

Кўк юзида тарам-тарам жимирлар шафақ,
Ой теграси нилий рангда товланар фақат.

Шовуллар совуқда юпун ва ҳарир боғча,
Маҳзунликда булбул нолон сайрайди чаҳ-чаҳ.

Очиқ дарича олдида ним қоронғида,
Қизча сочларини ўрар ой ёруғида...

Шунчалар тотлидир, бу баҳорий ҳикоя –
Минг айтилса-да, яна янги, бениҳоя!

* * *

Ёлғиз қаршилайман шодмон кунларни –
Шимолда, овлоқда... Сизда-чи, кўклам
Ўрмонга жон берар эритиб қорни,
Кўрфаз майсалари ложувард, кўркам.

Оқ қайин қимтиниб яшилланади,
Баландроқ олади булут забтини,
Шамол боғни силқиб, сокин энади
Дарчага уфуриб апрель тафтини...

* * *

Қаровсиз боғдаги ўшал букри тол ости
Ховузда тун чоғи сокин чайқалган юлдуз –
Саҳаргача милтираган шу чўғни, рости,
Мен энди ҳеч қачон кўкда кўрмасман, афсус.

Болалигим кечган олис қишлоқ жонажон
Ва бағрида мен ёниб илк қўшиқлар битган,
Ўсмир орзуларим рўёбини зор кутган
Ота уйимга ҳам энди қайтмам ҳеч қачон!

* * *

Шеърият – сўз билан англономас мавҳум бир хилқат –
Мени ҳайратга солган тоғ бағридек ёввойи:
Тошлоқ сайхон, четан қўра, яна салқин сойи,
Чўпон гулханидан ўрлаган тутун муваққат.

Ажиб бир ҳадик ва шодликка қилолмай тоқат,
Юрагим буюрар: “Қайт ортга, бўлма ҳавойи!”
Тутунмас, димоғимда гўё атиргул бўйи,
Борарман дилимда ҳасад ва адоқсиз ҳасрат.

Шеърият, йўқ-йўқ, у сиз билган шеърият эмас,
У менинг ёниқ ижодимда, меросимдадир –
Қанча бой бўлсам, шунча шоирман булбулнафас.

Ўзимга айтаман бир ҳисни туйгандек элас,
Аждодларим айтиб кетган ҳикмат эсимдадир:
– Ажабки, турфа қалб ва замон дунёда бўлмас!

* * *

Баҳорий туйғулар, мана, марҳамат,
Лаҳзалик меҳмонсиз – кўксимни тутай!
Табиат, сен менга қучишни ўргат,
Гўзал борлиғингга қўшилиб кетай!

Эй, осмон, йироқсан, етмас нигоҳ ҳам,
Зангор кенгликларинг билмагайдир ҳад.
Сен-да бепоёнсан, ям-яшил далам,
Сизларга юракдан интилгум фақат!

Евгений ЕВТУШЕНКО

(Россия)

* * *

Балким, кунлар ўтгани сайин,
Кўпроқ тотгум ёлғизлик майин.

Балким, йиллар ўтиб паришон,
Қолмас мендан бирон-бир нишон.

Балким, ўтиб неча асрлар,
Номимни ҳам билмас насллар.

Фақат ўтиб шунчаки кунлар,
Ўртамаса уят ва мунглар.

Фақат йиллар айлаб васваса –
Мунофиқ деб тамға босмаса.

Ва яна асрлардан илинжим:
Тупурмаса қабримга ҳеч ким!..

* * *

Ваҳки, мен хаёлан дўстимни кўмдим,
Бу сирдан сиқилиб, қайғуга чўмдим.
Бошқалар учун у соғу саломат,
Рафиқаси билан яшар аломат.
Кўплар ҳали бизни дўст деб юришар,
Чунки, гап-гаштақда бирга кўришар.
Жонсиз бир сумбат у,
дардим ичимда,
Афсуски, айтолмам буни ҳеч кимга.
Сохталиқ ғашимга тегсаям жуда,

Унга сўз қотаман тилнинг учида.
Самимий эмас ҳеч гапи, тилаги –
Бир парча муз эрур унинг юраги.
Маъзур тут,
 мен сени қилмам маломат,
Жимгина баҳрингдан ўтаман фақат.
Бу не ҳол?
Айрилиқ ўртайди бағир,
Ҳолбуки, ҳеч кимим ўлмаган, ахир?
Узоқ яшамадим мен ҳали, илло,
Жуда кўп дўстимдан бўлибман жудо!

НА-ДА БИРИНЧИ БОР ВА НА СЎНГГИ БОР

На-да биринчи бор ва на сўнги бор
изтироб чекапсан... Кўй, бўлма дилгир.
Дунёдаги барча қулликдан абгор
ўз нафсига қарам бўлмоқлик, билгил.

На-да биринчи бор ва на сўнги бор,
сен ноҳақ хўрландинг, топмадинг қадр.
Алам ботқоғига ботдингми ночор?
Ахир, солимларнинг ўзи тубандир.

Беномус кимсанинг қайғуси ошкор –
ҳисларингга минбаъд бўлолгин эга.
На-да биринчи бор ва на сўнги бор,
изтироб чекапсан...
Хўш, айтгил, нега?

Акбар РИСҚУЛ
(Қирғизистон)

ОТА ЮРТ ҰҒЛОНЛАРИГА

Нозим Ҳикматона

Мен суймасам,
Сен суймасанг,
У суймаса,
Ота юртни ким суяр?!

Мен куймасам,
Сен куймасанг,
У куймаса,
Ота юртга ким куяр?!
Мен гуноҳкор,
Сен гуноҳкор,
У гуноҳкор бўлмасин?..
Юрагингда ота юрт деб яшнаган
Меҳр гули сўлмасин!

Бир-бирова
Тиш қайрашган замонда
Хизр бўлиб йўлдошинг,
Оллоҳ ўзи қўлласин!

УМИД ВА ҲАДИК

Тақдир менга топишмоқдай кўринди!..
Ўйлаб-ўйлаб хаёлларим бўлинди:
Ким тарқатган
Қайғу билан баётни,
Ким яратган
Ўлим билан ҳаётни?!

Топишмоқдай бир берилган умрни
Англай дея, қирқ қобурғам эгилар:
Шодлик надир, алам нима –
Ким билар,
Тўр ва гўр не,
Юрак шўрлик сиқилар?!

Тақдир чигал!.. Тотимасдан талх майни,
Нетар чалсам карнай ила сурнайни?!
Яшар шодлик билан қайғу
ёнма-ён,
Эгизакдир умид-ҳадик
бегумон!

ТОМЧИЛАР

Томчилар мўлтирар узумдай,
томири узилиб-узилмай...
Ҳовучимни тўлдирай дейман,
сабаби сезилиб-сезилмай.

Нақорат:

Деразам ёнидан узилмай,
томчилар мўлтирар узумдай,
узсаму қўлимни теккизмай
сўнг берсам биргина ўзингга-эй!

Тақдири кенгмикин ёки тор,
томири йўқмикин ёки бор...
Деразам ёнида мўлтирар
томчилар... томчилар... томчилар...

Нақорат:

Томчининг кўз ёши хуморми,
“Чак” этиб тўкилмай турарми?..
Бўйнингга тақолсам тип-тиниқ
томчидан ясалган туморни!

ПОЛАПОН БИЛАН ОДАМ

Муштдеккина қоролу¹дан сўрдим бир кун:
– Қиш қаҳридан қочиб юрар қушлар нечун?

“Чирқ-чирқ” этди булоғида қушча шу дам:
– Сен бандасан, чида, – деди, – бўронга ҳам!

– Жавоб бергин саволимга, – дедим яна,
– Оғриқларга йўлиқади нега тана?

У шундай дер қанот қоқиб кенглик сари:
– Одам учун синов эрур бунинг бари!..

Ўхшаш чиқиб ўйларимиз қиш кунида,
Бизлар келдик бир фикрга қуш тилида:

Тақдирга тан бермоқ полапонга мосдир,
Курашиб яшамоқлик одамга хосдир!

¹ “Қоролу” – қуш номи

СЕВИМЛИ ҚЎШИҚ

Дилга яқин, сеvimли қўшиқ –
Эл олдида айтилган ўлан.
Агар уни тингласам жўшиб,
Сеҳрлайди оҳанги билан.

Юракда ҳисларим тошмаса,
Олмаса булоқдан андоза,
Яралмабди сеvimли қўшиқ
Маъсум гўдак қалбидай тоза.

Сеҳрли, ёқимли туйғулар
Бахш этмаса кўнглимга сафо,
Яралмабди ҳали у қўшиқ –
Илк муҳаббат каби мусаффо.

Эл олдида айтилган ўлан,
Сел қилади мени ошиқиб.
Қани, кўкка юксал, ҳаволан,
Дилга яқин, сеvimли қўшиқ!

Леся УКРАИНКА

(Украина)

ЎРМОН ҚЎШИҒИ

Уч кўринишли афсона-драма

Иштирокчилар

Пролог

Тўғонбузар

Богинка (икки нафар)¹

Сув париси

Сув ажинаси

Биринчи кўриниш

Лев амаки

Лукаш

Сув париси

Ўрмонлик

Мавка²

Перелесник³

Безгак (сўзсиз)

Богинка

¹ Ғарбий славян халқларида бу афсонавий адабий қиёфа чўқинтирилмай туриб ўлган боланинг дарбадар руҳи бўлиб, учкун кўринишида ҳам кўринади. У одамларни адаштириб, ботқоқликка бошлаб боради.

² Славян халқлари мифологиясидаги афсонавий қиз. Танасининг орқа томони йўқ, шу боис ички аъзолари кўриниб туради. Одатда мавка аламзада мавжудот сифатида тасвирланган, у ўзининг бевақт ўлими учун ўч олиш мақсадида учраган одамни авраб ўзига мафтун қилади, кейин эса ўлдиради. Л. Украинканинг асарига бу образ ўрмон руҳи, ҳатто ўрмоннинг қалби сифатида намоён бўлади.

³ Бу қиёфа украин мифологиясида одамларга дунёдан ўтган қариндошлари бўлиб кўринувчи жин сифатида талқин этилади. Перелесник одам танасига кириб олиб, аёллар билан яқинлашиши, ҳатто фарзанд кўриши ҳам мумкин.

Куц¹

Иккинчи кўриниш

Лукашнинг онаси

Лукаш

Лев амаки

Дала париси

Килина

Сув париси

Чўққида ўтирувчи

Перелесник

Учинчи кўриниш

Мавка

Ўрмонлик

Куц

Злиден²

Лукашнинг онаси

Килина

Болакай

Лукаш

Килинанинг болалари

Қисмат

Перелесник

¹ Украинча куций – “думсиз”, белорусча куцан – “жин”, полякча “думи кесилган ҳайвон” деган сўзлардан келиб чиққан, дея тахмин қилинади. Бу жин думсиз бўлиб, ботқоққа тушган одамларни ҳалок қилиш билан “шуғулланади”.

² Славян асотирларида ёвуз жинларни шу ном билан аташган. Бу ном кўпмаъноли “злыдень” сўзидан ясалган бўлиб, ёвуз, дангаса, бахтсиз одам, гадо деган маънони билдиради. Кўпликда ишлатилганда эса бу сўз бахтсиз қисмат маъносида келади.

ПРОЛОГ

Волиндаги қадим, кўҳна, қалин, қуюқ ўрмон. Ўрмон ўрта-сида шохлари пастга эгилган қайин ва баҳайбат кекса эман дарахти ўсган кенг яланглик. Ялангликнинг чеккалари ўт босган дўнглик ва қамишзорга туташади, бир четида эса оч яшил тусдаги ботқоқлик – бу ўрмон жилғасидан ҳосил бўлган кўлнинг қирғоқлари. Жилға чакалакзордан отилиб чиқиб, кўлга қуйилади, кейин кўлнинг нариги томонидан оқиб чиқади ва бутазорлар орасида ғойиб бўлади. Кўлнинг ўзи сокин, ўртаси бақатўн ва оқ нилфия, тоза йўсин билан қопланган.

Бу ерлар сирли, ёввойи, лекин нохуш, қўрқинчли эмас, балки ўйга толдирадиган даражада ёқимли бир гўзалликка уйғун.

Эрта баҳор. Ўрмон чеккалари ва ялангликда йўсин кўқарган, бойчечаклар очилган, уйқу ўти гуллаган. Дарахтлар ҳали яланғоч, лекин шохлари ҳализамон очилишга шай, бўртиб турган куртаклар билан қопланган.

Кўл устида туман гоҳ парда каби тортилади, гоҳ шамолда ҳилвирайди, гоҳо ёйилиб кетади ва шунда оч ҳаворанг сув юзаси очилиб қолади.

Ўрмонда нимадир шовқин солади, жилға жилдирайди ва унинг суви билан бирга ўрмондан Тўғонбузар – ёш, оқ танли, малла сочли, кўккўз киши югуриб чиқади. Унинг ҳаракатлари шиддатли, лекин равон, кийими тўқ сариқдан бошлаб то оч мовийгача бўлган рангларда тусланиб, ўткир тилларанг учқунлар сачратиб ялтирайди. Оқимдан кўлга ўзини ташлаб, унинг сокин сувини тўлқинлантирганча, сув сатҳи устида айланади, туман тарқалади, сув кўк тусда товланади.

Тўғонбузар

Тоғдан водийга тушаман,

Югураман ва шошаман.

Сўқмоқ йўл ҳам, яна инсон

Қурган тўсиқ қолмас омон.

Кўпригу тўғонни бутун,

Мен қиламан кунпаякун –

Ҳа, навбахор суви тошқин,
Мисли эрк каби ёш, жўшқин!

*(Кўлни янада кучлироқ тўлқинлантиради, сувда ни-
манидир излаган каби шўнғийди ва яна сузиб чиқади.)*

Богинкалар – жуда ёш, рангпар икки болакай оппоқ кўй-
лакчаларда сувда, оқ нилфиялар орасидан кўринадилар.

Биринчиси

Бунда изғиб, не излайсан?

Иккинчиси

Уйқу бермасдан бўзлайсан?

Биринчиси

Онамиз ётқизди бизни,
Ҳам авайлаб жонимизни,
Илдиз, тошга худди пардак
Сув ўтидан солди тўшак.
Нилфиялар унга ёпиб,
Кўшиқ айтди шундай топиб:
“Алла-алла, жон алла-ё,
Болаларим, тинч ухланг-о!”

Иккинчиси

Нега бунда изғияпсан?

Биринчиси

Ё кимнидир излаяпсан?

Тўғонбузар

Ҳа, гўзал сув парисини,
Қалб гавҳарим сарасини –
Бу малика шундай машҳур,
Оламда ҳеч тенги йўқдур!

Кездим барча тоғларни,
Ўрмон, водий ва боғларни –
Кўрмадим кезиб жаҳонни,
Ундан ўтар бир жононни.
Чайқатиб кўлни тўкаман,
Сув парисини топаман!

(Сурон солиб сувни лойқалатади.)

Богинкалар

Кўрқитмагин бизни вой, дод!
Кулбамизни қилма барбод.
Онамиз бизни ўстирди,
Ғорда уй-жой қилиб берди.
Биз отасиз болалармиз,
Бунда ғариб лолалармиз...

(Унинг кўлларига ёпишиб ёлворишади.)

Кўл туби зах ва зимистон,
Биз унга тушамиз, ишон.
Сув париси ўша ерда,
Балиқчига ошиқ жуда.

Тўғонбузар

Ажралсин ундан бу кез!
Ва ёнимга қайтсин тез!
Богинкалар кўлга шўнғишади.
Нега сузиб чиқмаяпсан?

Сув париси кўл юзига сузиб чиқади, нозу карашма билан
жилмайиб, кафтларини қовуштиради. Бошида иккита чамбар,
бири катта, яшил, бошқаси кичик, дурдан ясалган, худди тож-
га ўхшайди, унинг остидан нафис ёпинчиқ тушиб турибди.

Сув париси

Бу сенмидинг, азизгинам?

Тўғонбузар

(жаҳл билан)

Сен қаерда эдинг бу дам?

Сув париси

(у томонга интилади, лекин ёнидан сузиб ўтади)

Тунлар орзу қилиб толдим,

Қутишга етмади ҳолим!

Кўзёшимни тўкиб бетин,

Уни челакка тўпладим.

Сўзинг эслаб, ёнди юрак,

Кўзёш билан тўлди челак...

(Қўлларини силкийди, қучоғини очади, яна унга тал-пинади ва тағин ёнидан сузиб ўтиб кетади.)

Сен тилла танга ташлаб кўр,

Чайқалур, тошиб тўкилур!

(Шарақлаб қулади.)

Тўғонбузар

(заҳарханда)

Сиз ботқоқда кўпдан буён

Яшармисиз, тўқ ва шодон?

Сув париси унга яқинлашади, Тўғонбузар сувни чайқатиб, кескин юз ўгиради.

Қўл тубига тушиб такрор,

Балиқчига боқиб хумор,

Қисқичбақа, ёвуз лаққа

Ғажимасин ҳар дақиқа,

Деб кокилин тараб турдинг –

Бари ёқди, бирга юрдинг!

Сув париси

(Унга яқинлашади, қўлларидан тутиб, қўзларига тикилади)

Наҳот, шунга келди ғашинг?

(қувлик билан)

Менга ҳам, эй бевафо ёр,

Қилмишларинг бари ошкор!

(секингина кулади, Тўғонбузар безовталанади)

Айт-чи, кимга ўралашдинг?

Маликани қилиб хароб,

Ўзгани деб бағринг кабоб!

Тегирмончи қизи гўзал,

Қиш тунлари узун азал,

Ёш жаноблар келишади,

Олтин танга беришади.

(унга бармоғи билан пўписа қилиб, кулади.)

Ҳаммасига мен қўнаман,

Сен ялқовни тушунаман,

Кечираман, нечун қайғу,

Ахир, сени севаман-ку!

(ҳазилона шавқ билан)

Мен сенга узоқ бир лаҳза садоқатли ёр бўлгум,

Фақат бир дақиқа ибратли ва вафодор бўлгум.

Хиёнатни-чи, ғарқ қилгум!

Сувда из қолмас ҳеч қанча,

Эрта тонгдан то тушгача,

Худди севгингдек сенинг,

Худди ҳасратимдек менинг!

Тўғонбузар

(унга томон қўлларини чўзиб)

Инсоф ила сулҳ тузайлик!

Бирга-бирга кел, сузайлик!

Сув париси

(унинг қўлларидан тутиб, сувда тез айланади)

Оҳ, соҳилда жўшаман,
Сариқ қумлар оша ман
Дур чамбарга тушаман,
Тунгача рақс тушаман!
Оҳ! Оҳ!

Оҳ уриб, сувни шалоплатиб сачратади. Сув қирғоққа шундай уриладика, ҳатто қиёқлар шовқин солиб, қамишзордаги қушлар гала бўлиб ҳавога кўтарилади.

Сув ажинаси қўл ўртасидан қалқиб чиқади. У кўпни кўрган кекса чол, сувўтлари ёпишган оппоқ узун соч-соқоли белигача тушган. Кийими лойқа рангда, бошида чиғаноқли тож. Овози бўғиқ, лекин кучли.

Сув ажинаси

Сокин сувимизни чайқатган ким у?

*Сув париси ва шериги рақсдан тўхтаб,
ҳар томонга қочишади.*

Уялсанг-чи, қизим! Сув маликаси
Бегона билан рақс тушса! Жуда уят!

Сув париси

Наҳотки у бегона? Танимадингми?
Ахир, бу – ўзимизнинг Тўғонбузар-ку!

Сув ажинаси

Биламан,
Гарчи насаби сув, лек қондош эмас,
Кейин жудаям қув ҳамда бетайин.
Баҳорда айқириб, ўйнаб, юлади
Йил бўйи сув парилари ўстирган
Қўлдаги шоҳона чамбарларни у.

Доно қушни қўрқитади ўрмонда,
Қўпорар бева самбиттол илдизини,
Жажжи етимларнинг руҳлари ёққан
Шамчиноқларга сув қуйиб юборар.
Ўпириб ташлайди соҳилларимни,
Кексайган чоғимда тинчимни бузар.
Ёзда қайда бўлар? Қайда изғийди,
Қуёш сув ичганда харислик билан
Менинг чўмичимдан очкўз калхатдек,
Қамишлар қовжираб шалпайганида,
Қуриган қирғоқда ҳолдан тойишиб,
Сўлиган бошларин қизиган сувга
Эгиб, лилиялар жон берар экан,
Қайда бўлар у?

У гапираётганда Тўғонбузар Сув парисига ўғринча имо қилиб, ўрмон жилғаси бўйлаб биргаликда сузишга чақиради.

Тўғонбузар

(яширин мазах билан)

Денгизда бўламан унда, қария,
Уммон чақиради мени ёрдамга,
Қуёш уни қуритмаслиги учун.
Денгиз шоҳи чақирдим, бориш керак,
Хизматчилик – ўзинг биласан буни.

Сув ажинаси

Э-ҳа, денгизда бўласан демак...
Менга эса эски дўстим, меҳрибон –
Куз ёмғири ёрдам бермаса агар
Буғланиб сўнг ҳалок бўлардим албат!

Тўғонбузар билдирмасдан сувга яширинади.

Сув париси

Нималар деяпсиз?

Буғ җалок бўлмас, ахир, буғдан яна

Сув яралади.

Сув ажинаси

Қандай ақлли-а!

Кўл тубига туш-чи, бидирламасдан!

Сув париси

Ҳозир. У қаергадир беркинибди.

Мен чигал кўғаларни тараб кўяй.

(Белбоғидан чиғаноқли тароқ чиқариб, қирғоқдаги ўтларни тарай бошлайди.)

Сув ажинаси

Ҳай, тарайқол, ўзимга ҳам ёқади тартиб,

Тара, тара! Мен шу ерда кутиб тураман,

Сен ишингни тугатгунча. Тузатиб кўй, ҳа,

Оқ нилфияларни, ёйилсинлар бир текис:

Бақатўн гиламини ҳам бутлаб, тикиб кўй,

Уни тешиб кетибди дайди.

Сув париси

Хўп бўлади!

Сув ажинаси сув парисининг ишини кузатганича, ўзига қулай ҳолда қамишларга ястаниб олади: кўзлари аста-секин юмила бошлайди.

Тўғонбузар

(судан оҳиста бошини чиқариб, Сув парисига)

Оқ тол ортига беркин, тез.

Сув париси Сув ажинасига қарай-қарай, яширинади.

Биз сен билан сузажакмиз
Новлар томонга шошилиб,
Тезкор оқимга қўшилиб.
Йўл-йўлакай тўғонни бузиб, портлатамиз,
Тегирмончининг қизини сувга отамиз.
*(Сув парисининг кўлидан тутади ва кўлни кесиб жа-
дал сузади.)*

Нариги қирғоққа яқинлашганда Сув париси тўхтайтиди-да,
қичқириб юборади.

Вой, қийшиқ эманга илашиб қолдим!

*Сув ажинаси уйғониб кетади, қочоқларнинг олди-
дан кесиб чиқади ва Сув парисини тутиб олади.*

Сув ажинаси

Ҳали шунақами? Сен лаънати, кўрасан ҳозир!
Сув париларини йўлдан уриш қандай бўлишин.
Онангга айтаман – Тоғ Бўронига,
У сенга кўрсатиб қўяди боплаб!

Тўғонбузар

(хололаб)

Унгача мен шу ерда тўйиб, ўйнаб юраман!
Хайр, Сув париси, тўлдиравер челақларни!
(Ўзини ўрмон жилғасига отиб, кўзга кўринмай кетади)

Сув ажинаси

(Сув парисига)

Кўл тубига туш! Уч марта ой тўлмагунча
Тевага ҳеч чиқа кўрма сувнинг қаъридан!

Сув париси

(қаршилик қилиб)

Во ажаб, қачондан буён Сув парилари
Сувда чўри бўлиб қолди? Мен озод қизман!
Худди сув каби озод!

Сув ажинаси

Лек менинг мулкимда
Сув соҳилни билмоғи шарт!
Сув тубига бор!

Сув париси

Истамайман!

Сув ажинаси

Истамайсанми?
Қани, дур чамбарни бу ёққа бер!

Сув париси

Йўқ!
Уни менга денгиз шаҳзодаси ҳадя қилган.

Сув ажинаси

Дур чамбарни тақмайсан энди,
Қулоқсизлигинг учун сени
Чўққида ўтирувчи олар.

Сув париси

(қўрқиб)
Йўқ, йўқ, отажон!
Энди қулоқ соламан!

Сув ажинаси

Сув тубига жўна!

Сув париси

(секин сув остига тушаётиб)

Кетяпман, кетяпман... Лекин мумкинми,
Вақтичоғлиқ қилсам балиқчи билан?

Сув ажинаси

Ҳа, майли, овуна қол.

Сув париси елкасигача сувга кўмилиб, отасига қараб маъ-
юс жилмаяди.

Қизиқсан сен! Мен ким учун қайғураяпман,
Тушунсанг-чи, у сени ҳалок этади,
Ҳа, жилғанинг тиканак каби
Ўзанига обориб майиб қиларди
Оппоқ танангни, алалхусус, сувсиз жойда
Ташлаб кетарди.

Сув париси

Лекин у жуда ўктам!

Сув ажинаси

Яна билганингдан қолмаяпсан.

Сув париси

Йўқ, йўқ! Кетяпман!

(Шўнғийди)

Сув ажинаси

(тепага қараб)

Күёш худди баҳордагидек қиздираяпти...

Уф, шундай димки! Бир салқинлаб олсам бўларди.

(Сувга кўмилади)

БИРИНЧИ КҮРИНИШ

Ўша жой, фақат баҳор авжида, ўрмон бағрига гўё нозик яшил тўр тортилгандек, дарахт учлари ҳам яшиллик билан қопланган. Кўл лиммо-лим, соҳиллари худди тошбақатол баргларидан чамбар кийгандек ям-яшил.

Ўрмондан ялангликка Лев амаки ва унинг жияни Лукаш чиқиб келади. Лев амаки ёши анчагина ўтиб қолган, кўпни кўрган, очиқ чехрали киши; ўрмонликларга хос узун, оқ сочлари кигиз шляпаси остидан елкаларига тўлқин-тўлқин бўлиб тушган. У оч кулранг, оқиш бўз свита (чакмонсифат узун кўйлак) кийган, оёғида чипта кавуш, қўлларида кичикроқ тўр, энли чарм белбоғига пичоқ, елкасига дарахт пўстлоғидан тўқилган тўрва осиб олган. Лукаш эса навқирон, кўркам, қоши қора, кўзларида болаларга хос самимият акс этиб турган, қадди тик йигит; унинг ҳам эгнида бўз кийим, лекин майин матодан бўлган қайтарма ёқали кўйлаги оқ иплардан кашта тикиб безатилган, белида қизил белбоғ, ёқаси ва энгларида қизил тўғалар бор, бироқ свита киймаган. Бошида кенг соябонли сомон шляпа, белбоғида пичоқча ва арқон билан боғланган чўмичсимон идиш.

Қирғоққа яқинлашгач, Лукаш тўхтайтиди.

Лев

Нега тўхтаб қолдинг? Ахир бу ерда
Балиқ овлолмайсан: балчиқ ва ботқоқ...

Лукаш

Мен ўзимга най ясаб олмоқчиман –
Қара, бу ердаги қамиш жуда зўр экан.

Лев

Лекин сенда шунақа бир қанча най бор.

Лукаш

Нечта экан? Жўка, бодрезак, яна
Самбиттолдан ясалган найлар – тамом.
Менга қамиш най керак, у яхшироқ,
Жаранглаб чиқар оҳанг.

Лев

Майли, яйрай қол,
Худо шунга байрамни берган. Эрта
Биз кулба қурамиз. Ахир, вақт етди
Ўрмонга чорвани ҳайдаб чиқишга.
Бақатўн оралаб майса унибди.

Лукаш

Биз иккимиз бунда қандай яшаймиз?
Бехосият дейишади бу жойни.

Лев

Кимга қандай! Мен-чи, жиян, биламан,
Қандай иш қилиш-у нима дейишни,
Гоҳида хоч, гоҳи ансол қадайман,
Бир жойга эса тупураман уч бор.
Кулба атрофига кўкнор экамиз,
Сўнг газак ўт сепамиз бўсағага –
Шунда инс-жинс бизга кўрқинчли бўлмас.
Мен борай, сен нима қилсанг, қилавер.

Иккиси икки ёққа йўл олади. Лукаш кўлга қараб юради ва қамишлар орасига кириб кетади. Лев қирғоқ бўйлаб боради ва самбиттоллар орасида ғойиб бўлади.

Сув париси

(қирғоққа сузиб келади ва қичқиради)
Бобожон! Ўрмонлик! Фалокат! Қутқаринг!

Ўрмонлик

(паст бўйли, соқоли ўсиқ чол, ҳаракатлари эпчил, кўринишидан сипо; пўстлоқранг кийим кийган, бошида пахмоқ сувсар телпак.)

Нима керак сенга? Нега қичқирасан?

Сув париси

У ёқда бир йигит

Найга қамиш кесяпти!

Ўрмонлик

Вой-вой-вой!

Шуми ҳали фалокат? Бахил экансан!

Бу ерда бор-йўғи кулба қуришмоқчи,

Шунга мен индамаяпман, фақатгина

Ўл оғочларга тегишмаса бўлгани.

Сув париси

Оҳ, қандайин бало бўлди бу! Кулба-я?

Унда сомон том остида яшайдиган

Одамлар? Менинг уларга тоқатим йўқ!

Айниқса, сомон руҳини ёқтирмайман!

Уларни ғарқ қилиб, сувда юваман

Ўша лаънати руҳни. Сўнг қитиқлаб

Оламан жонларин. Келиб кўришсин!

Ўрмонлик

Тўхта! Шошилма сен.

Лев амаки келар ўша кулбага.

У бизга ошна. Нуқул ҳазиллашиб

Кўкнору газак ўт билан кўрқитар.

Ёқтираман чолни. У бўлмаганда

Бизнинг қанча йиғин, рақсларимизга,

Ўрмоннинг улуғвор сирига гувоҳ

Бу эман бўлмасди аллақачонлар.

Йўқса, олмонлар неча бор ўлчашиб,
Уч кишилаб ўраб, қучмоқ бўлишди
Азим танасин. Беришди қанча пул,
Одамлар ёқтирган нақшдор талерлар.
Қасамёд қилди Лев ҳаёти билан
Эманни кесишга йўл қўймайман деб.
Мен ҳам соқолимни ўртага қўйиб
Лев ва унинг яқинларига ўрмон
Хавфсиз бўлажак, деб қасам ичганман.

Сув париси

Вой-эй! Отам чўктиради барини!

Ўрмонлик

Уринмасин ҳам! Мен кўмиб ташлайман
Кўлни ўтган йилги хазонлар билан!

Сув париси

Вой, фалокат, бунча кўрқинчли! Ха-ха!
(Кўлда ғойиб бўлади)

Ўрмонлик бир нималар деб ғудранганча, йиқилган дарахтга ўтириб трубка чекади. Қамишзордан найнинг майин, янгроқ товуши келади. Куй баландлашиб, авжга чиққани сайин ўрмондаги дов-дарахтлар ўсиб, барқ ураверади. Аввал самбиттол ва қандағочда сирғалар пайдо бўлади, кейин қайин барглари титрай бошлайди. Кўлда оппоқ лилиялар очилади, оқ нилфияларда гуллар ярақлайди. Ёввойи атиргул нозик ғунчаларини очади. Кўп йиллик, қуриб қолаёзган, танаси тилим-тилим ёрилган самбиттол ортидан ёрқин яшил либосда, яшилтоб қора сочлари ёйилган Мавка чиқиб келади. Қўлларини кериб, кафтлари билан кўзларини ишқайди.

Мавка

Оҳ, мунча узоқ ухлабман!

Ўрмонлик

Узоқ, қизим!

Уйку ўти гуллаб бўлди, бир қара,
Какку қуш ҳам улғаяди ҳадемай
Сўнгра қизил кавуш кийиб олади,
Ўлчар одамларнинг умр соатин.
Иссиқ ўлкалардан меҳмонлар келди,
Ана сув устида сарғиш момиқпар
Ёввойи ўрдаклар сузиб юрибди.

Мавка

Ким мени уйғотди?

Ўрмонлик

Чамаси, баҳор.

Мавка

Баҳор ҳечам бунчалар куйламаган,
Ҳозиргидек. Ё туш кўраяпманми?
Лукаш яна куй чалади.

Йўқ... тўхта... ҳой! Эшитяпсанми?

Баҳор куйлаб юборди!

Лукаш куй чалганча яқинлашади.

Ўрмонлик

Йўқ, бир йигит най чалмоқда.

Мавка

Ким? Наҳот Тўғонбузар бўлса?
Мен ундан кутмагандим буни.

Ўрмонлик

Йўқ, бу – одам, Лев амакининг жияни,
Лукаш.

Мавка

Мен уни сира кўрмаганман.

Ўрмонлик

Рост, бу ерга у олислардан келди,
Ўрмонлардан эмас, қарағайзордан,
Бувимиз ҳамиша қишлаган жойдан.
Бева она билан қолган бир етим,
Улар Лев амаки қарамоғида...

Мавка

Уни бир кўришни истардим.

Ўрмонлик

Нега?

Мавка

Кўркам йигит бўлса керак, ҳойнаҳой!

Ўрмонлик

Йигитларга қарама, қизим,
Бу ўрмон қизлари учун яхшимас...

Мавка

Жудаям қаттиққўл бўляпсан, бобо!
Ажина Сув парисин ушлагандек
Тутиб турмоқчимисан?

Ўрмонлик

Йўқ, жигарим,
Ундай қилмайман. Сув ажинаси-ку
Ботқоқдаги барча тирик жонзотни
Ютиб юбормоққа тайёр азалдан.
Мен эркни қўллайман. Бод билан ўйна,

Майли, Перелесник билан ҳазиллаш.
Ўрмон, сув, тоғ ва ҳавонинг бор кучин
Бўйсундир ўзингга, агар хоҳласанг,
Лекин одам юрган сўқмоққа борма!
Унда беихтиёр судралар қайғу,
Сен уни айланиб ўтгин, қизгинам!
Қадам боссанг, йўқолади ихтиёр!

Мавка

(кулади)

Қандай қилиб ихтиёр йўқ бўлиб қолар?
У ҳолда шамол ҳам шундай йўқолар!

Ўрмонлик яна эътироз билдирмоқчи бўлади, лекин най тутган Лукаш кириб келади. Ўрмонлик ва Мавка беркинадилар. Лукаш дарахт шарбатини олиш учун қайин танасини тилмоқчи бўлади. Мавка югуриб келиб, унинг қўлидан ушлайди.

Хой, тўхта! Тегма! Кесма! Ўлдирма!

Лукаш

Бу не қилиқ, эй қиз? Қароқчимидим?
Қайин шарбатидан оламан,
холос.

Мавка

Тилма танасини! Шарбат қони-ку.
Синглимнинг қонини ичма!

Лукаш

Қайинни синглим дедингми?
Кимсан ўзинг?

Мавка

Мен ўрмон руҳи – Мавка бўламан.

Лукаш

(Мавкага ҳайратдан кўра кўпроқ қизиқиш билан қарайди)

Мана ким экансан! Чоллардан кўп бор

Парилар ҳақида эшитган эдим,

Кўрмагандим лекин умримда.

Мавка

Истайсанми кўришни?

Лукаш

Нечун истамай? Хўш, сен-чи шундоқ

Қиз болага... Э, йўқ, оқбилак, нозик

Хонимларга ўхшаб кетасан, хуллас.

Кийиминг ҳам ажабтовур, бошқача...

Нега кўзларинг ҳам яшилмас сира?

(Диққат билан қарайди)

Йўқ, яшил бўлиб қолибди... Аслида

Мовий эди кўк каби... сал қорайди

Булутдай... Йўқ, қоп-қорага ўхшайди,

Балки кўнғир... Ғаройибсан жудаям!

Мавка

Хўш, ёқдимми мен сенга?

Лукаш

(уялиб)

Мен билмайман?

Мавка

(қулиб)

Ким билади бўлмаса?

Лукаш

(баттар уялиб)

Саволингни қара-ю...

Мавка

(самимий ҳайратланиб)

Хўш, нега бу ҳақда сўраб бўлмасин?

Ёввойи атиргул бошини бурар:

“Гўзалманми?” – деб, ана сўраб турар.

Шохлари тебраниб, шивирлар шумтол:

“Дунёда ягона ўзинг, бетимсол!”

Лукаш

Улар суҳбат қуришини билмасдим.

Дарахт гунг бўлар, деб ўйлардим фақат.

Мавка

Умуман гунглар йўқ бизнинг ўрмонда.

Лукаш

Сен фақат шу ўрмонда яшайсанми?

Мавка

Сира чиқмаганман ундан нарига.

Лукаш

Кўпдан буён яшайсанми дунёда?

Мавка

Рост айтсам,

Буни ҳеч ўйламаганман...

(ўйланиб қолади)

Азал шундай яшаб келяпман гўё...

Лукаш

Ҳозиргидек бўлганмисан аввал ҳам?

Мавка

Ҳа, худди шундай бўлганман, шекилли...

Лукаш

Насабинг ким?

Яқинларинг борми ҳеч?

Мавка

Албатта,

Ўрмонлик бор, мен уни “бобо” дейман,

У эса “жигарим” ё “қизим” дейди.

Лукаш

Хўш, ким ўзи у – бобонгми ё отанг?

Мавка

Мен билмайман.

Бу барибир эмасми?

Лукаш

(кулади)

Ғалати экансиз,

Сиз – ўрмондагилар! Ким сенинг онанг,

Исми нимадир?

Мавка

Менга баъзан кўринар онам бўлиб

Хув анави кекса, қуриган оқ тол.

У мени қишда ўз бағрига олди

Ва юмшоқ похол солиб берди

Ётоғимга.

Лукаш

Сен ўша ерда яшадингми?

Қиш бўйи нималар қилдинг у жойда?

Мавка

Ухладим фақат. Қишда не юмуш бор?

Кўл ухлайди, ўрмон, ҳатто қамишзор.
“Ухла, ухла”, – деб ғичирлар самбиттол
Ва туш кўрдим: оппоқ эди ҳамма ёқ;
Кумуш гардишда ярқираб чақноқ тош,
Қордек оппоқ нурда гул ва майсалар
Ялтирарди. Сокин осмонда шу кез,
Юлдуз ортидан учар эди юлдуз.
Қор уюмлари тошиб... Оқ чойшабга
Ўранди замин. Ҳа, гўёки биллур
Маржон каби борлиқ бирам товланур...
Мен ухлардим. Эркин нафас оларди кўкрак,
Сокин оқар эди ёрқин хаёллар,
Оқ тушларга нафис нақшлар соларди
Орзулар – бари олтин, бари зангор,
Фақат ёз фаслига ўхшамас зинҳор.

Лукаш

(берилиб тинглаб)

Қандай гўзал сўзлар...

Мавка

Ёқдимси сенга?

Лукаш тасдиқ маъносида бош силкийди.

Сен чалган най тили ёқимли экан!

Арғамчи учаман, сен яна чалгин.

Мавка қайиндаги узун новдаларни ўриб, устига ўтиради ва худди беланчак тебрангандек оҳиста арғамчи уча бошлайди. Лукаш эманга суяниб, Мавкадан кўз узмай най чалади. У “Веснянка” куйини чалади. Мавка беихтиёр куй таъсирига берилади ва секин-секин куйлай бошлайди:

Куй бунчалар саркашдир,

Дилимга ўт туташди.

Ўртанар оппоқ сийнам,
Юрак ёнар, кўзда нам.

Кўшиқ оҳангига аввал какку, кейин булбул жўр бўлади, ёввойи атиргул ёрқинроқ очилади, бодрезак гули оқаради, дўлана уялгандек қизаради, ҳатто баргсиз қора тёрн ҳам гул баргларини ёйиб юборади. Мавка мафтун бўлиб, оҳиста арғамчи учади, жилмаяди, кўзларида ёш аралаш ғусса кўринади. Буни сезган Лукаш най чалишдан тўхтади.

Лукаш

Йиғлаяпсанми, қизгина?

Мавка

Йиғлабманми?

(Кўзларини ишқайди)

Ростдан ҳам йиғлабман. Э, йўқ! Бу шабнам.

Қуёш ботяпти... Кўряпсанми, кўлда

Туман кўринар...

Лукаш

Ахир, ҳали эрта!

Мавка

Сен кун ботишини истамасмидинг?

Лукаш тасдиқ маъносида бош силкиydi.

Нима учун?

Лукаш

Амаким уйга чақиради.

Мавка

Истайсанми бирга бўлишимизни?

Лукаш бош силкиб, тасдиқлайди.

Кўрдингми,

Шумтол каби жавоб бердинг.

Лукаш

(кулиб)

Ўрганишим керак бу ер шевасин –
Бутун ёз шу ерда яшаймиз, ахир.

Мавка

(шодланиб)

Ростдан-а?

Лукаш

Эртага бошпана қура бошлаймиз.

Мавка

Чайла қурарсиз?

Лукаш

Балки кулба, балки
Деҳқонча уй қураرمىз ҳатто.

Мавка

Сизлар қушга ўхшайсиз –
Заҳмат чекиб, инлар қурасиз,
Кейин ташлаб кетмоқлик учун.

Лукаш

Йўқ, биз қурамиз
Бир умрга...

Мавка

Бир умрга? Ўзинг айтдинг-ку,
Фақат ёзда яшаймиз, дея.

Лукаш

(хижолат тортиб)

Мен билмайман... Лев амаким айтдики,
Бунда менинг ерим, кулбам бўларкан,
Чунки кузда мени уйлаб қўйишар...

Мавка

(хавотирланиб)

Кимга?

Лукаш

Билмайман. Айтмади амаким,
Балки келин топилмагандир.

Мавка

Нега ўз жуфтингни ўзинг топмайсан?

Лукаш

(унга боқиб)

Балки топардим, ҳа...

Мавка

Нима?

Лукаш

Билмайман.

*(Найда ҳазин бир куйни чала бошлайди, кейин най
тутган қўлини осилтириб, ўйланиб қолади.)*

Мавка

(бироз сукут сақлаб)

Одамлар қанча вақт турмуш қуради?

Лукаш

(унга қараб қўяркан)

Бир умрга!

Мавка

Шундай одат каптарларда ҳам...

Уларга ҳамиша ҳавас қилганман:

Ажиб меҳр ила севар бир-бирин...

Мен учун дунёда қайин меҳрибон,

Опам деб атайман шунга мен уни.
Фақат у кўп маъюс: рангпар, боши хам,
Ўз дардига ўзи андармон, баъзан
Унга боқиб тез-тез йиғлаб оламан.
Қандағоч эса ёқмас, у – бағритош,
Ансол мени нимагадир кўрқитар.
Чунки ўзи кўрқоқ – титраб туради.
Эманлар-чи, иззатталаб! Атиргул
Тёрн ва дўланадек уришқоқ,
Шумтол, заранг, оқ заранг – калондимоғ.
Ўз хуснига бино қўйган бодрезак,
Дунёда нима гап, қизиқмас асло.
Бир йил аввал мен ҳам шунақа эдим,
Ҳозир уни ҳатто эслаш ноқулай...
Яхшилаб ўйласам агар, ўрмонда
Мен батамом ёлғизман.
(маъюс ўйга чўмади)

Лукаш

Самбиттол-чи?
Уни онам деб эдинг.

Мавка

Ҳа, самбиттол!.. Қишда у жуда яхши,
Ёзда-чи... қара, бирам кўнгли қаттиқ,
Ғичирлайди, нуқул қишни эслайди...
Йўқ, мен бу ерда жудаям ёлғизман...

Лукаш

Фақат дарахт эмас, ахир, ўрмонда
Бошқа турли-туман каслар ҳам бордир.
(сал заҳархандалик билан)
Бечора эмассан, бизларга аён
Сизларнинг рақс, ҳазил, кўнгилхушликлар!

Мавка

Лекин булар – ногаҳоний гирдибод,
Бир зумда ёприлиб, дарров ўтади,
Бизда сиздагидек умрбод эмас.

Лукаш

(яқинроқ келиб)

Сен-чи, хоҳлармидинг...

Бирдан Лев амакининг баланд овозда чақиргани эшитилади.

Овоз

Эй, Лукаш, ҳо-ой!

Ҳо-ҳо-ҳой! Қаердасан?

Лукаш

(жавоб қилади)

Боряпман!

Овоз

Тезроқ кел!

Лукаш

Оббо, бунча бетоқат!

(жавоб қилади)

Боряпман, мана, боряпман.

(кетмоқчи бўлади.)

Мавка

Қайтиб келасанми?

Лукаш

Билмайман.

(Қирғоқдаги чакалакзор сари юради.)

Ўрмон яланглигидан Перелесник югуриб чиқади: қизил кийим кийган, қора қошли, кўзлари чақнаган кўркем йи-

гит, қизғиш сочлари шамолга ўхшаб ҳилпирайди. У Мавкани кучоқламоқчи бўлади, лекин қиз ўзини четга олади.

Мавка

Тегма менга.

Перелесник

Нега энди?

Мавка

Бориб қарасанг-чи,
Далада майсалар қандай кўкарар.

Перелесник

Менга у майсалар нимага керак?

Мавка

Ўша ерда,
Жавдарзорда ҳозир Дала париси
Ёрқин-яшил, турфа ўт-ўланлардан
Сенга атаб тўқимоқда бир чамбар...

Перелесник

Мен унутганман уни.

Мавка

Мени ҳам унут.

Перелесник

Мазах қилма! Истасанг – учажакмиз!
Мен сени элтаман яшил тоғларга –
Кўрмоқни хоҳлардинг оққарағайни!

Мавка

Энди хоҳламайман.

Перелесник

Нега энди?

Мавка

Истагим сўнди.

Перелесник

Уйдирма бари!

Айт-чи, нега?

Мавка

Хоҳишим йўқ.

Перелесник

(Мавканинг атрофида ялтоқланиб айланади)

Кел, тоғларга учамиз! У ерда Тоғ парилари –
Қушлар каби эркин сингилларим – йиғилиб бари,

Ўтлоқ узра давра қуриб, қўшиқ айтишар,

Чақмоқ янглиғ чақнашар!

Қирққулоқ-гул топиб бераман сенга,

Кўкдан олтин юлдуз узамиз бирга,

Тоғнинг тоза қори билан шапарак

Тўр рўмолни оппоқ рангга бўйямиз.

Сенга ўрмон тожини топамиз бирга,

Илон маликани тахтдан ағдарамиз,

Тоғу тошни мудофаага берамиз.

Менинг ардоғимда бўл!

Эрта тонгда турай ман –

Сени шундай ўрайман

Қимматбаҳо кўйлакка,

Гулчамбар тўқиганча,

Даврада қўшиқ айтиб,

Қанот боғлаб учганча

Қуёш кунни кузатар чоғи энг сўнгги дафъа

Тиллаларин дафн этган арғувон денгиз узра.

Биз кейин юлдузлар дарчасидан мўралаймиз,

Юлдузча бўзчи аёлдек бизга беради бўз –

Биз бахмал сояларни кашта қилиб тикамиз.

Кейин эса тонготар осмон фалакда сийрак

Булутлар ястанган чоғ, гүё сахар мардонда
Қўзичоқлар бепоён ўтлоқда сув ичгандек,
Биз ҳам ором оламиз гулдор...

Мавка

(бетоқат)

Етар!

Перелесник

Мунча ғазаб билан бўлмасанг сўзни!

(Маънос ва шу билан бирга қувлик билан)

Демак, унутгансан сен ўтган ёзни?

Мавка

(лоқайдлик билан)

Ўтган ёз аллақачон отин “чуҳ” лади,

Ёзда қўшиқ айтган қишда ухлади.

Эсга олиб бўлмайди энди!

Перелесник

(сирли, ёдига солиб)

Эманзорни-чи?

Мавка

Меваларга тиккан эдим кўзларимни.

Перелесник

Изламаганмисан менинг изларимни?

Мавка

Қулмоқ гажакларини узгандим у чоқ.

Перелесник

Мен учун – тўшагим бўлсин деб юмшоқ!

Мавка

Сочимга қулмоқ кўшиб ўрмоқ учун.

Перелесник

Ўйлагансан, балки эркалатар деб севгилинг?

Мавка

Йўқ, мени қайин меҳр-ла тебратди.

Перелесник

Барибир сен... кимнидир... ўпгандек бўлгандирсан?

Мавка

Ха-ха-ха! Билмайман!

Эслолмаяпман!

Мен борай, бақатўн ила кокилимни безатай...

Перелесник

Эҳтиёт бўл! Совуқ шабнам ювиб кетар, эслатай!

Мавка

Шамол ўйнаб, қочади,

Қуёш нурун сочади,

Қуриб қолади шабнам!

(Ўрмонда ғойиб бўлади.)

Перелесник

Тўхтагин, ёлвораман!

Сенсиз ўлиб қоламан!

Қайдасан, қайда, санам?

(У ҳам ўрмонга югуради.)

Дарахтлар орасидан унинг қизил кўйлаги бир дақиқа лип-лип этиб ўтади, “Қайдасан, қайда, санам?” деган жумла акс-садо беради. Ўрмонда қуёш алвон бўлиб бота бошлайди ва тез орада нурлари сўнади. Кўл устини оппоқ туман қоплайди. Лев амаки ва Лукаш ялангликка чиқишади.

Лев

(жаҳл билан тўнғиллайди)

Лаънати Сув ажинаси! Излари қургур!
Мен балиқ овлаб бўлиб, эндигина чуқур
Кўлда оқим бўйлаб нариги қирғоқ томон
Сузмоқчи бўлаётсам, ажина ўша он
Панжаларини ботирганча сув тубига
Ушлаб қолди! Сал қолса чўктирарди мени!
Мен ҳам нодон эмасман – дарҳол соқолига
Чанг солиб ушлаб, билагимга ўраб олдим,
Кейин белбоғимдан пичоқ олганча энди...
Соқолини кесаётсам, у лаънати жин
“Лоп” этказиб, ағдарворди қайиғимни!
Мен-ку зўрға омон қолдим, чиқдим қирғоққа,
Балиқларим қочиб кетди... Ер юткур!

(Лукашга)

Тағин сен у ёқда йўқ бўлиб кетдинг –
Бақирдим, чақирдим, бўлганча бўлдим!
Хўш, қаерларда сен йўқолдинг, йитдинг?

Лукаш

Шу ердаман, дедим-ку,
Най ясадим, мана.

Лев

Жуда узоқ
Ясадинг-да, ўзиям, жиян!

Лукаш

(хижолат тортиб)
Йўғ-э, амаки...

Лев

(Жаҳлдан тушиб, илжаяди)

Алдашни ўрганмасанг бўларди,
Ёшсан ҳали! Ачинсанг-чи тилингга!
Яхшиси, шох-шабба териб кел менга
Ва олов ёқ, энгил-бошим қуритай!
Бу аҳволда уйга қандай қайтаман?
У йўл бўйи бирдан хужум қилса-чи,
Эслаш ҳам оғир: менга тегма, тегма!
Сўнг бутун жонимни қоқиб олади...

Лукаш ўрмонга жўнайди; тез орада унинг куруқ шох-шаб-
баларни қарсиллатиб йиғаётгани эшитилади.

Лев

*(Эман остидаги йўғон илдизга бориб ўтиради ва
трубкасини ёқиш учун олов чиқаришга уринади)*

Ҳа, ўт чиқариб бўпсан! Замбуруғ хўл...

Пилик ҳам йўқолган. Эҳ, безгак

Тутсин сени... Балки бу ерда янги

Замбуруғ ўсгандир?

(Эманни пайпаслаб, бошқа замбуруғ ахтаради.)

Кўлдан, туман ичидан аёл кишининг оппоқ кўлагаси
чиқиб келади. У одамдан кўра кўпроқ ғубор тасмасига ўхшай-
ди, унинг узалган узун оппоқ қўллари, нозик бармоқлари ҳа-
вони сидириб олаётгандек ҳаракат қилади, аёл Левга яқинла-
шиб келиши билан:

(кўрқиб)

Вой, бу қанақа арвоҳ бўлди?

Э, биламан! Яхшиям, сезиб қолдим.

*(Ўзини қўлга олиб, тўрвасидан қандайдир илдизлар
ва гиёҳлар олади ва худди ўзини мудофаа қилаётган-
дек арвоҳ томонга узатади. Арвоҳ шу заҳоти чекинади,
Лев худди дуо ўқигандек гапира бошлайди, арвоҳ чекин-
гани сари тезроқ гапиради.)*

Қизгина-чимчилоқ,
Чақмоқтош-қалтироқ,
Ўт босган ўз дўнглигинга, ботқоққа,
Одам юрмас, хўроз қичқирмас ёққа,
Менинг овозим етмас маконга бор.

Сен юрар йўл эмас бу зинҳор.
Оқ танни жизғанак этма,
Заъфар суякни қақшатма,
Қора қонни ичиб юрма,
Умрингдан воз кечиб юрма,
Мана сенга ёвшан гул –
Даф бўл, даф бўл, даф бўл!

Арвоҳ орқага, кўлга қараб чекинади ва туманга қўшилиб кетади. Бир кучоқ шох-шабба кўтарган Лукаш келади, қўлидагиларни амакисининг оёғи остига қўяди, қўйнидан чақмоқтош чиқариб, олов ёқади.

Лукаш

Мана, келинг, исининг, амакижон.

Лев

Раҳмат,

Кекса амакингнинг кўнглин оляпсан.

(оловдан трубкасини ёндириб олади.)

Бу энди бошқа гап!

(Боши тагига тўрвасини қўйиб, оловга яқин майса устига ётиб олади, трубкасини тутатиб, ўтга қўзларини қисиб тикилади.)

Лукаш

Сиз, амаки,

Менга эртак айтсангиз бўларди.

Лев

Буни қара-я!

Худди ёш боладай... Қайси эртақни айтай?

Сеҳргар Ох ёки Трёмсин ҳақидами?

Лукаш

Мен уларни эшитганман. Сиз ҳали ҳеч ким

Эшитмаган эртақ айтинг.

Лев

(Ўйлаб туриб)

Ундай бўлса, тингла:

Айтиб берай Тўлқин малика ҳақида.

(Оҳиста, оҳангдор овозда, бир маромда айта бошлайди.)

Бўлса иссиқ кулбамиз

Ҳам одамлар куюнчак,

Эртақ айтар эдик биз,

Тўқирдик яна чўпчак

Саҳаргача тинимсиз...

Қоронғи ўрмонлар ортида,

Туби йўқ уммонлар ортида,

Баланд тоғ, довонлар ортида,

Ажойиб-ғаройиб ўлка бор,

Урай шоҳлик қилган бир диёр.

У ўлкада ботмас қуёш,

Ой ҳам сўниб, бўлмас одош.

Юлдузлар сайр этиб далада,

Куйлашар жўр бўлиб яллага.

Энг ёрқин юлдузнинг топилди ўғли –

Оқ Палянин юраги чўғли,

Юзи ёруғ, чехраси очиқ,

Уни кўрган бўлади ошиқ,

Олтин сочи шамолда ҳилпирайди,

Кўлида кумуш яроғ ярақлайди...

Лукаш

Малика ҳақида айтмоқчийдингиз...

Лев

Шошма!

Оқ Палянин ўсиб-улғайган сари,
Ўй-хаёл суришни одат билибди,
Ўзи ҳақда шундай фикр қилибди:
Омадим бор, хусним оби-тобида,
Фақат бахт кечикар севги бобида.
Айт-чи менга, Шафақ юзли она,
Ҳамроҳим бўлгай қай жонона?
Тенгим рицар, княз қизими,
Ё зодагоннинг юлдузими
Ёки оддий деҳқон қизи у?
Ҳаёт йўлим ёритгай мангу.
Балки тенгим малика бўлар,
Қучоғимга ойдаин тўлар...

(Мудрай бошлайди.)

Кейин у кўк денгиз бўйига борибди,
Соҳилда марварид маржон қолдирибди...

Лукаш

Амаки, сиз ниманидир айтмай ўтдингиз.

Лев

Нима деяпсан? Йўғ-э? Сен халал берма-да менга!
...Денгизда шамол уйғотган тўлқин югуриб қолди,
Ўша тўлқиндан отлар учиб чиқди,
Лахча чўғдек ёнарди улар,
Қизил аравага қўшилган отлар,
Ўша аравада эса...
(Уйқу енгиб, жимиб қолади.)

Лукаш

Ким бор эди бу аравада? Маликами?

Лев

(уйқу аралаш)

А? Малика қаерда?..

Лукаш

Мана, ухлаб қолдилар...

(Бирмунча вақт оловга ўйчан қараб қолади, кейин ўрнидан туриб, гулхандан нарига кетади ва найда оҳиста, элас-элас эшитиладиган куй чалганча ялангликда у ёқ-бу ёққа юра бошлайди.)

Ўрмон қоронғилаша бошлайди, лекин бу қоронғилик қуюқ эмас, балки шаффоф, ой чиқишидан аввалги ҳолатга ўхшайди. Гулхан ёнида ёруғлик шуъласи ва эгри-бугри соялар худди ғаройиб рақс ҳосил қилгандек туюлади, оловга яқин гуллар бир ёрқин товланади, бир зулмат қўйнида кўринмай қолади. Ўрмон четида ансол ва қайинлар танаси сирли оқариб кўринади. Баҳор шамоли ўрмон атрофини айланиб чиқаркан, чидолмай хўрсинади ва қайинларнинг эгма шоҳларини тўлқинлантиради. Қўлдаги оқиш туман қора чакалакка ёпирилади, қамишзорлар зулмат қўйнига яширинган қиёқлар билан шивирлашади.

Ўрмон чангалзоридан Мавка югуриб чиқади, у шошилиб чопади, гўёки кимдандир қочгандек, унинг сочлари ҳилпирайди, либоси тўзиган. Ялангликда тўхтаб, атрофга аланглайди, қўлини кўксига босади, кейин қайинга интилади ва яна тўхтайди.

Мавка

Раҳмат сенга, тунгинам, қорақанот,

Яширганинг учун менинг юзимни!

Сизга ҳам, эй, йўллар-сўқмоқлар, раҳмат,

Қайин сари бошладингиз изимни!

Тезроқ яшир мени, жоним, опажон!

(Қайин танасини қучиб, унинг тагига яширинади.)

Лукаш

(қайинга яқинлашиб, секин)

Мавка, сенмисан?

Мавка

(янада секин)

Менман.

Лукаш

Қочдингми?

Мавка

Олмахон каби.

Лукаш

Қочиб кетдингми?

Мавка

Ҳа.

Лукаш

Хўш, кимдан, ахир?

Мавка

У худди олов.

Лукаш

Қаерда у?

Мавка

Жим! Жим бўл!

Бирдан яна учиб келса...

Сукут

Лукаш

Шундай қалтирайсанки! Мен қайиннинг

Титраб шитирлашини эшитяпман.

Мавка

(қайиндан узоқлашиб)

Оҳ, шўрим-а! Суянмоққа қўрқаман,
Бардошим етмас ортиқ.

Лукаш

Менга суян.

Маҳкам тутиб, қилажакман ҳимоя.

Мавка унга суянади. Улар бир-бирларига суянганча туришади. Ой нури ўрмон бўйлаб сузади, ялангликка ёйилади ва қайин тагига сизиб киради. Ўрмонда булбулларнинг сайраши ва баҳор тунининг барча товушлари акс садо беради. Шамол энтикиб-энтикиб хўрсинади. Оқариб товланаётган туман ичидан Сув париси чиқиб келади ва йигит билан қизни жимгина кузата бошлайди. Лукаш Мавкани бағрига тортиб тураркан, унга янада яқинроқ эгилаверади ва кутилмаганда ўпиб олади.

Мавка

(бахтдан энтикиб қичқириб юборади)

Юракка юлдуз йиқилиб тушди!

Сув париси

Ха-ха-ха!

(Кулганча қўлга шалоплаб ўзини ташлайди.)

Лукаш

(чўчиб)

Нима у?

Мавка

Қўрқма, у Сув париси,

Иккимиз дугона, бизга тегмайди у.

У ўжар – майна қилишни севади,

Кулса-кулар!.. Менга энди барибир,

Оламда неки бор, ҳамма, ҳаммаси.

Лукаш

Демак, мен ҳамми?

Мавка

Йўқ, йўқ,

Сен ўзинг оламим, азиз кўрклигим,

Бир вақтлар мен сени билгандан ортиқ

Азиз бўлдинг, биз унашгандан бери.

Лукаш

Биз унашдикми?

Мавка

Ана, эшитяпсанми –

Бизнинг никоҳ қўнғироғини булбуллар чалар...

Лукаш

Эшитяпман... Энди улар чуғурламас,

Чаҳ-чаҳламас, фақат қайтарар:

“Бўса ол! Бўса ол! Бўса ол!”

(Уни узоқ, меҳр ва ҳаяжон билан ўпади.)

Мен сени

Ўлгунча ўпаман!

*(Қуюн туради ва оқ гулбарг яланглик узра бўрондек
гириллаб айланади.)*

Мавка

Менга эса ўлим йўқ...

Афсус...

Лукаш

Нималар деяпсан? Истамайман мен!

Эҳ, нега шундай дедим-а?!

Мавка

Йўқ, қандай гўзал
Учар юлдуз бўлиб ўлмоқ!

Лукаш

Бўлди, етар!
(Эркалаб гапиради.)
Гапирма бу ҳақда! Истамайман мен!
Гапирма умуман!.. Йўқ, гапир!
Сўзларинг ғаройиб, лекин негадир
Тинглаш ёқимли... Нечун жимсан?
Аччиқландингми?

Мавка

Мен сени эшитяпман...
Сенинг севгингни...
*(Йигитнинг бошини ушлаб, ой нурига қаратади ва
диққат билан кўзларига тикилади.)*

Лукаш

Нималар қиляпсан? Ахир, қўрқаман
Сен қалбимга назар ташласанг...
Чидолмайман бунга! Гапир, ҳазил қил,
Сўра, севаман де, кулсанг-чи...

Мавка

Овозинг тиниқ, худди жилғадай,
Шаффоф эмас лекин кўзларинг.

Лукаш

Балким, ой
Хира нур сочар.

Мавка

Балки...
(Бошини унинг кўксига эгиб, жим қолади.)

Лукаш

Сенга нима бўлди?

Мавка

Жим... Юрак гапирсин... бирам ноаниқ
Сўзламоқда, худди бугунги тундек.

Лукаш

Нимани эшитардик? Кераги йўқ!

Мавка

Керакмас, дейсанми? Майли, азизим,
Йўқ, йўқ, севгилим! Эшитмайман, бахтим!
Қулоқ солмам, менинг соҳибкарамим!
Эркалайман сени, менинг севгилим!
Ёқадими сенга эркалаш?

Лукаш

Мен ахир севмаганман
Бирор марта ҳам. Мен ҳечам билмасдим
Эркалашлар шунча ширин бўлишин!

Мавка уни эҳтирос билан эркалайди, у ёқимли оғриқдан қичқириб юборади.

Мавка!

Жонимни суғуриб оласан!

Мавка

Суғураман, суғураман!
Ўзим шу қалб-қўшиқни олиб юраман,
Юракни эса сеҳрлайман сўз билан...
Ютоқиб ўпаман чиройли лаблардан,
Лов-лов этиб ёнсин деб,

Қизил рангга қонсин деб,
Лаблар ёввойи атиргул каби гулгун!
Мен мовий кўзларни оғушта қилгум,
Кулсин ва ўйнасин деб,
Чақнасин, қўймасин деб,
Турфа ранг учқунлар сочсин деб, инчунин.
(Кутилмаганда кўлларини силкийди.)
Бу кўзларни қандай оғушта қилсам?
Гуллар билан безанганим йўқ ҳали!

Лукаш

Сира ҳожат йўқ?
Сен гулларсиз ҳам гўзалсан.

Мавка

Истайманки,
Ҳамма нарса сен учун гуллар билан безансин,
Ўрмон маликасидан-да чиройли!
*(Ялангликнинг нариги томонига, кўлдан анча олис-
га, гуллаётган буталарга қараб югуради.)*

Лукаш

Шошма!
Ўзим сени яантираман!
(Унга қараб юради.)

Мавка

(маъюс)
Жозибасин йўқотган
Гуллар тунда... ранглар ҳам ухлаб қолган...

Лукаш

Ҳозир тиллақўнғизларни йиғиб оламан,
Улар сенинг кокилингда ярқираб турсин,
Юлдуз чамбаридек шоён нур сочиб юрсин.

(Бир нечта тиллақўнғизларни унинг сочларига қадайдди.)

Кел, бир қарай... Оҳ, мунча чиройлисан!

(Бахтдан ўзини йўқотиб, ҳаяжон билан уни қучади.)

Яна териш керак, яна! Чақноқ тош ила,

Сени ясантиражакман, мисли малика.

(Ўт устидан, буталар тагидан тиллақўнғиз излайди.)

Мавка

Мен эса бодрезакдан гуллар узаман,

У булбул қўшиғидан ҳалиям бедор.

(Оқ гулларни узиб, кийимига қадайдди.)

Сув париси

(Яна туман ичидан чиқиб келади ва қамишларга қараб шивирлайди.)

Богинкалар, келинглар тезроқ,

Тун бағрини ёритсин чироқ.

Қамишзорда иккита милтиллаган дайди олов кўринади. Кейин Богинкалар чиқишади, уларнинг қўлларида қорачироқ милтиллаб, бир ёнади, бир ўчади. Сув париси Богинкаларни ёнига чорлаб зулмат қўйнида, буталар орасида кўриниб турган Лукашнинг оқ кўлагасига ишора қилиб, шивирлайди.

Қаранглар, анави, тентираётган одам –

Сизни ташлаб кетган отангизга ўхшайди,

Шўрлик онангизни хароб қилган у дайди,

Яшашга ҳаққи йўқ.

Биринчи бола

Сувга чўктир уни.

Сув париси

Иложим йўқ. Ўрмонлик тақиқлаган менга.

Иккинчи бола

Биз кичикмиз, ахир, уддасидан чиқмаймиз.

Сув париси

Тутундек элас,
Кўзга кўринмас,
Етимлар тутиб чироқ,
Хас-хазондан енгилроқ, –
Қамишзорга боринг тик,
Эшитмайди Ўрмонлик;
Дуч келса ҳам,
Сезмас бу дам –
Бор эди, йўқ бўлди.
Шуъладек ўтиб кетинг
Сув устидан!
Бутадан ёниб ўтинг,
Ботқоқ бўйига етинг –
Турган бўлса у қайда,
Ғарқ бўлар ўша жойда.
Чўқар ботқоқ тубига тайин..
Менинг ишим – бошланар кейин!
Шошилинглар!

Богинкалар

(бирин-кетин тарқалишиб)

Иккаламиз икки томон чопамиз,
Бир-биримиз сув устида топамиз.

Сув париси

(шодланиб)

Тарқалдик!

(Ботқоққа томон чопиб келади, бармоқларидан сув отилиб чиқади, Сув париси елкаси оша сув сочади.)

Ботқоқдаги ўт қоплаган дўнгликдан шайтонбачча – Куц сакраб чиқади.

Куц-куц, кел, таъзим қила қол,
Майли, энди қўлимни ол!

(Хукмфармолик билан қўлини узатади, Куц унинг қўлини ўпади.)

Куц

Нечун бундай илтифот, Сув париси?

Сув париси

Сенга шуни раво кўрдим.

Нонушта тайёрладим – фақат бой берма!

(Узоқда турган Лукашни кўрсатиб.)

Яна қаерда кўргансан бундай бўғирсоқни?

Куц

(қўл силтаб)

Тушмаса гар ботқоққа,

Қовуролмам мен ёққа!

Сув париси

Йигитча сеники бўлади мутлоқ,

Кекса онангга бўлар овунчоқ.

Куц дўнглик ортига сакраб тушиб, ғойиб бўлади. Сув париси қамишзорда Богинкаларни кузатади; улар милтиллаганча югуриб, бир ярақлаб, бир милтиллаб, у ёқдан-бу ёққа ўтишади.

Лукаш

(тиллақўнғизларни излаётиб, оловларни кўриб қолади)

Қандай тиллақўнғизлар! Учар экан!

Бунақасин кўрмагандим. Ҳам катта!

Ҳозир мен уларни тутиб оламан!

(Бир унисини, бир бунисини қува кетади, улар эса сездирмай йигитни ботқоққа бошлаб кетишади.)

Мавка

Қувма!

Севгилим, тутма уларни! Улар богинкалар!

Улар сени ҳалок этади!

Лукаш эшитмайди, қувишга берилиб, Мавкадан олислаб кетади.

Лукаш

(бирдан қичқиради)

Оҳ, қутқаринг!

Ботқоқ экан бу ер!.. Домига тортиб кетяпти!

Мавка унинг қичқирғини эшитиб, югуриб келади, лекин Лукаш қирғоқдан анча узоқда ботиб қолгани учун унга ета олмади. Мавка унга белбоғининг бир учини ташлайди, белбоғнинг бошқа учини эса ўзи ушлайди.

Мавка

Ушла!

Белбоғ Лукашнинг қўлига етиб бормайди.

Лукаш

Йўқ, етмаяпти! Эҳ, энди нима бўлар?

Мавка

(ботқоққа эгилиб ўсган самбиттол ёнига югуриб келади)

Оҳ, самбиттол, онажоним-самбиттол, қутқар!

(Олмаҳондек эпчиллик билан самбиттолга чиқади, энг пастки шохларга тушиб, яна Лукашга белбоғ узатади. Бу сафар белбоғ этади.)

Лукаш белбоғнинг учидан ушлайди. Мавка уни ўзига тор-тади, кейин қўлини чўзиб, йигитга дарахтга чиқиб олишига ёрдамлашади. Сув париси алам қилганидан бўғиқ овозда ин-грайди ва туман ичра ғойиб бўлади. Богинкалар ҳам ғойиб бўладилар.

Лев

(қичқириқдан уйғониб кетиб)

А? Нима гап? Яна арвоҳларми?

Йўқол! Даф бўл!

(Атрофга аланглайди.)

Эй, Лукаш? Қайдасан?

Лукаш

(самбиттолдан овоз бериб)

Бу ердаман, амаки!

Лев

У ерда нима қилиб ўтирибсан?

(Яқинлашиб, самбиттолга қарайди.)

Самбиттолга чиқволибсан, яна қиз билан.

Лукаш самбиттолдан тушади. Мавка дарахтда қолади.

Лукаш

Амаки!

Мен бу ерда ботқоққа ботаёздим,

Ўпқонга тушиб қолдим, бу қиз бўлса...

(Мавкани кўрсатиб)

Мени нақ ўлимдан қутқарди.

Лев

Нега энди сен

Тунда бу ерларда санқиб юрибсан,

Гўёки адашиб қолганга ўхшаб?

Лукаш

(Сўзини бўлиб)

Мен тиллақўнғиз тутгандим...

Лев

(Мавканинг сочидаги тиллақўнғизларга кўзи тушиб)

Э-ҳа! Шундоқ демайсанми, дарров англардим!

Энди ўзим кўриб, билиб турибман, бу кимнинг иши.

Мавка

Ахир, амакижон, уни қутқардим.

Лев

Кўринг – “амакижон”! Жиян қанақа!

Хўш, ким уни тузоққа олиб борди?

(Таъна билан бош чайқайди.)

Ўрмон жинлари! Мана, бор ҳақиқат!

Сен, Ўрмонлик, ҳали қўлга тушарсан –

Қочиб кўр шунда – эман тўнкасига

Қурум супургиси – узун соқолин қисиб қўяман,

Кўрдингми, жўнатган

Қизларини, ўзи эса – беҳабар!

Мавка

(тезгина самбиттолдан тушиб)

Унинг ҳеч айби йўқ! Илон малика

Жазоласин мени, агар алдасам!

Менинг ҳам айбим йўқ.

Лев

Энди ишондим,

Илон номи билан бежиз қасам ичмайсиз.

Лукаш

Худо ҳақи, мени қутқариб қолди,
Агар у бўлмаса, ҳалок бўлардим!

Лев

Ҳа, қизгина, сенда жон йўқ ва лекин
Мушфиқ экан юрагинг ғоят. Кечир,
Бақирганим учун жаҳл устида.
(Лукашга)

Хўш, нега сен

Тиллақўнғиз қувиб ботқоққа бординг?
Улар дўнгликларда ўтирадими?

Лукаш

Энг қизиғи улар учарди!

Лев

Э-ҳа! Биладан! Булар богинкалар!
Шошмай турларинг, эртага кўрамиз,
Бўри тишли кучук олиб келаман,
Қани, шунда ким аввал ангилларкин?

Богинкаларнинг овози

*(шикоятомуз, худди қурбақаларнинг вақиллашидек
овоз чиқариб гапиришади)*

Йўқ, бобожон, ундай қилманг!

Гуноҳкор деб бизни билманг!

Ўша ботқоқ ёнида биз

Фақат мева-чева терганмиз.

Биз билмасдик ўша онда –

У ёқда кимлар меҳмонда,

Йўқса, сузиб чиқмасдик асло,

Ботқоқнинг тубидан шу асно...

Вой, чўкаман, бари абас!

Бўлди, йиғи, қий-чув ҳам бас!

Лев

Қарагин, бир зумда жим бўла қолди
Жодугарнинг болалари! Қўявер,
Мен топаман ким ҳақ, ким эса ноҳақ...

(Лукашга)

Уйга қайтар вақт бўлмадими, жиян?

Қани, борайлик.

(Мавкага)

Соғ бўл, қизгина.

Мавка

Эртага ҳам келасизми? Мен сизга
Дарахт кўрсатаман кулба қуришга.

Лев

Кўриб турибман, ҳар нарсадан хабаринг бор,
Келақол, майли, мен сизга ўрганиб қолдим.

Бизга кўникишингиз керак сиз ҳам, албатта.

Кетдик! Хайр!

(Кетади.)

Мавка

(Левга эмас, кўпроқ Лукашга)

Мен кутаман!

Лукаш амакидан ортда қолади, Мавканинг иккала қўлидан
жимгина қисади, уни сассиз ўпади ва амакисига етиб олиб, у
билан бирга ўрмонга кириб кетади.

(Бир ўзи)

Эй тун, кошки тугай қолсайдинг тезроқ!

Ўкинма! Мен аввал билмасдим мутлоқ

Худди сендай хушбахт, сендай чароғон

Кун ҳам борлигини, тунгинам, ишон!

Сен нега, паришон турибсан, қайин?

Опажон, боқ менга, бахтдан айтайин!
Кўзёш тўкма сувга, она самбиттол,
Севгилим мен билан бўлади хушҳол!
Ўрмоним, отажон, ахир билмайман,
Тунни қисқартирай, айтинг, қандай ман?
Тун қисқа, айрилиқ узундир шу тоб...
Қисматим не экан – бахтми ё азоб?

Ой куюқ ўрмон девори ортига яширинади, сайҳонлик устига қора, бахмалдек зулмат ёпирилади. Ҳеч нима кўринмайди, фақат тақдир учқунидек гулхандан қолган чўғлар милтирайди. Мавка дарахтлар орасида кезиб юрганини унинг чамбаригаги тиллақўнғизлар ярақлашидан англанади. Чамбар гоҳо юлдузлар буржи каби чарақлайди, гоҳо алоҳида учқунлардек ярқирайди. Кейин зулмат чамбарни ҳам ютиб юборади. Туннинг чуқур сукунати ҳукмрон ўрмонда фақат вақти-вақти билан худди тушдаги хўрсинишга ўхшаш енгил шитирлаш эшитилади.

ИККИНЧИ КЎРИНИШ

Ёз охири. Дарахтзордаги хира тортган япроқлар орасидан олтинранг куз кўринади. Кўл саёзлашиб қолган, қирғоқдаги саёзлик ҳам кенгайган, қуруқ қамишпоялари шитирлайди.

Ялангликда янги қурилган кулба ва полиз кўзга ташланади. Экинзорнинг бир томонида буғдой, бошқа томонида – жавдар. Кўлда ғозлар сузиб юрибди. Қирғоқ яқинидаги дорда кир ёйилган, буталарда хурмача ва хумлар илинган. Ялангликда майса текис қилиб ўрилган, эман остида ғарам уйилган. Ўрмондан кўнғироқчаларнинг жаранглаган овози келади – қаердадир моллар ўтлапти. Яқин ўртада кимдир найда жўшқин рақс куйини чалаётгани эшитилади.

Лукашнинг онаси

(кулбадан чиқиб, баланд овозда чақиради)

Лукаш, ҳо-ой! Қаердасан?

Лукаш

(қўлида най ва нақшдор таёқча билан ўрмондан чиқади)

Шу ердан, она.

Она

Етмадими сенга шунча най чалиш?

Нукул най чаласан, тўхтаб қолган иш!

Лукаш

Қандай иш?

Она

“Қандай” деганинг нимаси?

Кўтонни ўраб қўймоқчи бўлган ким?

Лукаш

Ҳа, уними, ўрайман, улгураман!

Она

Сенинг “Улгураман” деганинг қачон?

Эрта-кеч чопасан ўтлоқ томонга,

Яна ўша олғир, дайди қиз билан.

Лукаш

Ким чопяпти? Мен молларни боқяпман,

Мавка эса беряпти ёрдам.

Она

Бунақанги ёрдамдан

Сен халос бўл!

Лукаш

Айтгандингиз-ку, ахир, ўзингиз,

Сигирларни Мавка боққан кун

Кўпроқ сут оляпмиз, деб.

Она

Ялмоғизнинг уруғи!

Лукаш

Ким сизга ёқади – сира билмайман!
У эмасмиди, биз кулба қурганда
Дарахт келтирган? Ким билан экдингиз
Полиз экинларин? Донни ким сочди?
Будай мўл ҳосилни қачон олганмиз?
Қаранг, гуллар билан дераза остин
Қандай безатибди – кўз қувонади!

Она

Кимга керак унинг гуллари? Ахир,
Менинг узатгулик қизим бўлмаса...
Фақат гулу қўшиқ сизнинг хаёлда!

Лукаш бетоқат елка қисади ва кетмоқчи бўлади.

Қаёққа отландинг?

Лукаш

Тўсиқ қуришга.

(Кулба ортига ўтади, сал ўтмай у ердан болтанинг тақиллаган овози эшитилади.)

Гуллар билан безанган, сочлари ёйилган Мавка ўрмондан чиқади.

Она

(ёқтирмасдан)

Хўш, сенга нима керак?

Мавка

Лукаш қаерда, холажон?

Она

Мунча ортидан қолмасанг? Қизларга
Ярашмас югуриш йигит ортидан.

Мавка

Бу ҳақда ҳеч кимса менга айтмаган.

Она

Унда бир эшитсанг зарар қилмайди.

(Мавкага ёвқараш қилади.)

Пахмайиб юрасан нега сен доим?

Ораста тараниб юрсанг бўлмасми?

Юрасан ялмоғиз каби бетартиб.

Эгнингдаги тағин бу қандай кийим?

У яна ноқулай юмуш қилишга.

У-бу нарса қолган марҳум қизимдан,

Қозиққа илинган – бор, олиб кийгин.

Сандиққа сола қол ўзингникини.

Мавка

Майлига, кийинсам, кийина қолай.

(Кулбага қараб кетади.)

У ердан Лев амаки чиқади.

Она

Раҳмат деса бўларди!

Лев

Синглим, нима учун

Тўйдирасан доим қизни жонидан?

Гуноҳи борми ё сенинг олдингда?

Она

Сен, яхшиси, аралашма ишимга, ака,

Шукр қилгин, индамаяпман. Қўйиб берса,

Йиғардинг ўрмондаги бор ялмоғизларни.

Лев

Сен ҳам бамаъни гап айтсайдинг бир бор,
Жон деб эшитардим, аммо ҳозир-чи...
“Ўрмондаги бор ялмоғиз” қайда у?
Барча ялмоғизлар қишлоқда бўлса...

Она

Эй, сен
Нимани билардинг... Хўп, ана ўргат
Ўрмон мурдорини, балки вақт етиб,
Қачондир кўрарсан ундан яхшилик!

Лев

Кўраман ҳам!
Асло разил эмас бу ўрмон аҳли –
Ахир бутун бойлик ўрмондан келар...

Она

(истеҳзо билан)
Бўлмасам-чи!

Лев

Шундай қизлардан ҳам инсон чиқади!

Она

Қанақа инсон? Ичиб олганмисан?

Лев

Сен, нимани билардинг? Марҳум бобом
Айтарди, мабодо гапира олса
Ўрмонликда ҳам бўларди эҳтимол,
Баайни сену мендаги каби жон.

Она

Жоду руҳи-чи, у қаерга,
Хўш, қайга йўқолар?

Лев

Яна ўша гап!
Мен, яхшиси, бориб ишимни қилай
Бундай сақич чайнаб тургандан кўра!

Она

Бора қол!
Мен халал бермайман!

Лев жаҳл билан бошини силкитганча кулба орқасига ўтиб кетади. Мавка кулбадан кийимини ўзгартириб чиқади: унинг эгнида таранг, елкасига ямоқ тушган бўз кўйлак, гулдор энсиз юбка, йўл-йўл ип газламадан тикилган, ранги ўчган пешбанд, сочлари текис таралиб, иккита қилиб ўрилган ва бошига чамбар қилинган.

Мавка

Мана, кийиниб олдим.

Она

Бу бошқа гап. Мен энди борай,
Товуқлардан хабар олай-чи!
Боргим келар нашазорга ҳам,
Иш тугамас лекин бу ерда,
Сен негадир меҳнатга йўқсан...

Мавка

Нега энди?
Ёрдам берсам, дейман, кўлдан келганча.

Она

Қўлингдан келмайди – ҳамма гап шунда:
Ёрдамчи бўлдинг сен жудаям эпсиз.
Ана, пичан йиғсак, бошинг оғриди...
Агар ўроқ ўргин десак, сен дарров...

Мавка

(кўрқиб)

Ўриш? Қандай қилиб?
Бугун ўришимни хоҳлаяпсизми?

Она

Нима бўпти? Ёки байрамми бугун?
(Эшик орқасидан ўроқ олади ва Мавкага узатади.)
Ўроқни ол – ўриб кўр. Ишим битса,
Ўзим ўражакман сенинг ўрнингга.
(Даҳлиздан дон солинган ғалвирни олади-да, кулба орқасига ўтади. Сал ўтмай, унинг “Чип-чип, жўжжала-рим! Чип-чип...” дея чақираётган овози эшитилади.)

Лукаш қўлида болта ушлаганча чиқиб келади ва ёш қайин-симон граб дарахтини чопиш учун яқинлашади.

Мавка

Тегма, севгилим,
Ахир, у ниҳол-ку, қуримаган ҳам.

Лукаш

Халал берма!
Вақтим йўқ менинг!

Мавка маъюсланиб унинг кўзларига қарайди.

Қайдан топай қуруқ ёғочни?

Мавка

(Ўрмондан тезда қуриган дарахт олиб чиқади.)
Яна топиб бераман, кўп керакми?

Лукаш

Битта ёғоч билан ўраб бўларми?

Мавка

Нима учун бундай тунд бўлиб қолдинг?

Лукаш

Қарагин... сени деб онам уришар!..

Мавка

Унга нима қилди? Нима истайди?

Лукаш

Нимани бўларди? Ахир, ўғлиман...

Мавка

Хўш, нима қипти?

Лукаш

Бундай келин дидига мос келмасмиш...
У ёқтирмас ахир ўрмон руҳини...
Меҳрибон қайнона бўлмайди сенга!

Мавка

Қайнона бўлганмас бизнинг ўрмонда,
Келин ва қайнона – нимага керак?
Тушунмайман ҳеч!

Лукаш

Келин керак унга.
Ҳа, ёрдамчи керак – онам қариди,

Бегонани ишга мажбурлаб кўр-чи –
Ялчитмас сира... Хизматкор – қиз бўлмас...
Тўғриси, буларни сен тушунмайсан...
Одамлар ташвишин англамоқ учун
Ўрмонда туғилмоқ камлик қилади.

Мавка

(самимий)

Сен айтиб бер, жоним, мен тушунаман,
Чунки севаман... Ахир, тушундим-ку
Сен найда чалган барча қўшиқларни.

Лукаш

Қўшиқларми? Унга ақл шарт эмас!

Мавка

Ҳақорат қилмагин қалбинг гулини,
Қўшиқдан туғилган ахир севгимиз.
У қирққулоқ-гулдан кўра ғаройиб:
Хазина яратар – лекин очилмас.
Гўёки жисмимда ўзга юракни
Ҳис қилганман дафъатан. Ўша дамлар
Мўъжизайди, оловли...
(бирдан ўз сўзини ўзи бўлиб)
Куляпсанми?

Лукаш

Ростданам кулгили туюлди бирдан...
Кийиминг одмироқ, гапларинг эса
Худди байрамдаги ваъзга ўхшайди.
(Кулади.)

Мавка

(эгнидаги кийимни юлқиб)
Ёқвораман бунинг ҳаммасин.

Лукаш

Кейин ойим ғажисинми?

Мавка

Нетай, бу кийимда сенинг наздингда
Мен тўсатдан ўзгариб қолсам!

Лукаш

Ўзим ҳам билувдим,
Энди бошланади ҳар хил таъналар...

Мавка

Азизим, мен таъна қилмайман сенга,
Фақат алам қилар, ҳаётингни сен
Ўз бўйингга мослаб қура олмайсан.

Лукаш

Негадир гапингни тушунмаяпман.

Мавка

Мен сени борингча севганман, сен-чи,
Ўша ўзлигингни тополмаяпсан.
Ҳолбуки, куйлайди қалбинг шу ҳақда
Чин дилдан, найнинг соҳир овозида.

Лукаш

Хўш, айтавер...

Мавка

У яна ҳам гўзалроқ,
Жоним, сени бутун борлигинг билан,
Барини айтишга ожизман мен ҳам...
*(Унга маъюс муҳаббат билан қарайди ва бир дақиқа
сукут сақлайди.)*

Менга сен най чалиб бергин, азизим,
Қайғуларни қувиб, сарафроз этсин!

Лукаш

Эй, най чалишга сираям вақтим йўқ!

Мавка

Сен эркала мени, унутаи токи
Ҳамма гап-сўзни.

Лукаш

(аланглаб)

Жим-м! Онам эшитар!
У шундоқ ҳам сени
Суллоҳ деб айтар.

Мавка

(аччиқланиб)

Ҳа! Сиз билан бирга ўсмаган одам
Тушунмас сизни! Демак, мен олғирман!
Нега? Сени шундай севганимгами?
Ё кўнгил ёрганим биринчи бўлиб
Иснодми – юрагим бахиллик қилмай
Бутун хазинасин пешкаш этгани
Ёки севганига ўзин бағишлаш,
Ундан бирор нарса таъма қилмасдан?

Лукаш

Кейин ҳақ тўлар, деб, умид қилгансан.

Мавка

Яна қандай ғалати сўз – “Ҳақ тўлаш” деган...
Сен менга ҳадялар қилдинг чин дилдан,
Мен ҳам ўзимникин дариғ тутмадим –
Улар ўлчанмаган ва саналмаган...

Лукаш

Демак, ҳаммаси аён,
Биз қарздор эмасмиз бир-биримиздан,
Буни ўзинг айтдинг – эсингда турсин.

Мавка

Нега эслаб қолиш керак буларни?

Она

(кулба ортидан чиқади.)

Мана сизлар қандай ишляяпсизлар?

Лукаш шошиб ёғочни кулба ортига судраб ўтади.

Агар, истамасанг, ўрма, қизгина,
Мен мажбур қилмайман. Ўзим амаллаб
Ўриб ҳам оларман, кейин куз яқин,
Худо берса, чаққон келин топаман.
Бир бева бор экан – тиниб-тинчимас,
Ўзи одам қўйиб сўраттирибди.
Мен айтдимки, Лукаш агар хўп деса...
Хўш, жоним, бера қол менга ўроқни,
Ахир, биласан-ку, бошқа ўроқ йўқ.

Мавка

Ўзим ўраман. Боринг нашазорга.

Она ялангликни кесиб, қўлга қараб кетади ва қамишлар ортида ғойиб бўлади. Мавка ўроқни силкиб, арпа устига эгилади. Арпазордан Дала париси чиқиб келади; эгнида шаффоф яшил либос, нозиккина қадди-бастини қоплаган олтинранг сочлари кийими остидан кўриниб туради. Бошида бўтакўзлардан ясалган зангори чамбар, сочларига рандак, мойчечак, девпечак гуллари илашган.

Дала париси

(Ёлворганча Мавкага отилади.)

Опажон, шафқатингни дариф тутма!

Сен шундай чиройимни нобуд этма!

Мавка

Мен мажбурман...

Дала париси

Ўт поялар чўзилди,

Гул-чечаклар узилди,

Гулчалар-юлдузчалар

Эгатда қайғудалар.

Лолалар алвон эди,

Қорайиб борар энди.

Ё тўкилган қонми у,

Эгатда қотган мангу?

Мавка

Сингилжон, мажбурман! Сенинг чиройинг

Баҳорда очилар янада кўпроқ.

Менинг бахтим эса, гар бўлса барбод,

Қайта тикланмайди, билгин, умрбод!

Дала париси

*(Кўлларини силкиб, кулфатдан худди шамолда теб-
ранган бошоқдек титрайди.)*

Оҳ, бу кулфат! Менинг кокилим!

Олтин кокилим, толим-толим!

Аччиқ қисмат! Менинг чиройим!

Хазон билмас, ям-яшил доим!

Мавка

Сенинг ҳуснинг узоқ яшамас,

Улар ўсар нобуд бўлмоққа.

Нега мендан сўрайсан шафқат –
Қасд айлаган мен эмас фақат.

Дала париси

Қарагин, тўлқинлар сайр қилаётир,
Суруниб қирғоқдан қирғоққа.
Изн бер жаннатда яшамоққа
Қарагин, ёз қандай барқ ураётир.
Далаларда арпа бошоқ ётмаган,
Бахтсизлик бизларга ҳали етмаган!
Бир лаҳза сабр қил, фақат бир лаҳза!
Менинг кўрким гуллаб, тугайди тезда,
Сўнг ўзи тўшалар ерга, унутма...
Шафқат қил. Ўзингни қиш каби тутма,
Менга эрк бер, изтиробдан халос эт!

Мавка

Тилагинг бажарсам бўлардим хурсанд,
Фақат ўзим ҳозир эркин эмасман.

Дала париси

(Мавканинг елкасига эгилиб шивирлайди.)
Ўримга берилиб кетиб билмасдан
Кўлни кесиб олиш мумкин эмасми?
Опажон, аянчли аҳволимни кўр!
Фақат бир томчи қон мени қутқарур.
Шу қонга арзимас чиройим, наҳот?

Мавка

*(Кўлига ўроқни тортади, Дала парисининг олтин
кокилига қон сачрайди.)*

Мана, сингилжоним, бу сенга жавоб!

Дала париси Мавкага таъзим қилиб, миннатдорлик бил-
диради ва арпазорда ғойиб бўлади. Кўл томондан Она юзлари

ширмайдай ёш жувон билан чиқиб кела бошлайди. Жувоннинг бошида ҳошияли қизил рўмол, эгнига майда ва текис бурмалар билан безатилган тўқ қизил юбка; белига таққан яшил пешбанди ҳам бурмали, унга оқ, қизил ва яшил ленталар билан зеб берилган, кўйлагига қизил ва кўк ипдан тўқима кашталар солинган, оппоқ, бўлиқ бўйнига тақилган маржондаги тангалар жаранглайди. У ҳошияли тасма билан танасини тортиб боғлаган, шундан думалоқ, биққи тани янада дўмбоқ кўринади. Жувон шахдам қадам ташлайди, кампир эса унинг ортидан аранг етиб олади.

Она

(илтифот билан)

Бу ёққа, Килина, қайин ёнида
Ҳар хил гиёҳ бор. Мана, бу – дасторбош,
Сиз у билан хўқача буғлайсизми?
Бу, жонгинам, сутни яхши сақлайди.

Килина

Нима қилишним билмайман сутни!
Савдолар бошланса – идиш олардим.
Сигирни раҳматли эрим қайдандир
Турк моли, деб, олиб келган – у шундай
Серсутки, Художон! Мана далани
Амаллаб турибман, яна кулба бор,
Супир-сидир деганидек. Эй, холажон,
Бева куюнмаса, иш юрмас экан!
(Лабларини қимтиб, маъюсланиб қолади.)

Она

Сиз дарров ишларни тугатибсизми?
Кўз кўрқоқ – қўл ботир, деган гап рост-да,
Мана... бизда фақат бир парчагина ер,
Шунда ҳам юмушлар бўлмайди адо...

Килина

(Мавка турган экинзорга қарайди.)

Ким у,
Ўроқ ўраётган?

Она

Ҳа, битта етимча...

(шивирлаб)

Худо кечирсину, эпсиз жудаям...

Килина

(Она билан бирга Мавкага яқинлашади.)

Салом, қизгина! Ўрим яхшими?

Она

(қўлларини силкиб)

Вой, шўрим! Ҳали ҳам бошламабди-ку!

Шўрим қурсин! Нима қилдинг шунча вақт?

Дангаса! Ярамас! Ишёқмас!

Мавка

(бўғиқ овозда)

Қўлимни кесиб олдим...

Она

Қандай қилиб?

Килина

Ўроқни бера қол – мен ўриб берай.

Мавка ўроқни орқасига беркитиб олади ва Килинага ёвқараш қилади.

Она

Ўроқни берсанг-чи! Сеникимас у!

Мавканинг қўлидан ўроқни тортиб олиб Килинага беради.
У жон-жаҳди билан ғаллага ташланади ва шу қадар шитоб билан ўра бошлайдики, ҳатто ўроқ тагида сомон шиғиллайди.

(кўнгли тўлиб)

Мана ишлаш қанақа бўлар!

Килина

(ишдан бош кўтармай)

Кимдир

Ўрамларни боғлаб турсайди

Ўриб ташлар эдим бутун экинни.

Она

(чақиради)

Лукаш! Бу ёққа кел!

Лукаш

(чиқади; Килинага)

Худо қўлласин!

Килина

(ўришда давом этиб)

Раҳмат!

Она

Лукаш,

Ёрдам бергин боғлаб олишга,

Ахир, “ёрдамчимиз” майиб бўлибди.

Лукаш ўрамларни бойлашга киришади.

Болалар, мен борай, майли, сиз ишланг,

Тушликка зўр кисель қайнатиб берай.

(Қулбага қараб кетади.)

Мавка қайин ёнига боради, дарахтга суяниб, узун шохлар орасидан ўроқчиларга қарайди. Килина бирмунча вақт берилиб ўроқ тортгандан кейин қаддини кўтаради, ўрамлар устига эгилган Лукашга қараб кулади, катта-катта учта қадам ташлаб Лукашнинг ёнига келади-да, унинг елкасига шапатилайди.

Килина

Қани, бўл! Шиллиққуртдек имиллайсан,
Қандай ишчисан?
(Шарақлаб кулади.)

Лукаш

(қаддини тиклаб)
Чаққонман, дегин!
Тегма, яхшиси! Барибир енгаман!

Килина

(ўроқни ташлаб, иккала қўлини белига тирайди)
Қани! Ким кимни енгаркин – кўрамиз!

Лукаш унга қараб отилади, Килина унинг қўлларини ушлаб олади; улар қафтларини бир-бирига тираганча “куч синашадилар”, бирмунча вақт уларнинг кучи тенг бўлиб туради. Кейин аёл кўзларини ўйнатиб, қаттиқ кулганча сал орқага чекинади, Лукаш қизишиб кетиб, унинг қўлларини кенг ёяди-да, ўпиб олмоқчи бўлади, лекин лаби аёлнинг лабига тегай деганда, Килина уни оёғи билан чалади, йигит йиқилади.

Килина

(тепасида турганча кулиб)
Хўш? Ким кимни енгди? Менмасми сени?

Лукаш

(туради, оғир нафас олиб)
Оёқ билан чалиш – фирромлик, билсанг!

Килина

Ҳали шунақами?

Кулбада эшик тақиллайди. Килина яна ўришга тушади, Лукаш эса ўрамларни бойлайди. Тез орада ўрилган пайкал қорайиб қолади ва боғламлар билан тўлади. Бир неча қучоқ ўрилган бошоқлар мағлуб бўлган, лекин ҳали боғланмаган асирлардек қатор ётади.

Она

(даҳлиз остонасидан)

Ўроқчилар, етар! Тушликка келинг!

Килина

Мен ишимни тугатдим, аммо Лукаш
Уддасидан чиқолмаяпти.

Лукаш

Меники ҳам оз қолди.

Она

Сен тугат ишингни, сиз эса келинг!

Килина кулбага қараб кетади. Эшик ёпилади. Мавка қайин орқасидан чиқади.

Лукаш

(Уни кўриб, бироз хижолат тортади, лекин тезда ўзини қўлга олади.)

Э, сенмисан? Ўрамларни боғлаб қўй,
Мен эса кетдим.

Мавка

Менинг кучим етмайди.

Лукаш

Назорат қилгани келдингми унда,

Менга агар ёрдам бермасанг?

(бир ўзи боғлайди.)

Мавка

Айт, унга

Бу ерга бошқа келмасин;

Менга ҳеч ёқмайди, у – айёр,

Худди қундуз каби.

Лукаш

Сен уни умуман билмайсан.

Мавка

Йўқ, овози ва кулгусин эшитдим!

Лукаш

Лекин бу кам-ку!

Мавка

Йўқ, етарли.

Силовсиндек йиртқич у.

Лукаш

Яна нима?

Мавка

У бошқа келмасин бизнинг ўрмонга.

Лукаш

(қаддини тиклаб)

Гўёки сен ўрмон маликасисан –

Кимгадир келишга рухсат берасан,

Кимгадир – йўқ.

Мавка

(қовоғини солиб, таҳдид билан)

Ўралар кўп ахир ўрмонда,
Бўронда синган шох билан ёпилган –
На одам, на ҳайвон уларни сезмас,
Тўсатдан йиқилиб тушмагунича...

Лукаш

Яна гапирасан-а,
Ҳийлаю найранг ҳақида – яхши эди жим турсанг!
Ҳа, аёнки, мен сени умуман билмас эканман.

Мавка

Балки, ўзим ҳам ўзимни билмагандирман...

Лукаш

Қулоқ сол: мабодо олдимга кимдир
Келишу кетишин сендан сўрашга
Мажбур қиладиган бўлсанг, яхшиси,
Ўрмондан қишлоққа қайта қоламан.
Одамлар ичида нобуд бўлмасман.
Олдингда ўтириш ниятим йўқдир,
Қопқонга тушган бир тулки сингари.

Мавка

Қўйганим йўқ мен сенга қопқон,
Ўз хоҳишинг билан келгансан.

Лукаш

Истасам, ҳа, шундай қайтиб кетаман,
Ҳеч ким мени бунда боғлаб қололмас!

Мавка

Нима сени боғлаб олмоқчимидим?

Лукаш

Бу қуруқ сафсата нимага керак?
(Охирги боғламни бойлагач, Мавкага қарамасдан
кулбага кетади.)

Мавка эгатга ўтириб, ғамгин ўйга чўмади.

Лев амаки

(кулба орқасидан чиқади)
Қизгинам, нимага бунча маъюссан?

Мавка

(секин, маъюс)
Ёз ўтяпти, амаки...

Лев

Шуни ўйлаб
Сиқияпсанми? Фақат, сезишимча,
Самбиттолга кунинг қолмайди қишда.

Мавка

Унда қайда яшайман?

Лев

Меникида,
Кулбам сен туфайли торайиб қолмас..
Нимаям қилардик феъли шунақа,
Синглим билан келишолмайсан. Мен-ку
Кўп уриндим, бари бефойда... Агар
Хўжайин бўлсайдим, сўраб турмасдим;
Ўзим бердим уларга кулба ва ерни,
Менда эмас энди ихтиёр. Қишда
Бу ердан қишлоққа, уйга кетаман..
Сен ўша уйимга борсанг мабодо
Хурсанд бўлардим.

Мавка

Мумкинмас, амаки...

Йўқса, борардим. Меҳрибонсиз жуда.

Лев

Мен эмас, қизгинам, нон-туз меҳрибон.

Ҳақиқат шундаки, ўрмон наслини

Яхши кўриб қолдим. Гар куним битса,

Жонивор мисоли ўрмонга қайтгум.

Шу эман остига кўмсинлар мени...

Шундай турармисан, эман азизим,

Оппоқ бошим ерга теккан у дамда?..

Қайда! Мустаҳкам бўларди эманлар,

Улар кесиб ташланган ахир... Сен-чи

Совуққа ён берма, жингалак дўстим,

Баҳорга етармиз, Худо хоҳласа?..

(Ҳассага таянганча маъюс туриб қолади.)

Мавка оҳиста боғламлардаги сўлаёзган чечакларни олиб бир жойга тўплайди. Кулбадан она, Килина ва Лукаш чиқиб келади.

Она

(Килинага)

Қаёққа шошяпсиз? Ўтирсангиз-чи!

Килина

Йўқ, раҳмат, холажон, мен борай энди,

Қоронғу тушяпти – йўлдан кўрқаман.

Она

Лукаш, сен кузатиб қўйсанг бўларди.

Лукаш

Ҳа, майли.

Килина

(унга қараб)

Кўйсангиз-чи, унинг ишлари...

Она

Қандай

Иш бўларди оқшом? Борақол, ўғлим,

Килинани кузатиб қўй йўлгача.

Кечқурун юрмасин ўрмонда ёлғиз,

Қолаверса, ёш, кўркам жувон бўлса,

Бирдан хужум қилиб қолмасин биров.

Килина

Вой-бўй. Сиз нималар деяпсиз, хола!

Кўрқитиб қўйдингиз энди батамом!

Кеч тушмасин, Лукаш, йўлга тушайлик,

Йўқса, иккимиз ҳам қўрқиб қоламиз!

Лукаш

Мен-а?

Ўрмонда кўрқаман? О-ҳо-о! Ҳечам-да!

Она

Ахир, менинг ўғлим довюрак – ботир,

Сиз уни айирманг бундай шарафдан!

Килина

Йўғ-э, ҳазиллашдим...

(Лев амакини сезиб.)

Вой! Лев амаки!

Уйдамингиз?

Лев

(Ўзини эшитмаганга солади)

А? Яхши боринг.

(Ўрмонга қараб кетади.)

Килина

Хўп, холажон, саломат бўлинг!

(Кампирнинг қўлини ўпмоқчи бўлади, лекин у қўлини тутқазмайди, оғзини пешбандига артиб, Килина билан уч марта, “маросимдагидек” ўпишади. Килина, кетаётиб)

Омон бўлинг, бизни унутманг!

Она

Келиб туринг, узоқлаб кетманг!

(Кулбага кириб, эшикни ёпиб олади.)

Мавка ўрнидан туради ва секин, худди чарчагандек оғир қадамлар билан кўлга қараб юради, самбиттолнинг эгик шохига бориб ўтиради, бошини кўлларига қўяди-да, овозсиз йиғлайди. Ёмғир майдалаб ёға бошлайди, томчилар куюқ тўр мисол ялангликни, кулбани ва ўрмонни қоплайди.

Сув париси

(Қирғоққа сузиб келади ва Мавкага бир ҳайрон бўлиб, бир қизиқиб қарайди.)

Мавка, йиғлаяпсанми?

Мавка

Сен ҳеч қачон

Йиғлаб кўрмаганмисан, айт, Сув париси?

Сув париси

О, менми!

Ҳатто бир дақиқа йиғласам агар,

Кимдир ўлгунича кулиши керак!

Мавка

Сув париси! Ҳеч қачон севмаганмисан?..

Сув париси

Мен севмабманми? Йўқ, сен унутибсан,
Ҳақиқий муҳаббат нималигини.
Севги бамисли сув – оқизар, ўйнар,
Оғритар, эркалар, суяр, ғарқ қилар.
Иссиқда у қайнар, совуқда эса –
Музга айланар. Севгим шунақа!
Сенинг севгинг хув сомон руҳидаги
Ожиз болакай. Шамолда эгилар,
Тўшалар оёқ остига. Мабодо,
Учқунга дуч келса, курашмай ёнар
Ва ундан қолади фақат қора кул.
Агар уни ҳеч ким писанд қилмаса,
Зах тортиб ётади худди сомондек
Совуқ сувда, беҳуда ўкинч ҳамда
Аччиқ пушаймон ёмғири остида.

Мавка

(бошини кўтариб)

Пушаймон? Лекин сен қайиндан сўра,
У ўтган бир тунда кўклам шамоли
Узун сочларини тараганидан
Пушаймонми?

Сув париси

Нега унда у маъюс?

Мавка

Новдалари билан қучиб ошиғин
Умрбод бағрига ололмагандан.

Сув париси

Нима учун?

Мавка

Чунки севгилиси – кўклам шамоли.

Сув париси

Нечун керак унга бунақа севги?

Мавка

Ёқимли эди у – кўклам йигити,
Кўшиқ айтиб баргларини ёзганди.
Эркалаб қайинни чамбар ўстирди,
Меҳр-ла кокилига сепди шабнам...
У ҳақиқий кўклам шамоли эди,
Йўқса, қайин уни севмасди асло.

Сув париси

Ҳа, унда энди мотам тутаверсин
Қаро ергача, чунки у умрбод
Шамолни қучолмас – у елиб ўтди.

*(Оҳиста, шалоплатмасдан қирғоқдан узоқлашади
ва кўздан ғойиб бўлади.)*

Мавка яна бошини эгади, узун қора сочлари ерга тушади. Шамол туриб, кулранг булутларни ва улар билан бирга иссиқ ўлкаларга учиб кетаётган қушларнинг қора галасини ҳайдайдди. Кейин кучли шамол туриб ёмғирли булутлар тарқалади ва ўрмон кўринади. У энди ёрқин куз либосида, қуёш ботиши олдидан осмон қуюқ зангор тусга кирган.

Мавка

(секин, чуқур хўрсиниш билан)
Ҳа... у энди елиб ўтди-ю кетди...

Ялангликдан Ўрмонлик чиқиб келади. У эскирган тилларангузун плашда, кийимининг этагида тўқ қизил ҳошия, телпаги атрофи хмель шохи билан ўралган.

Ўрмонлик

Қизим, қизгинам,
Хиёнатинг учун сенга бу жазо!..

Мавка

(бошини кўтариб)
Кимга хиёнат қилдим мен?

Ўрмонлик

Ўзингга.
Баланд чўққиларни тарк этиб,
Пастқам, майда сўқмоққа тушдинг.
Қизим, кимга ўхшадинг? Оддий
Чўрига, аччиқ меҳнат билан
Жиндак бахтга етмоқчи бўлган
Лекин етолмаган, биргина уят
Сақлаб турган уни хору зорликдан.
Эслагин-чи, қандай эдинг ўша тун,
Муҳаббатинг энди гуллаган чоғда:
Ўрмон маликаси янглиғ чарақлаб
Юлдузлар чамбари қора сочингда –
Ўшанда сенга бахт қучоқ очарди
Сираям аямай неъматларини!

Мавка

Мен нетай, чамбар ва юрагимдаги
Барча юлдуз сўниб қолгандир, ҳайҳот?

Ўрмонлик

Йўқ, барча чамбарлар сўлиган эмас.

Атрофга назар сол, ҳар ерда байрам!
Князь шумтол олтин плаш кийибди,
Ўрмон атиргулида – шода маржон.
Беғубор оқликдан мағрур турар гул,
Қирмизи тус олган булбул куйида
Сизни унаштирган ўша бодрезак.
Кекса самбиттолу маъюс қайин ҳам
Олтин ва қирмизи либос кийишди
Куз байрамига. Фақат биргина сен
Гадонинг жулдурин ташлай олмайсан;
Чунки унутгансан, ҳар қандай қайғу
Ўзаллик олдида ҳамиша мағлуб.

Мавка

(шиддат билан ўрнидан туради.)
Менга байрам либосини бер, бобо,
Ўрмон маликаси бўламан яна,
Бахт йиқилиб шунда оёқларимга
Илтифот сўрайди ўтиниб мендан.

Ўрмонлик

Қизим,
Кўйлак тайёр ахир малика учун,
Эрка қиз яшриниб юрганди фақат
Гадодек кийиниб ҳазил-мазахга.

Мантиясини очади ва унинг ичидан шоҳона, олтин билан тикилган порфира¹ ва кумуш кисея² олиб, Мавкани кийинтиради. Мавка бодрезакка яқинлашиб, унинг қизил мевалар фарқ пишган новдаларидан тезгина синдириб, ўзига чамбар ясайди, сочларини ёйиб юборади, бошига чамбарни қўндириб, Ўрмонликка таъзим қилади. У Мавканинг бошига кумуш толали тўр рўмол ташлайди.

¹ *Порфира* – тантанали маросимларда кийиладиган узун устки кийим.

² *Кисея* – нозик юпқа мато.

Энди хотиржамман мен сендан.
*(Унга бош силкиб, мағрур, шахдам одимлар билан
ялангликка қараб юради ва кўздан ғойиб бўлади.)*

Ўрмондан Перелесник югуриб чиқади.

Мавка

Яна сенмисан?
(Қочмоқчи бўлади.)

Перелесник

(менсимай)
Кўрқма, сени деб келганим йўқ. Анов
Дала парисини излаб келгандим,
Лек қарасам, ухлаб қолибди. Афсус...
Нега бунча рангинг оқарган?

Мавка

(мағрур)
Сенга шундай туюлган!

Перелесник

Шундай туюлган? Яхшилаб қарай-чи!
(Унга яқинлашади, Мавка ортга чекинади.)
Нимадан кўрқяпсан? Ахир, биламан,
Унаштирилгансан – тегмайман сенга.

Мавка

Йўқол! Мазах қилма!

Перелесник

Аччиқ қилмагин,
Кел, биродар бўлайлик!

Мавка

Сен билан-а?

Перелесник

Нима бўпти?

Қуёш совиган кузда

Бизнинг ҳам қонимиз совиди. Ахир,
Биз яқин бўлгандик сен билан бир пайт –
Севишдикми ёки ўйнадик – билмам –
Энди дўстлашайлик. Қўлингни бергин!

Мавка журъатсизлик билан қўлини узатади.

Изн бер, акалик меҳри-ла

Рангпаргина бетингдан ўпай...

Мавка ўзини четга олади, лекин Перелесник барибир уни ўпадади.

О, гуллар

Гўёки чеҳрангда яшнади бирдан –

Кузнинг беғубор япроғи билан.

(Унинг қўлларини қўйиб юбормай атрофга аланглайди.)

Қарагин, хув ана учмоқда шу он

Ҳавода тебраниб, тўлғониб мезон.

Биз ҳам шундай...

(Бирдан уни рақсга тортади.)

Ҳа, биз ҳам шундай!

Ошиқамиз, отиламиз

Даврага!

Юлдузга, ёрқинга,

Олтинранг учқунга,

Ёруғ нур сочаётган оловларга –

Ўша ялтир-юлтур,

Ўша нурдай учқур,

Ловуллаб кўчаётган оловларга!

Мана мен ҳам...

Мана мен ҳам...

Учқун каби бўл, азизам, сен ҳам!

Шитоб билан айланишади, рақс авжига чиқади. Мавканинг юзидаги кумуш тўр худди ялтироқ илонга ўхшаб тепага учади, қора соч ўримлари ечилиб, Перелесникнинг оловранг жингалак сочларига қўшилиб кетади.

Мавка

Етар!.. Оҳ, бас қил!

Перелесник

Учқун чақнаганда,

О, ҳатто бир лаҳза тўхтама, дилдор!

Бахт бир жойда турмас,

У тарк этажак, бас –

Абадий учажак шундан фусункор!

Рақс телбавор тус олаверади.

Ҳа, дўстлашамиз биз,

Гир-гир айланамиз

Қуюндек сарҳадни!

Турамиз, чопамиз,

Албатта, топамиз

Оловли жаннатни!

Мавка

Етар... Қўйвор мени... Мен... ўляпман.

(Унинг боши Перелесникнинг елкасига тушади, қўллари осилади, у толиққан Мавкани рақсда ел каби учиради.)

Бирдан ер остидан қоп-қора, қўрқинчли Арвоҳ пайдо бўлади.

Арвоҳ

Бер, у меники! Қўйвор уни!

Перелесник

(тўхтади ва қизни қўйиб юборади, Мавка ҳолсиз майсага чўзилади.)

Сен кимсан?

Арвоҳ

Ростданам сен мени танимайсанми?

Мен ўша – Чўққида ўтирувчиман.

Перелесник чўчиб тушади, тез ҳаракат қилиб нарига қо-чади ва ўрмонда ғойиб бўлади. Мавка ўзига келиб, ўрндан қўзғалади, кўзларини катта очиб, уни олиб кетиш учун қўлла-рини узатаётган Арвоҳга даҳшат билан қарайди.

Мавка

Йўқ, асло ёнингга бормасман, ёху!

Истамайман! Ахир, мен тирикман-ку!

Чўққида ўтирувчи

Мен сени олиб кетаман узоқ ўлкага –
Ному нишонсиз, тинч, сиёҳдай сувлари билан
Марҳумлар кўзидек сокин, оромбахш юртга;
У ерда чўнг ва гунг чўққилар адл турар
Турли-туман ҳодисаларга гувоҳ бўлиб.
У ер жимжит. На-да дарахт, на-да майсалар
Шитирламас. Уйқусизликдаги ўй-хаёл,
Беҳуда орзу-ниятлар дилни ўртамас.
Минбаъд етиб бўлмас эркинлик ҳақидаги
Қўшиқларни айтмас шамол. Ва ёнмас сира
Қуйдирувчи олов. Чақмоқлар чақнаётиб
Чўққига тегиб синар ва ёриб чиқолмас

Абадий зулмат ва сокинлик кўрғонини.
Сен ўша олис ўлкада яшашинг керак,
Рўйинг ўчар ўтдан, ҳаракатинг бўлар сушт,
Сенинг бахтинг соядир. Сен тирик эмассан!

Мавка

(туради)

Йўқ, тирикман! Юрагимда барҳаёт туйғу,
Шу боис ўлим йўқ менга. Яшайман мангу!

Чўққида ўтирувчи

Сен буни қайдан биласан?

Мавка

Чунки севаман

Азобимни мен, унга ҳаёт бахш этаман.
Сен шуни билиб қўй, ўзим истасам агар
Уни унутишни, шунда кетардим сен-ла.
Лекин ҳеч қанақа куч, бил, бутун оламда
Ўзим истаган имконни менга беролмас.

Ўрмонда одам қадамларининг овози эшитилади.

Ана келяпти, шу азобни берган одам,
Йўқол, арвоҳ! Мана, менинг барча умидим!

Чўққида ўтирувчи қоронғу ялангликка қараб чекинади ва кўринмай кетади. Ўрмондан Лукаш чиқиб келади. Мавка унга пешвоз боради. Унинг юзи ёрқин либосларига номутаносиб тарзда жонсиз ва рангпар бўлиб кўринади. Жон бераётган умид унинг катта, қоп-қора кўзларини янада кенгайтириб юборган, ҳаракатлари эса худди ичида нимадир узилаётган-дек кескин, нотекис ва ғалати.

Лукаш

(уни кўриб)

Бунчаям кўрқинчли! Нима истайсан?

(Кулбага қараб шошади, эшикни тақиллатади, она эшикни очади, лекин кўринмайди. Лукаш остонада туриб, гапиради.)

Она, тоғорангни тайёрла, майли,
Бизлар Килинага совчи йўллаймиз!
(Кулбага киради.)

Эшик ёпилади. Чўққида ўтирувчи яширинган жойидан чиқиб, яқинлаша бошлайди.

Мавка

(Эгнидан порфирани юлиб олиб)
Олиб кет мени! Йўқликни истайман!

Чўққида ўтирувчи Мавкага қўл теккизади, қиз чинқириб, унинг қўлларига йиқилади. Чўққида ўтирувчи Мавканинг устига ўзининг қора плашини ёпади. Улар ер тагига кириб кетишади.

УЧИНЧИ КЎРИНИШ

Шамолли, булутли куз туни. Ойнинг сўнгги сариқ нурлари яланғоч шохлар орасида сўнади. Уккилар инграйди, бойқушлар хохалайди, япалоққушлар аччиқ чинқиради. Тўсатдан ҳаммаёқ бўрининг чўзиқ, ғамгин улишига тўлади, улиш борган сайин кучаяди ва тўсатдан узилади. Сукунат чўкади.

Кеч кузнинг заҳил тонги ота бошлайди. Барглари тўкилиб битган ўрмон кулранг осмондаги дағал қора доғдек кўринади, унинг пастки қисмида сийраклашаётган зулмат ёйилади. Лукаш кулбасининг оппоқ деворлари кўзга чалинади. Деворлардан бирида кимнингдир танаси қорайиб кўринади; ҳолсиз эшик кесакисига суяниб турган кимсанинг Мавка эканлиги элас-элас англашилади. Мавка қора либосда, кулранг сидирға кисеяда, фақат кўксида мўъжазгина бодрезак дастаси. Тонг отиб, ялангликда, бир вақтлар юз йиллик эман кўқарган жой-

да катта тўнка кўринади, сал нарироқда, янги, ҳали ўт-ўлан билан қопланмаган қабр ҳам кўзга ташланади. Ўрмондан кулранг свита¹ ва бўри мўйнасидан қалпоқ кийган Ўрмонлик чиқиб келади.

Ўрмонлик

(кулба ёнидаги кимсага қараб)

Сенмисан, қизим?

Мавка

(унга яқинлашиб)

Ҳа, менман.

Ўрмонлик

Наҳот, Чўққида ўтирувчи

Сени озод қилган бўлса?

Мавка

Йўқ, ёвузлигинг билан сен қутқардинг.

Ўрмонлик

Қасоскорликни ёвузлик дейсанми?

Қасос – мен ҳаққоний қайтардим жавоб,

Ҳа, сенга хиёнат қилган кимсага!

Адолатданми унинг бўридек дайдиб

Ўрмонда тентиган саргардон, ёлғиз

Чорасиз касларни авраб юриши?

Энди у чинакам ёввойи махлуқ!

Майли, зорлансин у, майли, увласин,

Майли, ташна бўлсин инсон қонига –

Ёвуз аламлардан қутулолмайди!

¹ *Свита* – украинларнинг чакмонсимон узун кўйлаги.

Мавка

Лекин мен уни қутқардим,
Хурсанд бўлмай қўя қол. Юрагимдан
Мен охир сеҳрли бир сўзни топдим –
Ҳайвонни одамга айлантиради.

Ўрмонлик

*(жаҳлдан ер депсиниб, ўз ҳассасини қарсиллатиб
синдиради.)*

Арзимайсан ўрмон қизи бўлмоққа!
Руҳинг эркин эмас, ўрмонникимас,
Қишлоқ руҳи сенда, мутелик руҳи!

Мавка

Оҳ, ўзинг билганингда эди,
Қанчалар қўрқинчли бўлганлигини.
Мен рутубатли, ҳа, қоронғу, чуқур
Совуқ ғорда тошдек қотиб ухладим.
Қоянинг мустаҳкам деворларини
Ёриб киргач ўзгарган овоз – чўзиқ,
Ёввойи ва ўта қайғули улиш –
Сим-сиёҳ, жонсиз сув узра таралиб
Уйғотди ғорларда ўлган садони...
Уйғондим ва ер остидаги қайғум
Вулқондай портлатди биқик дахмани,
Яна чиқдим ёруғ дунёга. Сўзлар
Менинг гунг тилимга бағишлади жон,
Ва мен мўъжиза яратдим... Билдимки,
Насиб бўлмас экан менга унутиш.

Ўрмонлик

Хўш, қани у? Нега ёнингда эмас?
Наҳот, унинг нонкўрлиги абадий
Худди сўқир муҳаббатинг сингари?

Мавка

Оҳ, агар кўрганингда эди,
Бобожон! У одам қиёфасида
Оёқларимга йиқилди – кесилган
Шумтолдек ва менга кўзларин қадаб
Боқди ҳасрат тўла нигоҳлар билан,
Оҳ, унда изтироб, тавба-тазарру...
Шундай қарай олар одам боласи...
Оғиз жуфтламасдан ҳали мен сўзга
У-чи сакраб турди, лом-мим демасдан
Титроқ қўллари ила тўсиб юзини
Жарликка, тёрнзорга отилди,
Ўша ерда кўздан йўқолиб қолди.

Ўрмонлик

Энди нима қиласан?

Мавка

Билмайман... Мен энди бир соя каби
Кезаман шу кулба ёнида. Ундан
Воз кечишга кучим етмайди... Фақат
Юрагим сезяпти – қайтиб келар у.

Ўрмонлик сукутга чўмиб, ғамгин бош чайқайди. Мавка яна деворга суянади.

Ўрмонлик

Бечора болам,
Нега бизни ташлаб кетдинг йўқликка?
Туққан ўрмонингда ҳаловат йўқми?
Қара, самбиттол ҳам сени кутмоқда,
Юмшоқ тўшак солиб қўйган сен учун,
Йўлингга кўзи тўрт, андуҳ чекади.
Бор, ором ол!

Мавка

(секин)

Йўқ, иложим йўқ, бобожон.

Ўрмонлик оғир хўрсиниб, секин-аста ўрмон томонга кетади. Ўрмондан кимдир отни жон-жаҳди билан чоптиргандек жадал ва бетартиб дупурлаган товуш эшитилади-ю, кейин тўсатдан тинади.

Куц

(қўлларини ишқалаб, қулба ортидан сакраб чиқади ва Мавкани кўриб тўхтайди.)

Э, сенмисан, Мавка, шу ердамисан?

Мавка

Сен нега бу ерда изғиб юрибсан?

Куц

Тулпорнинг ёлидан тортиб келтирдим,

У эса беармон сайр қилдирди.

Энди миндирмайди бошқа ҳеч кимни!

Мавка

Ўрмонни иснодга қўйдинг, лаънати!

Қандай келишгандинг амаки билан?

Куц

Келишув ҳам ўлган у билан бирга.

Мавка

Лев амаки ўлдими?

Куц

Ана қабри.

Эман остига кўмгандилар, лекин
Тўнканинг ёнида ётар бечора.

Мавка

Ҳа, иккови ҳам ўтибди... Амаки
Билар эди қишдан чиқмаслигини...
(Қабрга яқинлашади.)
Оҳ, юрагим йиғламоқда сен учун,
Дўсти ягонам! Бўлса эди менда
Ҳаётбахш кўзёш, суғорардим ерни,
Сўлмас бўригуллар ўстирар эдим
Сенинг қабрингда. Бечораман энди,
Хазон бўлган баргдек чирқиллар қайғум...

Куц

Менга ярашмайди қайғуга ботиш,
Лекин тан оламан, ачиндим чолга.
Биз билан муроса қилиб яшарди.
Қора эчки боқар эди гоҳида
Отлари ёнида, фақат мен учун.
Мен эчкида чақмоқ каби елардим,
Отлари эса турар эди хотиржам.
Манави хотинлар яшашни билмас,
Билмас муросани. Эчкини сотиб,
Кесишди эманни. Шартни бузишди.
Мен ҳам аламдан энг яхши отларин
Ўлгудек чоптирдим, янги олишса –
Яна минаман. Шайтоннинг дояси
Ялмоғиз молларин нобуд қилади,
Бизнинг кимлигимиз – билиб қўйишсин.
Сув ажинаси ғарамларини хўллаб,
Богинкалар нонни моғор қилишди,
Безгак-чи, уларни қақшатар, кўлни
Каноптола билан булғашганига.

Ўрмонда яхшилик кутмасин улар,
Злиденлар изғир кулба ёнида.

Злиденлар

*(кичкина, ҳолдан тойган, юзларида очлик азоби
абადий муҳрланиб қолган махлуқлар кулбанинг орқа
бурчагидан чиқиб келишади.)*

Шу ердамиз. Ким чорляпти бизни?

Мавка

(эшикни тўсиш учун югуради)

Йўқол! Кетинглар!

Сизни ҳеч ким чақиргани йўқ!

Злиденлардан бири

Учган сўз –

Қайтмайди ортга.

Злиденлар

(остонага ўтириб олишади.)

Биз жуда очмиз!

Тезроқ эшикни очишса эди!

Мавка

Киритмайман у ерга!

Злиден

Бизга егулик бер!

Мавка

(кўрқув ичра)

Лекин менда ҳеч вақо йўқ...

Злиден

Бер, ҳеч бўлмаса, анави

Бағрингга босиб турган бодрезакни!

Мавка

Бу – менинг қоним!

Злиден

Нима бўпти? Биз севамиз қонни!

Злиденлардан бири унинг кўксига отилиб, бодрезакни сўра бошлайди, бошқалари эса бодрезакни татиб кўриш учун уни итариб, тортқилашади, ўзаро тишлашиб, итдек ириллашади.

Куц

Тўхтанглар, ҳой, у одам эмас!

Злиденлар тўхташади, тишлари такиллаб, очликдан қақшай бошлашади.

Злиден

(Куцга)

Егулик бер, йўқса, ўзингни еймиз.

(Куцга ташланишади, у четга қочади.)

Куц

Ҳой, ҳой! Секинроқ!

Злиденлар

Бизлар очқаб кетдик!

Куц

Шошманглар, мен хотинларни уйғотай,

Сизга овқат бўлар, менга томоша.

(Бир ҳовуч кесак олиб деразага отади, ойна синади.)

Лукаш онасининг овози

(кулбада)

Вой! Нима бу? Яна жинларми?

Куц

(Злиденларга шивирлаб)

Кўряпсизми, уйғонишди. Ҳадемай,
Сизни чақирар. Энди жим туринг,
Йўқса, кампир сизни шундай лаънатлар,
Даф бўласиз дарров – у бунга уста.

Злиденлар остона ёнида қора тўда каби ғужанак бўлиб оладилар. Кулбадан, синган ойна орқали онанинг ўрнидан тургани кўринади, кейин унинг овози, ана ундан сўнг Килинанинг овози эшитилади.

Она овози

Кун ёришган, анави ухлаб ётар.
Килина! Эй, Килина! Уйғонсанг-чи!
Тошдай қотгур, эй, турсанг-чи... Тур! Эй, тур...
Уйғонмасанг, умуман турма!

Килинанинг овози

(уйқу аралаш)

Нима гап?

Она

(заҳарханда)

Сигир соғиш вақти етди,
Серсут, туркнинг наслдор сигирини,
Мархум эринг сотиб олган сигирни.

Килина

(уйғониб)

Йўқ, мен нариги сигирни соғаман,
Фақат уч томчи сут соғиб оламан –
Бир қадоқ ёғ чиқар.

Она

Гапини бермас!

Ким айбдор, сигир серсут бўлмаса?

Сендек келин, бека билан... Вой, шўрим!

Шу ҳам келинми? Сен қайдан келдинг

Бошимизга бир бало бўлиб?

Килина

Ким айтди сизга

Совчи йўлласин деб? Бунда юрарди

Бир ислиқи қиз – сиз ана ўшанга

Яхши либос бериб ясантирсангиз,

Бўларди чиройли, меҳрибон келин!

Она

Нима деб ўйловдинг? Бўлар эди, ҳа,

Лукашим нодон-да – сени танлади;

У қиз шундай юввош, меҳрибон эди,

Ярангга малҳамдай боссанг бўларди...

Уни камситмасдан, ўзингга бир боқ,

Бир яшил кўйлакни неча бор тикиб,

Ҳалиям судрайсан – уялмайсан ҳам!

Килина

Сизда янги кўйлак кийиб бўларми?!

Эржоним шамолдек елиб юрибди,

Мен қаттол қайнона зулми остида,

На хотинман, на бева – ғирт аросат!

Она

Қайси эр сен билан ўтира олар?

Шум офат! Еб битирдинг бор-йўғимни

Болаларинг билан – ана, ҳаммаси! –

Злиденлар ёпишсин-да сизларга!

Килина

Ким чақирса, ёқасига ёпишсин!

(Шу гапларни айтаётиб, қулба эшигини очади.)

Куц ботқоққа қочиб кетади. Злиденлар сакраб туриб, даҳлизга кириб олишади. Килина қўлида челак билан ўрмондаги жилгага қараб шитоб билан боради ва челакни шарақлатиб сув олади, ортга эса бироз шошмасдан қайта бошлайди. Эшик ёнида бемадор деворга суяниб турган, юзига кулранг кисеяни ёпиб олган Мавкага кўзи тушади.

Килина

(тўхтади ва челакни ерга қўяди.)

Бу ким бўлди? Менга қара, мастмисан?

Ёки музлаб қолдингми?

(Мавканинг елкасидан ушлаб силкитади.)

Мавка

(Худди оғир чарчоқ билан қурашаётгандек)

Уйқу элитаяпти...

Қишки уйқу...

Килина

(унинг юзини очади, Мавкани таниб)

Нега бу ерга келдинг?

Меҳнатинг учун ҳақ тўлашмаганми?

Мавка

(худди аввалгидек)

Менга ҳақ тўлолмас бирорта одам.

Килина

Кимни излаб келдинг? У бу ерда йўқ.

Биламан, сен уни излаб келгансан!

Иқрор бўл – у сенинг ошиғингмиди?

Мавка

(худди ўшандек)

О, ўшанда ажойиб

Тонг отган эди, бугунгидек эмас...

Аллақачон ўчган у...

Килина

Сен ақлдан озгансан!

Мавка

(худди ўшандек)

Мен эркинман, ғалати қандоқ...

Булут кўкда сузар тумтароқ.

Сузар маъюс қайғуга чўмиб...

Қайда қолди зангори чақмоқ?

Килина

(унинг қўлидан тортиб)

Бор! Мени чалғитма! Нега турибсан?

Мавка

(гўё хушига келгандай, эшикдан нарига чекинади)

Сиз қандай бахтлисиз, кўриб турибман.

Килина

Сен-чи, мўъжизага ўхшаб туравер!

Мавка бирдан барглари қуриган, шохлари эгилиб тушган самбиттолга айланади.

(Ҳайронликдан ўзига келгач, душманлик билан)

А-ҳа! Зап вақтида топиб айтибман!

Лекин сен узоқ вақт бундай турмайсан!

Болакай

(кулбадан югуриб чиқади, Килинага)

Ойи, қаердасиз? Қорнимиз очди,

Бувим овқат бермаяпти!

Килина

Нари тур!

(Болага эгилиб, паст товушда)

Мен сизларга пирог олиб қўйганман,

Бувинг уйдан чиқса, еб оласизлар.

Болакай

Куруқ самбиттолни ким суқиб қўйди?

Айтинг, нега?

Килина

Сенга ҳаммаси қизиқ.

Болакай

Мен най кесиб оламан.

Килина

Кесавер, ачинмагин ҳеч.

Болакай самбиттолдан бир шох кесиб олади ва кулбага қайтади. Ўрмондан Лукаш чиқиб келади. У озиб кетган, сочлари ўсган, эгнида свита, бошида қалпоғи йўқ.

(Уни кўриб, хурсанд бўлиб қичқиради, лекин аллақандай ички алам дарров шодлигини босиб кетади.)

Ҳа, келдингми? Қаерларда қолиб сен –

Шунча вақт тентидинг?

Лукаш

Сўрама мендан.

Килина

Ҳа, сўрамайман ҳам.

Санқиб, дайдигансан қайда, жин билар,

Қай мақсадда? Яна “Сўрама” эмиш.

Азизим, сўрашга ҳожат йўқ сира...

Биламан, дунёда қовоқхона бор,

У ерда, албатта, қалпоғинг қолган.

Лукаш

Борганим йўқ қовоқхонага.

Килина

Қайси аҳмоқ бунга ишонар?

(айтиб-айтиб йиғлайди)

Бошимни умрбод балога қўйдим

Сен ароқхўрни деб!

Лукаш

Жим бўл! Увиллама!

Килина унга кўркүв билан қараб, тек қотади.

Мана энди сен билан гаплашаман!

Амакимнинг эмани қани? Гапир!

Килина

(аввал довдирайди, кейин ўзини тутиб олади)

Нима ҳам қилардик, очлик қўймади!

Савдогарлар келиб, сотиб олишди,

Бахтга элтармиди эман дегани!

Лукаш

Ахир, Лев амаким

Кесмайман деб қасам ичганди.

Килина

Лев амаки ўтди дунёдан,
Нимага арзийди энди қасами?
Бизники эмас-ку бу қасам – тамом!
Мен бутун ўрмонни сотиб юборсам,
Кессам дарахтларни хурсанд бўлардим –
Қанча ер очилар жинлардан холи.
Бунда оқшом тушса, қўрқади одам.
Қўрқинчли ўрмондан бизга нима наф?
Тентиймиз бетиним бўридек дайдиб,
Шу ҳолда ростданам увлаб қоламиз.

Лукаш

Ўчир овозингни! Гапирма! Жим бўл!
(Унинг овозида даҳшатли қўрқув сезилади.)
Нималар деяпсан?
Ўрмонни сотиш... кесиш... Хўш, ўшанда
Бўлмайдим... Сен айтгандек?

Килина

Нима?
Бўрими...

Лукаш

(унинг оғзини ёпади)
Гапирма!

Килина

(силтаниб, ундан халос бўлиб)
Худодан қўрқ!
Мастсан, эсинг оғган, кўзиккансан ё?
Кулбага кир.

Лукаш

Мен ҳозир... бораман...

Фақат... фақат... сув ичиб олай.

(Тиз букиб челақдан сув ичади. Кейин ўрнидан туриб, рўпарасига тикилганча, ўйга чўмиб қолади.)

Килина

Хўш? Нега бундай ўйланиб турибсан?

Лукаш

Менми? Шундай... Билмайман...

(журъатсизлик билан)

Ҳеч ким келмадими менинг йўғимда?

Килина

(қатъий)

Ким келиши

Керак эди бу ерга?

Лукаш

(бошини эгиб)

Билмадим...

Килина

(кек билан, заҳарханда кулиб)

Сен билмасанг,

Ҳа, балки мен биларман.

Лукаш

Сен?

Килина

Хўш, нима?

Ахир, мен биламан, кимни кутяпсан,

Лекин кўз тутишинг бари беҳуда!

У энди оғочга айланиб қолган...

Лукаш

Нималар деяпсан?

Килина

Эшитган гапингни.

Она

(кулбадан югуриб чиқади ва қучоғини очиб Лукаш томонга йўналади. У онаси билан совуққина кўришади.)

Ўғлим менинг!

Ўғилгинам!.. Вой, қанча азоб чекдим

Бу ялмоғиз билан!

Лукаш

(титраб)

Қайси ялмоғиз?

Она

(Килинани кўрсатиб)

Мана бу билан!

Лукаш

(аччиқ қулиб)

Бу ҳамми? Демак, тақдирингизда бор,

Ҳа, ялмоғизларга қайнона бўлиш.

Ким айбдор? Сиз-ку, уни мақтаган.

Она

Аввалроқ билганимда эди, унинг

Бу қадар бетартиб, беғамлигини!..

Килина

(гапга қўшилиб)

Вой, шўргина!
Ким айтаяпти? Сендай ялмоғизни,
Сендайин заҳарни дунё кўрмаган!
Сени онанг, Лукаш, шундай балоки,
Ҳатто темирниям ғажиб ташлайди!

Лукаш

Сен эса
Темирдан қаттиқсан, демак.

Килина

Сендан ҳимояни кутиб бўларми!
Она қандай бўлса, ўғил ҳам шундай!
Уйлангандинг ўзи қандай хаёлда,
Фақатгина мени хўрлаш учунми?

Она

(Лукашга)

Нега энди сен
Оғзингни юм, демайсан унга? Нечун
Мен унинг таънасин тинглашим керак?

Лукаш

Ҳеч курса, бир соат ором беринглар!
Худо хоҳласа, мен нафақат кулба,
Ёруғ дунёни ҳам ташлаб кетаман!

Килина

(онага)

Хўш? Сиз шуни кутганмидингиз?

Она

Сен ҳам шуни кутгил
Туққан ўғлингдан!

(Жаҳли чиқиб қулбага қараб кетади. Остонада қўлида най билан югуриб чиққан Килинанинг ўғилчасига дуч келади.)

Бор, йўқол, злиден!

(Болакайни итариб юбориб, қулбага киради ва эшикни тарақлатиб ёпади.)

Болакай

Келдингизми, дада?

Лукаш

Ҳа, ўғилчам.

(“Ўғилчам” деган сўзни истеҳзо билан айтади.)

Килина

(ранжиб)

Айтгин унга, сени қандай чақирсин –
Амаки, дебми?

Лукаш

(бироз хижолат тортиб)

Йўғ-э, ҳечқиси йўқ...

Кел, қани бу ёққа, миттивой, кўрқма.

(Болакайнинг бошини силайди.)

Найни ўзинг ясадингми?

Болакай

Ҳа, ўзим,

Лекин чалишни билмадим. Агар сиз!..

(Лукашга найни узатади.)

Лукаш

Менинг даврим ўтган аллақачонлар!..

(Маъюс ўйга толади.)

Болакай

(йиғламсираб)

Демак, хохламайсиз? Ойижон, нега,
Дадам менга найни чалиб бермайди?

Килина

Яна нима? Шу най керакми сенга!

Лукаш

Қани, найни бу ёққа бер-чи!

(найни олади.)

Яхши.

Самбиттолдан ясадингми?

Болакай

Ҳа, мана бундан.

(Мавка айланиб қолган самбиттолни кўрсатади.)

Лукаш

Уни бу ерда кўрмагандим аввал.

(Килинага)

Сен ўтқаздингми?

Килина

Ким ҳам ўтқазарди?

Самбиттол новдаси ўсиб кетибди.

Сувда ўсган каби – ёмғир фасли-ку!

Болакай

(инжиқланиб)

Нега чалмаяпсиз?

Лукаш

(ўйчан)

Чалсаммикин?

(Найни чала бошлайди, аввал секин, кейин баландроқ чалади, кейин бир вақтлар Мавкага чалиб берган “Веснянка” куйини чалади. Тўсатдан най одам овози билан куйлай бошлайди.)

Куй бунчалар саркашдир,
Дилимга ўт туташди.
Ўртанар оппоқ сийнам,
Юрак ёнар, кўзда нам...

Лукаш

(найни қўлидан тушириб юборади.)
Вой! Бу қандай най бўлди? Сехр! Сехр!

Болакай қўрқиб кулбага қочиб кетади.

Айт, сен жодугар, бу қандай самбиттол?
(Килинанинг елкасидан ушлайди.)

Килина

Қўйвор мени, буни қайдан биламан?
Ўрмон жинси билан таниш эмасман –
Сени яқинларингдек. Гар истасанг,
Чопиб ташла уни, ол болтани, ол!
(Даҳлиздан болта олиб чиқиб беради.)

Лукаш

(Болтани олиб, самбиттолга яқинлашади, дарахт танасига болта уради. Дарахт титраб, қуруқ барглари шитирлайди. У иккинчи марта болта уради ва қўлини туширади.)

Йўқ, унга қўл кўтара олмайман, йўқ...
Юрагимни эзди нимадир...

Килина

Менга бер-чи!

(Лукашнинг қўлидан болтани тортиб олади ва қулочкашлаб самбиттол танасига уради.)

Шу пайт осмондан илонизи метеор бўлиб Перелесник учиб тушади ва самбиттолни қучоқлайди.

Перелесник

Қутқараман сени, менинг севгилим!

Бирдан самбиттол ловуллаб ёниб кетади. Олов дарахт учи-га етгач, кулбага ўтади, сомонли томни ишғол қилгач, бутун кулбани қамраб олади. Лукашнинг онаси ва Килинанинг болалари “Ёнаяпти! Ёнаяпти! Вой-дод қутқаринг, ёнғин!” деб қичқирганча кулбадан отилиб чиқишади.

Она билан Килина оловдан тортиб олиш мумкин бўлган нимаики нарса бўлса, барини олиб чиқишга уриниб, югуриб-елишади. Қопларда ва тугунларда ғужанак бўлиб олган Злиденларни олиб чиқишади, улар тезлик билан яна қопларга беркинишади. Болалар челак билан қўлга югуришади, оловга сув сепишади, лекин олов янада кучлироқ ловуллади.

Она

(Лукашга)

Нега қаққаясан? Мулкингни қутқар!

Лукаш

(Худди гулга ўхшаш жингалак олов билан қопланган тўсинларга бақрайиб)

Мулк? Балки ёвузлик ёнаётгандир?

Тўсинлар қарсиллаб қулайди, учқунлар устундан юқорига отилади, шифт ўпирилиб тушади ва бутун кулба гулханга айланади. Оғир оқ булут яқинлашади, қор ёғади. Тез орада бўралаётган қор орасидан ҳеч ким кўринмай қолади, фақат пир-

пираб турган қип-қизил доғ ёнғин бўлган жойни билдириб туради. Кейин қип-қизил доғ ҳам ўчиб, қор сийраклашганда қоп-қора куйиндилар кўринади, у намликдан бурқсиб, вишиллайди. Лукашнинг онаси, Килинанинг болалари ва тугунлар кўринмайди. Ёғаетган қор ортидан ёниб битмаган пичанхона, арава ва деҳқончилик жиҳозлари кўзга ташланади.

Килина

(қўлида охирги тугун билан Лукашнинг енгидан тортиб)

Лукаш! Шу туришда қотиб қолдингми?
Менга тугун ташишга қарашсанг-чи!

Лукаш

Сиз злиденларни олиб чиқдингиз.

Килина

Тилингни тий! Сен нималар деяпсан?

Лукаш

(секин, ғалати қулги билан қулади)

Мен сен кўрмаган нарсани кўраман...
Энди мен донишмандман...

Килина

(кўрқиб)

Нималар деяпсан?

Вой, кўрқиб кетяпман... Сенга не бўлди?

Лукаш

Нега кўрқасан? Нодонликдан кўрқмай,
Донишманддан кўрқасанми?

Килина

Ох, Лукаш,

Қишлоққа борайлик!

Лукаш

Йўқ, мен бормайман.
Ўрмондан кетмайман. Қоламан бунда.

Килина

Нима ҳам қилардинг бу ерда?

Лукаш

Ахир,
Нимадир қилиш шартми?

Килина

Биз қандай яшаймиз?

Лукаш

Яшаш ҳам шартми?

Килина

Эй, нима бўлди ўзи сенга?
Айрилиб қолдингми ё ақл-хушдан?
Балки кўрқув сени шу кўйга солди.
Тезроқ қишлоққа борайлик, фолбинга
Айтай, кўрқувингни қувиб ҳайдасин!
(Унинг қўлидан тортади.)

Лукаш

(Унга лоқайд қулги билан қарайди.)
Хўш, унда ким
Бу култепани қўриқлайди?
(Арава ва майда-чуйдаларга ишора қилади.)

Килина

(омилкорлик билан)

Вой, ростдан! Яна ташиб кетишса-я!
Ёнғиннинг дарагин эшитса борми,
Қишлоқдан югуриб келар одамлар!
Лукаш, сен шу ерда тура тур, майли,
Мен бориб битта от олиб келаман –
Ахир, бизнинг отлар нобуд бўлди-ку!
Неки бўлса, элтиб қариндошларга,
Ёлворамиз сақлаб беринг деб...
Вой, шўрим! Жон сақлаш керак-ку, ахир!..

(Охирги сўзларини ўрмонга қараб югуриб кетаётганида айтади.)

Лукаш уни эшитилар-эшитилмас кулги билан кузатади. Тез орада Килина кўзга кўринмай кетади. Ўрмондан узун оқ қўйлақда ва қадимий усулда ўралган дока рўмолда қандайдир баланд бўйли аёл танаси чиқиб кела бошлайди. У худди шамолда тебрангандек гандираклаб келади; йиқилади, баъзан тўхтайтиди ва ниманидир излагандек эгилади. Яқинлашиб келиб, ёнғин бўлган жой олдида ўсган маймунжон бутаси ёнида тўхтаб, қаддини тиклайди. Шунда унинг Лукашнинг юзига ўхшаб кетадиган озғин юзи кўринади.

Лукаш

Айт-чи, кимсан? Нега келдинг бу ерга?

Аёл танаси

Мен – бахтиқаро Қисматман.

Оҳ, мени бу чангалзорга

Ўзбошимчалик ташлаган.

Энди тушиб изтиробга,

Соя каби изғияпман.

Йиқилияпман ерга ҳамон, қайтиб бўлмас жаннат томон

Сўқмоқ топмай тўзғияпман.

Оҳ, чамаси, у сўқмоқни

Босиб қолган қорлар оппоқ.

Мен ўзимни чангалзорга
Абад кўмиб қўйдим, э воҳ!..

Лукаш

Қисматим, қани сен синдир,
Ҳеч қурса, хув, маймунжонни.
Супир-сидирга, инчунин, қорлардан тозалаш учун
Кичик сўқмоқ-йўл томонни.

Қисмат

Қачонлардир авжи баҳор –
Ўрмонда мен сайр этганман.
Белги бўлар деб сўқмоққа
Бир ғаройиб гул экканман.
У гулни сен хазон этдинг,
Оёқларинг билан топтаб...
Чор атрофни босди бурган, мен излайман – борми кўрган,
Нигоронман бир йўл истаб?

Лукаш

Қисматим, қўлларинг билан
Оча қол сўқмоқ изини.
Қор остидан тополмайсан
Ғаройиб гул илдизини?

Қисмат

Қўлларим муз бўлиб қотди,
Қимирламас ҳатто бармоқ...
Оҳ, аччиқ йиғлаб юрибман, кўриб ва билиб турибман,
Мендан нишон қолмас мутлоқ.
(Инграганча юради.)

Лукаш

(унга қўлларини узатиб)

Қисматим, оҳ, ортга қайт,
Сенсиз қандай яшай, айт!

Қисмат

(Лукашнинг оёғи остига, ерга ишора қилиб)

Унут бўлиб – ёлғиз, нотавон,

Кесилган шу шох каби нолон!

(Гандираклаганча кетади ва қор ичра ғойиб бўлади.)

Лукаш Қисмат кўрсатган ерга эгилади, ўша ерга ташланган, самбиттолдан ясалган найни топиб, қўлига олади ва оппоқ яланглик бўйлаб қайиннинг олдига боради. Узун, қордан оқарган шохлар тагига ўтириб, найни қўлида айлантиради, гоҳо худди боладек илжаяди. Қайин ортидан оҳиста оқ, шаффоф аёл танаси чиқиб келади ва Лукаш устига энгашади. Унинг юзи Мавканикига ўхшаб кетади.

Мавканинг танаси

Чал, кутавериб юрак толди,

Мендан фақат шу нарса қолди.

Лукаш

Ҳа, бу сенми? Келдингми, хунхор мисол

Қонимни ичгали? Ичгил, бемалол!

(Кўксини очади.)

Қоним билан яша! Чунки мен бебоқ,

Ҳа, сени ўзим қилганман ҳалок...

Мавка

Йўқ, севгилим, сен

Менга жон бахш этдинг, гўёки пичоқ

Гунг самбиттолга сас бергандек у чоқ.

Лукаш

Жон бахш этдим? Танни йўқотдим, э воҳ!

Ким бўлдинг энди сен? Соясан! Арвоҳ!

(Мавкага таърифга сиғмас ҳасрат билан қарайди.)

Мавка

О, танимга ачинма жиндай!

Лов-лов ёнган ўтга кўчди у,

Соф ва ёрқин, бамисоли май,

Учқун бўлиб кўкка учди у.

Назар солгин, сен майин кулга,

Тупроқ билан жобажо бўлар.

Ёш самбиттол бўй чўзар кунга,

Интиҳом ҳам ибтидо бўлар.

Қошимга келади одамлар,

Жуда кўп одамлар келади.

Бошлаб келар қувончу ғамлар –

Юрагим барини билади.

Уларнинг дардини аритар,

Самбиттол новдасин шивири.

Найнинг майин овози етар,

Яна маъюс шабнамнинг сири...

Мен куйлайман билганларимни,

Сенинг кўшиғингни айтаман.

Баҳор чоғи кулганларимни...

Ўша ўтмишимга қайтаман!

Севгилим, чалақол, ёлвораман!

Лукаш най чала бошлайди. Аввал унинг куйи қиш шамоликдек ғамгин, йўқотилган, лекин унутилмас ниманингдир армонидек қайғули бир оҳангда янграйди ва кўп ўтмай, севги куйи ғолиб келиб, ҳасратли оҳангларни босиб кетади. Муסיқа ўзгаришига қараб, атрофдаги қиш манзараси ҳам туслана боради: қайин жингала япроқларини шитирлатади, гуллаётган ўрмонда баҳорий товушлар акс-садо беради, хира қиш кунни

ёрқин, ойдин баҳор тунига айланади. Мавка бирдан аввалги гўзаллиги билан, бошида юлдузли чамбар билан кўринади. Лукаш бахт чорлови билан унга қараб отилади.

Шамол дарахтлардаги оппоқ гулни узади. Гул учиб-учиб, севишганларни беркитади, кейин қуюқ қор бўрони бошланади. Бўрон сал тинганда эса яна қиш манзараси намоён бўлади. Дарахт шохлари оғир қор залворидан эгилган. Лукаш бир ўзи қайинга суяниб ўтирибди, қўлида най, кўзлари юмуқ, лабла-рида бахтли табассум қотиб қолган. У қимирламай ўтиради. Қор унинг бошига телпак бўлиб тушади, унинг бутун танасини қоплайди ва тинимсиз ёғаверади...

25 июль 1911 йил

МУНДАРИЖА

<i>Акмал САИДОВ. Истеъдод жилолари</i>	3
Юртдан олисда	10
Кўк гумбаз	12
"Бағрингда беш кунлик меҳмон..."	13
Умр поёнида Муқаннинг хаёлидан кечганлари	14
"Бир сўз бор..."	15
Ватан	16
Шаҳрисабз қўшиғи	18
Истиқбол йўли	20
Ўзбекистоннинг илк жаҳон чемпиониغا	21
Мутолаадан сўнг	22
Ватан сурати	22
Қашқадарё ёшлари қўшиғи	23
Олам жавҳари	24
Соҳибқирон	25
Бугуннинг одами	27
Дунёнинг иши	29
Ҳасби ҳол	29
Саратон	32
"Тимқаро сочларим..."	33
Сонет	34
"Довулдай дориди дардларга дармон..."	35
Ҳадик	36
Бахт	36
Одам ва омад	37

"Тиқ этса қанийди..."	37
Тўртликлар	38
... га	56
Газод	56
Туюқ	56
Видо (Достон).....	57

Т а р ж и м а л а р

<i>Якуб Колас (Белорус)</i>	
Ўрмон	72
Янги йилга	73
<i>Иван Франко (Украина)</i>	
Боқий ҳаёт ҳақида афсона	74
Соҳибжамол қизгина	83
"Сен, фақатгина сен..."	84
<i>Иван Бунин (Россия)</i>	
"Нақадар нурафшон..."	85
Оқшом	85
"Бугун тунда кимдир..."	86
"Қандай осойишта..."	86
"Биркункелиб..."	87
Биринчи булбул	87
"Ёлғизқаршилайман..."	88
"Қаровсизбоғдаги..."	88
"Шеърят-сўзбилан..."	88
"Баҳорий туйғулар..."	89
<i>Евгений Евтушенко (Россия)</i>	
"Балким, кунлар..."	90
"Ваҳки, менхаёлан..."	90
На-да биринчи бор ва на сўнгги бор	91
<i>Акбар Рисқул (Қирғизистон)</i>	
Ота юрт ўғлонларига	92
Умид ва ҳадик	93
Томчилар	94
Полапон билан одам	95

Севимли қўшиқ	96
<i>Леся Украинка (Украина)</i>	
Ўрмон қўшиғи (Драма).....	97

Адабий-бадиий нашр

Сирожиддин РАУФ

НИЛИЙ НАҚШЛАР

Шеърлар, дoston ва таржималар

Муҳаррир *Дилрабо Мингбоева*
Бадиий муҳаррир *Фаррух Эрматов*
Мусахҳиҳ *Дилфуза Маҳмудова*
Саҳифаловчи *Азамат Қанюмов*

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
«АДАБИҲОТ НАШРИҲОТИ» МҲЖ

Нашриёт лицензияси: № АА 0043. 27.01.2020
100129, Тошкент, Марказ 15. 1/90.

 (+98) 127-30-04.

Босишга 2021 йил 18 мартда рухсат этилди.
Бичими 70x100 ¹/₁₆. Офсет босма. “Cambria” гарнитураси.
Шартли босма табоғи 13,44. Нашриёт босма табоғи 26,0.
Адади 1000 нусха.